

Екологічний податок в Україні

від А до Я

У дослідженні проаналізовано основні елементи системи екологічного оподаткування в Україні, у тому числі історію становлення, сучасні тенденції та перспективи удосконалення практики екологічного податку. Крім того, досвід України порівняно з основними показниками екологічного оподаткування європейських країн. Автор визначає основні проблеми екологічного оподаткування та окреслює перспективи подальших досліджень.

Канонішена-Коваленко К. Шевченко Л. Екологічний податок в Україні від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. – 105 с.

У дослідженні проаналізовано основні елементи системи екологічного оподаткування в Україні, у тому числі історію становлення, сучасні тенденції та перспективи удосконалення практики екологічного податку. Крім того, досвід України порівняно з основними показниками екологічного оподаткування європейських країн. Автор визначає основні проблеми екологічного оподаткування та окреслює перспективи подальших досліджень.

© ГО «Фондація «Відкрите суспільство», 2017

<http://osf.org.ua>

info@osf.org.ua

вул. П.Сагайдачного, 12 офіс 221, Київ, Україна 04070

тел. +380 44 425-77-09

Зміст

Розділ 1.	Система екологічного оподаткування в Україні	4
1.1.	Економічна сутність та цілі екологічного податку	4
1.2.	Розвиток екологічного оподаткування	5
1.3.	Сучасні умови екологічного оподаткування	7
1.4.	Роль екологічного податку у державних фінансах	8
1.5.	Перспективи розвитку екологічного оподаткування	13
Розділ 2.	Європейський досвід екологічного оподаткування	16
2.1.	Стан забруднення навколишнього природного середовища	16
2.2.	Екологічні податки у державних фінансах країн Європи	16
2.3.	Перспективи розвитку екологічної політики європейських країн	18
Розділ 3.	Проблеми екологічного оподаткування в Україні та перспективи подальших досліджень	19
	Додатки	20
Додаток 1	Основні зміни у екологічному оподаткуванні в Україні	20
Додаток 2	Еволюція екологічного оподаткування в Україні	22
Додаток 3	Зміна пропорцій розподілу надходжень від екологічного оподаткування між бюджетами	30
Додаток 4	Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між бюджетами	32
Додаток 5	Нормативно-правові умови справляння екологічного податку за забруднення атмосферного повітря	38
Додаток 6	Нормативно-правові умови справляння податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти	40
Додаток 7	Нормативно-правові основи справляння екологічного податку за розміщення відходів	42
Додаток 8	Нормативно-правові умови справляння податку за обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій)	45
Додаток 9	Нормативно-правові умови справляння податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів	47
Додаток 10	Екологічний податок у доходах бюджету	48
Додаток 11	Динаміка деяких показників стану довкілля	49
Додаток 12	Надходження екологічного податку до бюджетів у розрізі складових податку	53
Додаток 13	Структура надходжень екологічного податку до бюджетів	55
Додаток 14	Динаміка надходжень екологічного податку в Україні у розрізі рівнів бюджетної системи	57
Додаток 15	Динаміка надходжень екологічного податку у розрізі областей України	60
Додаток 16	Частка екологічного податку у податкових надходженнях бюджетів	63
Додаток 17	Частка екологічного податку у доходах бюджетів	65
Додаток 18	Особливості фінансування природоохоронних заходів в Україні	71
Додаток 19	Видатки на охорону навколишнього природного середовища в Україні	75
Додаток 20	Класифікація видатків на охорону навколишнього природного середовища	77
Додаток 21	Видатки на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку бюджетів областей, тис грн (тимчасова	77

	класифікація)	
Додаток 22	Фінансові показники деяких платників екологічного податку	78
Додаток 23	Екологічні пріоритети у деяких міжнародних та національних нормативно-правових актах	79
Додаток 24	Показники стану довкілля у країнах Європи	84
Додаток 25	Надходження екологічних податків у країнах Європи	90
Додаток 26	Класифікація екологічних податків країн ЄС	94
Додаток 27	Класифікація природоохоронних заходів та витрат ЄС	96
Додаток 28	Видатки на охорону навколишнього природного середовища у країнах Європи	98
Додаток 29	Цілі ЄС у сфері охорони довкілля	105

Розділ 1. Система екологічного оподаткування в Україні

1.1. Економічна сутність та цілі екологічного податку

Екологічний податок за своєю економічною сутністю є компенсацією за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу. Відтак, сума сплаченого екологічного податку повинна покривати витрати на фінансування заходів, необхідних для відновлення навколишнього середовища, відповідати сумі нанесеній навколишньому середовищу шкоди.

Тому існує думка¹ про те, що екологічний податок має неподаткову природу, адже компенсаційність є рисою неподаткових платежів.

Цілі екологічного оподаткування:

1. **Превентивний спосіб захисту навколишнього середовища:** стимулювання інвестування у природоохоронні заходи, а саме застосовування платниками податку природозберігаючих технологій, зменшення викидів, забруднення та відходів, що становлять загрозу навколишньому середовищу.

Для дієвості цього механізму, ставки податку повинні бути такими, щоб підприємствам було вигідніше модернізувати виробництво, ніж сплачувати податок. Наприклад, встановлення ставки екологічного податку вище за ставки кредитування для модернізації виробництва.

2. **Джерело фінансових ресурсів для фінансування заходів по охороні та відновленню навколишнього середовища.**

3. **Фіскальні цілі:** використання коштів від сплати екологічного податку для поповнення доходів державного бюджету.

Учасники процесу екологічного оподаткування:

1. **Парламент** – затвердження нормативно-правових актів, які регулюють систему екологічного оподаткування.

2. **Міністерство екології та природних ресурсів**² – формування та реалізація екологічної політики, зокрема, розробка і погодження проектів нормативно-правових актів, встановлення нормативів, ліцензійних умов, методик і правил у сферах, що стосуються екологічного податку.

3. **Державна екологічна інспекція України**³ – державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства щодо охорони атмосферного повітря, охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів, поводження з відходами тощо.

4. **Органи виконавчої влади**^{4 5 6} – участь у видачі дозволів та ліцензій.

5. **Державна фіскальна служба України**⁷ – розробка форм звітності, контроль за своєчасністю та повнотою сплати екологічного податку.

¹ Шульга Т. М. Становлення і розвиток екологічного оподаткування в Україні / Т. М. Шульга // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013, № 6-3. – Том 2. – С. 68 – 70. – С. 69.

² Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» № 32 від 21 січня 2015 р. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF>.

³ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» № 275 від 19 квітня 2017 р. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>.

⁴ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи» № 302 від 13 березня 2002 р. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/302-2002-%D0%BF>.

⁵ Указ Президента України «Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України» № 400/2011 від 6 квітня 2011 року. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/400/2011>.

⁶ Водний кодекс України, редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.

⁷ Постанова Кабінету міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» № 236 від 21 травня 2014 р. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.

6. **Громадські організації** – моніторинг діяльності підприємств, стану навколишнього природного середовища, проведення громадських експертиз, подання пропозицій до державних органів тощо.

7. **Суб'єкти господарської діяльності** – здійснення відповідної діяльності та сплата екологічного податку.

8. **Суспільство** – отримання наслідків впливу забруднювачів на навколишнє природне середовище.

Інтереси зацікавлених сторін:

Держава зацікавлена у тому, щоб обсяги сплаченого екологічного податку збільшувались, оскільки податок є одним з джерел доходів бюджетів. При цьому, ціллю державної екологічної політики є зменшення забруднення навколишнього природного середовища. Для держави також важливо зберегти рівень ділової активності, отже зміни у екологічному оподаткуванні не повинні спричинити припинення або скорочення діяльності суб'єктів господарювання.

Підприємства, які є забруднювачами навколишнього природного середовища, у першу чергу, зацікавлені у зменшенні витрат на сплату екологічного податку та лібералізації умов, що пов'язані з забрудненнями – спрощення отримання дозволів та ліцензій, збільшення нормативів тощо. Модернізація підприємств може бути інтересом суб'єкта господарювання за умови економічної ефективності цього процесу.

Інтересом суспільства є покращення навколишнього природного середовища у країні в цілому і особливо на території проживання відповідної громади. При цьому для суспільства важливо, щоб не відбулося підвищення цін і тарифів, а також, щоб підприємства не скорочували робочі місця.

Отже, умови екологічного оподаткування пов'язані не лише з екологічною ситуацією та фіскальною системою, а й енергетичною та промисловою безпекою, ціною та кредитною політикою, ринком праці, діловою активністю, міжнародними зобов'язаннями країни тощо.

1.2. Розвиток екологічного оподаткування

Після здобуття незалежності в Україні функціонував екологічний податок, який сплачувався за нанесену навколишньому природному середовищу шкоду. Згодом він був замінений платою за забруднення навколишнього природного середовища, яку потім замінив збір за забруднення навколишнього природного середовища. З прийняттям Податкового кодексу України знов був введений у дію екологічний податок. Детальний опис еволюції екологічного оподаткування в Україні наведено у додатку 2.

Об'єкт оподаткування дещо змінювався та уточнювався – від викидів і скидів забруднюючих речовин у природне середовище та розміщення відходів до чіткого виділення п'яти об'єктів оподаткування у сучасних умовах, які включають утворення радіоактивних відходів та вироблення електричної енергії атомними електростанціями.

За цей період змінювалися також інші умови оподаткування: розміри лімітів та нормативів, ставки податку, порядок і органи їх встановлення, спрямування та використання коштів від сплати екологічного податку тощо. Основні зміни наведені у додатку 1.

Основні тенденції розвитку екологічного оподаткування на мікрорівні – поступове ускладнення адміністрування податку, зміна дозвільної та ліцензійної системи. Ставки екологічного податку протягом усього періоду його існування постійно зростають. Наприклад, за даними офісу великих платників податків Державної фіскальної служби України з 1 січня 2018 року ставки екологічного податку збільшені на 11,2 % порівняно з діючими у 2017 році⁸.

⁸ ДФС розповіла, як зросли ставки екологічного податку. – 2018. - <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/12/31870290>.

На макрорівні важливим аспектом у сфері екологічного оподаткування є розподіл коштів між рівнями бюджетної системи та напрями їх витрачання.

Протягом усього періоду існування екологічного податку та попередніх плати і збору за забруднення навколишнього природного середовища постійно змінювалися пропорції розподілу надходжень податку між бюджетами (додаток 3) та нормативно-правова база, яка їх визначає. У цілому, існувала тенденція до децентралізації надходжень екологічного податку з постійними намаганнями централізувати такі кошти.

Наприклад, до 2009 року 70% надходжень від екологічного оподаткування спрямовувалося до місцевих бюджетів, проте у 2006 та 2007 роках Законом України «Про державний бюджет» на відповідний рік встановлювалися інші пропорції розподілу цих коштів: 65% коштів спрямовується до Державного бюджету України замість 30%, визначених екологічним законодавством. У 2008 році такі зміни були визнані неконституційними.

Також важлива у цьому контексті подія відбулася у 2009 році – збір за забруднення навколишнього природного середовища встановлюється також за утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів, і ця частина коштів спрямовується до Державного бюджету України повністю при незмінних пропорціях спрямування решти коштів від збору.

Не менш важливим є визначення фондів бюджетів, до яких спрямовувалися кошти від екологічного оподаткування, де теж відбувалися значні зміни від утворення позабюджетних фондів, з яким кошти потім могли витрачатися лише на природоохоронні заходи (до 1998 року) до спрямування цих надходжень до бюджету.

Особливість спеціального фонду бюджетів полягає у тому, що кошти з них можуть бути витрачені лише на конкретні визначені цілі. Спрямування коштів від сплати екологічного податку до загального фонду бюджетів суперечить природі цього податку – кошти не спрямовуються на компенсацію нанесеній природному середовищу шкоди, а надходять до бюджету без подальшого цільового призначення.

З 1998 року кошти від екологічного оподаткування направлялися до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у складі державного бюджету і відповідні фонди місцевих бюджетів.

У 2009 році з'являється Державний фонд поводження з радіоактивними відходами у складі державного бюджету, до якого спрямовується повністю частина коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища, що стосується утворення та тимчасового зберігання радіоактивних відходів.

З прийняттям Податкового та пізніше Бюджетного кодексу спрямування коштів від екологічного оподаткування постійно змінювалось. Така нестабільність стосувалася пропорцій розподілу надходжень між бюджетами, фондів бюджетів, а також невідповідністю між відповідними положеннями кодексів та фактичного розподілу коштів, яке відбувалося відповідно до Закону України «Про державний бюджет» на відповідний рік (додаток 4).

У 2011 – 2013 роках надходження від екологічного оподаткування зараховувались до спеціального фонду бюджетів, у 2014 році за рахунок змін, внесених Законом Україна «Про Державний бюджет України на 2014 рік» частина коштів була спрямована до загального фонду Державного бюджету, що суперечило нормам Бюджетного кодексу.

Варто зазначити, що коли подібні зміни були прийняті у 2006-2008 роках, вони були визнані неконституційними Рішенням Конституційного Суду, а у 2014 році подібного рішення не було.

У 2015 році була безпрецедентна ситуація з розподілу надходжень екологічного податку: усі кошти (крім частини, що стосується радіоактивних відходів) спрямовувалися до загального фонду Державного та місцевих бюджетів, отже екологічний податок повністю втратив компенсаційну роль.

У 2016 році були змінені пропорції розподілу та фонди спрямування коштів від сплати екологічного податку. У 2017 та 2018 змінювалися пропорції розподілу, при чому, Законом України «Про державний бюджет України на 2018 рік» знову передбачено такий розподіл коштів від екологічного податку, що стягується за утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів, що суперечить Бюджетному кодексу (змість спрямування повної суми до спеціального фонду, кошти розподіляються між спеціальним та загальним фондами державного бюджету 50/50%).

Отже, з 2012 року пропорції розподілу коштів від екологічного податку та фонди його спрямування змінювалися кожного року, при чому, у деяких роках такі зміни були кардинальними. У наслідок цього екологічний податок не міг виконувати своїх функцій у повному обсязі через нецільове спрямування надходжень від нього, а бюджетне планування щодо доходів від екологічного податку та видатків на природоохоронні заходи не могло ефективно здійснюватися на середньо- та довгострокову перспективу.

1.3. Сучасні умови екологічного оподаткування

У **Податковому кодексі України** визначено сутність екологічного податку та основних його характеристик, а саме:

- платники податку;
- об'єкт та база оподаткування;
- ставки податку;
- порядок обчислення податку;
- порядок подання податкової звітності та сплати податку.

Розподіл коштів від екологічного податку між бюджетами наразі визначається **Бюджетним кодексом України**.

Екологічний податок відноситься до загальнодержавних податків⁹, отже є обов'язковим до сплати на усій території України.

Екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року¹⁰.

Об'єктами оподаткування¹¹ екологічним податком є:

1. Обсяги та види **забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами** (додаток 5).

2. Обсяги та види **забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти** (додаток 6).

3. Обсяги та види (класи) **розміщених відходів**, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються **на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання** (додаток 7).

4. Обсяги **електричної енергії**, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій) (додаток 8).

5. Обсяги та категорія **радіоактивних відходів**, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк (додаток 9).

Якщо під час провадження господарської діяльності здійснюються різні види забруднення навколишнього природного середовища та/або забруднення різними видами забруднюючих речовин, суб'єкт господарювання зобов'язаний визначати суму податку окремо за кожним видом забруднення та/або за кожним видом забруднюючої речовини.

⁹ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 9.

¹⁰ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 14.

¹¹ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 242.

Екологічний податок обчислюються та сплачується за податковий (звітний) квартал.

Платники екологічного податку повинні подавати податкову декларацію протягом 40 календарних днів з останнього календарного дня звітного кварталу до контролюючих органів. Сплатити податок такі підприємства повинні протягом 10 календарних днів з останнього дня граничного строку подання податкової декларації.

Якщо платник екологічного податку з початку звітного року не планує здійснення викидів, скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів протягом звітного року, він повинен повідомити про це відповідний контролюючий орган за місцем розташування джерел забруднення та скласти заяву про відсутність у нього у звітному році об'єкта обчислення екологічного податку. В іншому разі платник податку зобов'язаний подавати податковій декларації.

Платники екологічного податку перераховують суми податку одним платіжним дорученням на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів. Потім такі органи забезпечують розподіл цих коштів між рівнями бюджетної системи у визначеному законодавчо співвідношенні (додаток 4). Кошти від сплати екологічного податку зараховуються до складу доходів бюджету, класифікація яких визначена законодавчо (додаток 10, табл. 10.1).

1.4. Роль екологічного податку у державних фінансах

Відповідно до функцій екологічного податку надходження від його сплати повинні бути джерелом фінансування природоохоронних заходів, а його обсяги мають бути достатніми для реалізації заходів з компенсації шкоди, яку нанесли навколишньому природному середовищу забруднювачі.

Відтак, держава зацікавлена, з одного боку, у максимізації надходжень екологічного податку, оскільки він є одним з джерел доходів бюджету, а з іншого, у мінімізації забруднень, які погіршують стан навколишнього природного середовища. Дана суперечність зумовлена впливом факторів, представлених у табл. 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язок основних факторів у сфері екологічного оподаткування

Фактор	Зв'язок з:	
	Обсягами надходжень екологічного податку	Станом навколишнього природного середовища
Кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність, яка підлягає екологічному оподаткуванню	Прямий	Обернений
Інтенсивність такої діяльності	Прямий	Обернений
Застосування технологій та устаткування, які зменшують негативний вплив діяльності на навколишнє природне середовище	Обернений	Прямий
Ставки екологічного податку	Прямий	Прямий*

* збільшення ставок екологічного податку призведе до покращення стану навколишнього природного середовища за умови а) витрачання цих надходжень на природоохоронні заходи та б) стимулювання забруднювачів зменшити податкове навантаження за рахунок модернізації виробництва.

Джерело: складено автором.

Надходження від екологічного податку включають суми податку, які були сплачені за наступну діяльність:

1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
2. Скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти;
3. Утворення та поводження з відходами;
4. Поводження з радіоактивними відходами.
5. Інше.

Аналіз результатів такої діяльності показав наступне:

1. **Обсяг забруднюючих речовин, які викидаються у атмосферне повітря** стаціонарними джерелами у цілому має тенденцію до зниження, проте зважаючи на динаміку кількості підприємств, які здійснюють такі викиди (крім різкого підвищення у 2015 році), це відбувається більшою мірою за рахунок зменшення ділової активності, а не модернізації виробництва та впровадження екологічних технологій (Додаток 11, рис. 11.1).

Обсяги надходжень екологічного податку, який сплачується за забруднення атмосферного повітря, зростають (крім 2015 року) (Додаток 12, рис. 12.1), до того ж, складають значну частку надходжень екологічного податку в цілому, яка теж збільшується (37 – 63%) (Додаток 13, рис. 13.1). У частині екологічного податку, яка залишається у розпорядженні місцевих бюджетів, кошти, сплачені за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря, є основною частиною надходжень від екологічного податку. Так, у 2016 році 74% надходжень екологічного податку у складі доходів місцевих бюджетів становили кошти від оподаткування викидів викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря (Додаток 13, рис. 13.3).

2. **Скиди забруднених зворотних вод у водні об'єкти** зменшуються, як і загальний обсяг скинутих вод. Спадну динаміку має також кількість підприємств, які здійснюють скиди забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти. При цьому, значно зменшується частка забруднених вод у загальному обсязі скинутих зворотних водах (з 21% у 2011 році до 13% у 2016 році), що є позитивною тенденцією (Додаток 11, рис. 11.2).

При цьому, обсяги надходжень екологічного податку, сплаченого за скиди забруднених зворотних вод у водні об'єкти, незначні, і становлять лише 3-4% коштів від сплати екологічного податку (Додаток 13). Постійне збільшення цієї частини екологічного податку зумовлене тільки зростанням ставок екологічного податку (Додаток 12).

3. У поводженні з **відходами** в Україні існують значні проблеми, які пов'язані з великими обсягами накопичених відходів. З 2013 року обсяги утворення відходів починають зменшуватися, але при цьому відсоток утилізації відходів залишається стабільним (29 – 30%), що свідчить про те, що обсяги відходів, які утилізуються, збільшуються, і ця тенденція позитивна. Частка спалених відходів незначна, проте її збільшення (з 0,2 до 0,5%), є негативним, особливо на фоні зниження загального обсягу утворених відходів. Видалення відходів у спеціально відведені місця залишається основним способом поводження з відходами в Україні (попри зменшення частки видалення відходів від 62% до 53%), близько половини усіх відходів видаляються у місця накопичення (Додаток 11, рис. 11.3, 11.4). Обсяг накопичених відходів постійно зростає до 2014 року, а після значного зменшення у 2013 році, залишається на стабільному рівні (Додаток 11, рис. 11.5).

Обсяги надходжень від цієї частини екологічного податку (крім 2015 року), зростають (Додаток 12), а їх частка у сукупних надходженнях екологічного податку складає 18-25% (для місцевих бюджетів – до 35%) (Додаток 13).

4. Обсяги екологічного податку, сплачені за утворення та тимчасове зберігання **радіоактивних відходів**, зростають (додаток 12). Їх частка у сукупних надходженнях екологічного податку коливається у межах 14-26%, проте оскільки ці кошти у повному

обсязі спрямовують до державного бюджету, їх частка у надходженнях державного бюджету від екологічного податку досить значна – до 64% (Додаток 13).

Отже, у натуральному вимірі описані об'єкти екологічного податку зменшуються, тобто зменшується база оподаткування екологічним податком.

При цьому, обсяги надходжень від екологічного податку з моменту впровадження до 2014 року включно збільшувались, у 2015 році відбулося різке падіння обсягів надходжень екологічного податку, а у 2016 році – різке збільшення. У цілому сума сплаченого екологічного податку в Україні за досліджуваний період збільшилася більш ніж в два рази (Додаток 14, рис. 14.1).

Постійне збільшення надходжень від екологічного податку може бути пояснене зростанням ставок екологічного податку, які збільшувалися постійно протягом усього періоду існування податку¹².

Екологічний податок з моменту його введення розподілявся між рівнями бюджетної системи, відповідно до законодавства, частина екологічного податку (крім того, що стосується радіовідходів) розподіляється між місцевими та державним бюджетом, а екологічний податок, що стосується радіовідходів, повністю спрямовується до державного бюджету.

Надходження екологічного податку до Державного бюджету України не має чіткої тенденції, як і надходження до місцевих бюджетів (Додаток 14, рис. 14.2). Це пояснюється зміною пропорцій розподілу цих коштів. Централізація коштів від екологічного податку відбулася у 2013-2014 роках. З 2015 року у зв'язку з проведенням реформи міжбюджетних відносин було збільшено частину екологічного податку (крім частини по радіовідходам), яка залишається у розпорядженні місцевих бюджетів (додаток 14, рис. 14.3).

Відповідно до пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім того, що стосується радіовідходів), основна частина цих коштів зараховується до надходжень місцевих бюджетів. Проте фактичні пропорції розподілу усієї суми податку свідчать про більший ступінь централізації екологічного податку (Додаток 14, рис. 14.4), що відбувається саме за рахунок частини податку, що стосується радіоактивних відходів. У 2016 році 68% усіх коштів від сплати екологічного податку залишилося у розпорядженні місцевих бюджетів.

Встановлені пропорції розподілу між місцевими бюджетами визначають структуру екологічного податку у складі доходів місцевих бюджетів: основна частина залишається у розпорядженні обласних та міських бюджетів, значна частка екологічного податку зараховується до бюджетів міст обласного підпорядкування (додаток 14, рис. 14.5).

Серед областей України за період існування екологічного податку найбільші обсяги його надходжень були у Дніпропетровській, Донецькій та Запорізькій областях, найменші надходження екологічного податку у Чернівецькій, Тернопільській та Волинській областях (Додаток 15, табл. 15.1, 15.2).

Рейтинг областей за обсягами надходжень екологічного податку приблизно відповідає рейтингу областей за кількістю найбільших забруднювачів довкілля України у 2015-2016 роках (Додаток 15, рис. 15.1, 15.2).

¹² Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів» № 5503-VI редакція від 20.11.2012. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5503-17>.

Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» № 1166-VII редакція від 27.03.2014. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/1166-18/ed20140327>.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» № 909-VIII редакція від 24.12.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/909-19/paran497>.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» № 1791-VIII редакція від 20.12.2016. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/1791-19/paran52>.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» № 2245-VIII редакція від 07.12.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/2245-19/paran313>.

При аналізі фіскальної функції екологічного податку важливим є частка його у сукупних доходах бюджету та податкових доходах.

Так, кошти від сплати екологічного податку становлять лише 0,5 – 1,3% податкових надходжень зведеного бюджету. У Державному бюджеті України частка екологічного податку у податкових надходженнях коливається у межах 0,3 – 1,2%, у місцевих бюджетах у сукупності – менша 3% (Додаток 16, рис. 16.1).

У розрізі областей частка екологічного податку у податкових надходженнях коливається від 0,2% до 15,6%. Важливим для формування податкових надходжень екологічний податок є у Житомирській, Донецькій, Луганській та Івано-Франківській областях (Додаток 16, рис. 16.2).

У цілому у доходах зведеного бюджету екологічний податок займає зовсім незначну частину – від 0,4% до 1%. У доходах Державного бюджету частка екологічного податку коливається від 0,2% до 1%, а у сукупних доходах місцевих бюджетів – до 2% (Додаток 17, рис. 17.1).

Серед усіх областей останніми роками найбільшу частку у доходах бюджетів екологічний податок займає у Житомирській (11 – 16%), Донецькій (3 – 12%), Луганській (2 – 9%) та Івано-Франківській (4 – 7%) областях (додаток 17, рис. 17.2).

Проте більшість місцевих бюджетів дотаційні, у бюджетах більшості областей більше 50% доходів складають трансферти з державного бюджету. До 2015 року менше 50% доходів складали трансферти у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Полтавській та Харківській областях (додаток 17, табл. 17.1).

Екологічний податок у доходах бюджетів областей (з урахуванням трансфертів) складає незначні суми (менше 1%) у всіх областях, крім 5 областей з найбільшими обсягами надходжень цього податку (додаток 17, рис. 17.3).

Отже, **фіскальна роль** екологічного податку реалізується лише для областей з найбільшою кількістю забруднювачів довкілля та, відповідно, найбільшими обсягами надходжень екологічного податку. Фіскальна роль екологічного податку для місцевих бюджетів у цілому та для державного і зведеного бюджету незначна.

Для визначення можливості досягнення компенсаційних цілей екологічного оподаткування необхідно провести аналіз видатків бюджетів на природоохоронні заходи.

В Україні існує декілька нормативно-правових актів, які визначають фінансування природоохоронних заходів (додаток 18, табл. 18.1). Виходячи з того, за що стягується екологічний податок, серед усіх визначених законодавчо видів природоохоронних заходів, можна виділити чотири, які включають деякі заходи, що здебільшого мають фінансуватися за рахунок коштів екологічного податку, а саме:

- охорона і раціональне використання водних ресурсів;
- охорона атмосферного повітря;
- раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;
- ядерна і радіаційна безпека (додаток 18).

При цьому, природоохоронні заходи у сфері ядерної та радіаційної безпеки, виходячи з природи екологічного податку, повинні фінансуватися тільки за рахунок державного бюджету, оскільки кошти від екологічного податку, що стягується за утворення та зберігання радіоактивних відходів, направляються до державного бюджету у повному обсязі.

Якщо розглядати видатки на природоохоронні заходи в цілому, то їх обсяги зростають. Важливим є їх порівняння з надходженнями екологічного податку: протягом усього періоду існування екологічного податку (крім 2014 року), видатки перевищують обсяги екологічного податку, більше того, від 50 до 80% природоохоронних заходів може бути профінансовано за рахунок екологічного податку (додаток 19, рис. 19.1). Проте такий розрахунок не враховує видатки на радіоактивну безпеку.

Якщо порівняти видатки на охорону навколишнього природного середовища з надходженнями екологічного податку, які не стосуються радіоактивних відходів, 35-70% таких видатків може бути профінансовано за рахунок екологічного податку.

Переважна частина видатків на охорону навколишнього природного середовища (більше 70%) здійснюється з державного бюджету України (додаток 19, рис. 19.3). У цілому ж, видатки на цю сферу в державі не перевищують 1,1% усіх видатків (додаток 19, рис. 19.4). З місцевих бюджетів не більше 0,5% видатків спрямовується на охорону навколишнього природного середовища, а з державного – не більше 1,6%.

Міністерство фінансів розкриває інформацію про видатки місцевих бюджетів на охорону навколишнього природного середовища у розрізі областей за тимчасовою класифікацією видатків (Додаток 20), що не дає змогу порівняти реальний обсяг коштів, виділених на цю сферу в області. За тимчасовою класифікацією видатки на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку у 2016 році найбільшими були у Дніпропетровській, Львівській, Одеській та Полтавській областях, найменшими – у Херсонській, Хмельницькій, Тернопільській, Чернігівській та Сумській (Додаток 21).

Попри те, що у сукупному обсязі за рахунок екологічного податку може бути профінансована значна частина видатків на охорону навколишнього природного середовища, постає питання, наскільки передбачені заходи можуть нівелювати негативний вплив на навколишнє середовище, який здійснюють платники екологічного податку. До того ж, існують проблеми як з цільовим використанням коштів від екологічного оподаткування, так і з освоєнням цих коштів. За заявою міністра екології та природних ресурсів, лише 32% коштів, зібраних у вигляді екологічного податку до місцевих бюджетів, були відповідно освоєні¹³. У 2016 році Міністерство екології та природних ресурсів отримало 598 запитів на здійснення природоохоронних заходів на загальну суму понад 4 млрд 600 млн грн. При цьому загальний обсяг сплаченого екологічного податку на 400 млн менший за цю суму, і навіть ці кошти не були використані на природоохоронні цілі повністю. Відтак важко стверджувати, що екологічний податок ефективно виконує **компенсаційну функцію** з двох причин: недостатній обсяг коштів від екологічного оподаткування для фінансування усіх необхідних заходів та нецільове використання існуючих надходжень.

Стимулюючу роль екологічного податку важко піддавати оцінці, проте одним з індикаторів може бути співвідношення тієї суми, яку підприємства витрачають на сплату екологічного податку з обсягами коштів, які необхідні для модернізації, що зменшить забруднення навколишнього природного середовища, а відтак, і екологічний податок до сплати. Важливим також є порівняння ставок екологічного податку з кредитними можливостями для підприємництва – ставками по кредитах для суб'єктів господарювання.

Найбільшими забруднювачами як атмосферного повітря так і водних об'єктів є суб'єкти господарювання у виробництві та постачанні електроенергії (Додаток 11, табл. 11.1, 11.2).

Наскільки відчутними є обсяги сплаченого екологічного податку для різних суб'єктів господарювання можна визначити, дослідивши фінансові показники діяльності (дохід, прибуток, екологічний податок) репрезентативної вибірки таких підприємств.

За відсутністю такої змоги, невиконання стимулюючої ролі екологічного податку можна проілюструвати кількома прикладами (додаток 22). Екологічний податок, який включається до собівартості, по відношенню до доходу досліджуваних суб'єктів господарювання, незначний, у двох підприємств – менше 1%, для одного – 2,16%. За таких умов мінімізація екологічного податку до сплати не виступає додатковим стимулом для проведення модернізації.

¹³ Місцева влада спромоглася освоїти лише третину коштів від сплати екологічного податку // Міністерство екології та природних ресурсів України. - <https://menr.gov.ua/news/31607.html>.

Неохоче проведення модернізації виробництва доводить також те, що лише одне підприємство у 2016 скористалося можливістю залучення пільгового кредиту. Міністерство екології та природних ресурсів спільно з «Укргазбанк» та міжнародними партнерами запропонували пільгове екокредитування підприємствам зі списку «ТОП-100 найбільших забруднювачів». ПАТ «Запоріжсталь» групи «Метінвест» скористалося таким кредитом для заміни фільтра печі, ще 16 підприємств проводять переговори щодо такого кредитування¹⁴.

Відтак, **стимулююча роль** екологічного оподаткування в Україні також не реалізована.

Можна зробити висновок про те, що система екологічного оподаткування потребує удосконалення, оскільки екологічний податок наразі не виконує свої функції.

1.5. Перспективи розвитку екологічного оподаткування

Наразі здійснюється удосконалення екологічної політики країни, яке зумовлене як внутрішніми проблемами країни, так і зовнішніми зобов'язаннями.

Внутрішні передумови:

– **економічні чинники** – негативний вплив забруднення навколишнього природного середовища на економічну діяльність (наприклад, можливе зниження урожаю через забруднення атмосферного повітря до 15%; наслідки зміни клімату¹⁵ тощо);

– **соціальні чинники** – негативний вплив забруднення на здоров'я населення (проблеми з чистою питною водою, радіаційний фон тощо. За заявою міністра екології та природних ресурсів в Україні кожні 2 години через поганий стан довкілля помирають 3 людини¹⁶);

– **політичні чинники** – вплив забруднення навколишнього природного середовища на міжнародній імідж країни; використання екологічних пріоритетів у передвиборчих програмах тощо).

До того ж, стан навколишнього природного середовища впливає на національну безпеку країни (зокрема, екологічна, радіаційна, продовольча, санітарна, енергетична безпека та інші).

Зовнішні чинники: зобов'язання України, які випливають з ратифікації міжнародних угод, конвенцій та директив (наприклад, євроінтеграційні процеси в Україні зумовлюють необхідність адаптації до законодавства ЄС також і в екологічній сфері; Кіотський протокол, Паризька угода тощо).

Так, **Цілі сталого розвитку, адаптовані для України на період 2015-2030 року**, передбачають низку завдань у сфері охорони навколишнього природного середовища (додаток 23, табл. 23.1). У 2016 році Україна ратифікувала **Паризьку угоду**, яка стосується питань зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату¹⁷ (додаток 23, табл. 23.2). Імплементация **Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди**¹⁸ в українське нормативно-правове середовище відбулася шляхом прийняття **Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок**¹⁹, який передбачає низку складних завдань (додаток 23, табл. 23.3). Наразі в Україні поточний рівень викидів забруднюючих речовин перевищує нормативи ЄС у середньому в 7-80 разів залежно від їх

¹⁴ Остап Семерак: «Протягом року лише одне підприємство скористалося екокредитом на модернізацію виробництва» // Міністерство екології та природних ресурсів України. - <https://menr.gov.ua/news/31608.html>.

¹⁵ Остап Семерак: «Кожні дві години в Україні помирає 3 людини через поганий стан довкілля» // Міністерство екології та природних ресурсів України. - <https://menr.gov.ua/news/31775.html>.

¹⁶ Остап Семерак: «Кожні дві години в Україні помирає 3 людини через поганий стан довкілля» // Міністерство екології та природних ресурсів України. - <https://menr.gov.ua/news/31775.html>.

¹⁷ Паризька угода, 12.12.2015, Ратифікація від 14.07.2016. - http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_161.

¹⁸ Директива 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль забруднення) від 24 листопада 2010 року. - <http://old.minjust.gov.ua/file/33301.docx>.

¹⁹ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок» від 8 листопада 2017 р. № 796-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/796-2017-%D1%80>.

типу²⁰, національним планом передбачено значне скорочення викидів забруднюючих речовин, до 40 разів по деяким видам забруднень.

Також останніми роками було прийнято ще низку документів, які регулюють окремі аспекти у сфері екологічної політики, зокрема: **Енергетичну стратегію України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”**²¹ (Додаток 23, табл. 23.4), **Концепцію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища**²², **Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року**²³. Також окремі екологічні аспекти увійшли до **Середньострокового плану пріоритетних дій уряду до 2020 року** (Додаток 23, табл. 23.5).

З 2010 року діють **Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року**²⁴. Відповідно до цілей цього документу (Додаток 23, табл. 23.3) плануються наступні зміни у екологічному оподаткуванні:

- удосконалити нормативно-правову базу з питань оподаткування забруднення навколишнього природного середовища, зокрема виробництва, зберігання, транспортування та споживання екологічно небезпечної продукції, яка негативно впливає на навколишнє природне середовище та здоров'я населення;

- збільшити податкове навантаження на ті види діяльності та форми споживання, що є екологічно шкідливими для суспільства, насамперед на шкідливу для здоров'я людей продукцію, ресурсні та екологічні платежі;

Наслідком таких заходів повинно бути реформування податкової системи з метою посилення значущості екологічного оподаткування як стимулятора зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, розроблення дієвого економічного механізму природокористування²⁵.

Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року²⁶ для досягнення визначених цілей (Додаток 23, табл. 23.4) одним з інструментів визначає встановлення економічних інструментів щодо попередження утворення небезпечних відходів, зокрема оподаткування екологічно небезпечної продукції.

У цілому, усі перелічені документи передбачають зміни екологічного оподаткування, а саме, введення більш жорстких умов: збільшення ставок, зменшення лімітів викидів та нормативів забруднень. Про необхідність збільшення ставок оподаткування неодноразово наголошував також міністр екології та природних ресурсів²⁷

²⁸

²⁰ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”» від 18.08.2017 № 605-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.

²¹ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”» від 18.08.2017 № 605-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.

²² Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» від 31 травня 2017 р. № 616-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616-2017-%D1%80>.

²³ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 8 листопада 2017 р. № 820-р. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.

²⁴ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Прийняття від 21.12.2010. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

²⁵ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Прийняття від 21.12.2010. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

²⁶ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 8 листопада 2017 р. № 820-р. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.

²⁷ Семерак заявляє про необхідність підвищення ставки екологічного податку // Радіо Свобода. – 2017. - <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28795561.html>.

²⁸ Остап Семерак: «Ставка екологічного податку в Україні має бути суттєво підвищена» // Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2017. - <https://menr.gov.ua/news/31503.html>.

Проте здійснення таких заходів без системного підходу може мати негативні наслідки, тому треба враховувати **ризик введення більш жорстких умов екологічного оподаткування**, наприклад:

- зменшення ділової активності через втрату дозволів, ліцензій або надто високих ставок екологічного податку, що зменшують рентабельність виробництва;
- збільшення цін на товари та послуги через прагнення виробників зберегти рівень прибутковості при збільшенні екологічного податку;
- збільшення рівня безробіття у результаті припинення або скорочення діяльності суб'єктів господарювання;
- загрози енергетичній та промисловій безпеці через припинення або скорочення діяльності суб'єктів господарювання.

Для досягнення поставлених орієнтирів у екологічній сфері необхідним є також забезпечення цільового і ефективного використання коштів від екологічного податку та стимулювання модернізації підприємств-забруднювачів.

Отже, удосконалення екологічного податку повинно відбуватися з урахуванням існуючих зобов'язань України, можливих ризиків та можливостей економіки. Екологічний податок наразі не виконує компенсаційної, стимулюючої та фіскальної функцій. Окрім необхідності підвищення ставок екологічного податку, існує потреба в удосконаленні механізмів витрачання коштів від сплати екологічного податку та фінансування природоохоронних заходів.

Розділ 2. Європейський досвід екологічного оподаткування

2.1. Стан забруднення навколишнього природного середовища

Загальноєвропейською метою у екологічній сфері є зменшення усіх негативних впливів на довкілля.

Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря у натуральному виразі серед європейських країн найбільші у Німеччині, значні обсяги також у Франції, Польщі, Італії та Іспанії, але обсяги викидів у цих країнах не перевищують показник України (додаток 24, рис. 24.1). Проте з урахуванням площі країн перші місця по викидам на квадратний кілометр посідають Словенія, Бельгія, Нідерланди. Викиди на квадратний метр в Україні менші ніж у Великобританії, Німеччині і Польщі (додаток 24, рис. 24.2). При цьому, у Європі викиди від виробництва і постачання електроенергії та використання енергії у промисловості значно різняться і утворюють від 3 до 60% усіх викидів у атмосферу (додаток 24, табл. 24.1).

Найбільші обсяги **утворення відходів** у Німеччині, Україні, Франції та Великобританії (додаток 24, рис. 24.3). Проте з урахуванням співвідношення цього показнику з територією країни, обсяг відходів на квадратний метр в Україні вдвічі менший, ніж у Німеччині та Великобританії (додаток 24, рис. 24.4).

У сфері **поводження з відходами** у багатьох країнах, наприклад, у Німеччині, Франції та Польщі більше 60% оброблених відходів піддаються відновленню, а розміщення відходів займає не більше 30%, у той час як в Україні розміщення відходів є основним способом поводження з відходами, його частка становила 65% (додаток 24, рис. 24.5).

Отже, проблеми забруднення довкілля актуальні також і для країн Європи, і у досліджуваному періоді у розрахунку обсягів забруднень на один квадратний кілометр площі, Україна має менші показники, ніж, наприклад, Німеччина, Великобританія, Франція та Польща. У абсолютному виразі Україна займає перше місце з досліджуваних країн по обсягам викидів у атмосферне повітря і друге після Німеччини по утворенню відходів.

2.2. Екологічні податки у державних фінансах країн Європи

Надходження від сплати екологічного податку в Україні менші, ніж у всіх досліджуваних країнах, а у перерахунку на євро значно зменшуються у динаміці, в той час як в інших країнах Європи – відносно стабільні. Надходження екологічного податку в Україні у порівнянні з Німеччиною та Польщею (які близькі по значенням викидів забруднюючих речовин та утворенню відходів) менші у 330 та 65 разів відповідно (додаток 25, табл. 25.1).

Для того, щоб не враховувати вплив зміни валютного курсу, варто розглянути частку екологічного податку у податкових надходженнях бюджетів країн. Частка екологічного податку у податкових надходженнях бюджету в Україні також найменша – 0,5 – 1,3%, при тому як в інших країнах Європи цей показник коливається у межах 4 – 12%. Наприклад, у Німеччині та Франції 4 – 5%, у Польщі майже 8% (додаток 25, табл. 25.2).

У ЄС **екологічний податок** є податком, основою якого є фізична одиниця об'єкту, що має доведений, специфічний негативний вплив на навколишнє середовище.

Дані про екологічні податки у статистиці ЄС подаються у розрізі надходжень від податків на:

- енергію;
- транспорт;
- забруднення;

–ресурси²⁹.

Різні види екологічних податків, які можуть стягуватися у країнах ЄС (додаток 26), частково співпадають з компонентами екологічного податку в Україні: наприклад, податки за забруднення та частково енергетичні податки в ЄС та такі компоненти екологічного податку в Україні, як податок за забруднення атмосферного повітря, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів, податку за обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Також екологічні податки ЄС включають такі види податків, які в Україні існують окремо від екологічного: наприклад, транспортні податки та податки на ресурси в ЄС і рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, води, користування надрами тощо в Україні.

Тому коректна порівнянність обсягів екологічних податків ЄС та екологічного податку в Україні не забезпечується.

Основну частину надходжень від екологічного оподаткування у ЄС складають **податки на енергію** – від 50 до 93%, у Німеччині, Франції та Польщі – більше 80% (додаток 25, табл. 25.3).

Забруднення і ресурсні податки складають порівняно невелику частку від загального обсягу надходжень від екологічних податків у ЄС³⁰. **Податки на забруднення** складають зовсім незначну частку надходжень від екологічного оподаткування – до 10%, у деяких країнах взагалі відсутні (наприклад, Німеччина) (додаток 25, табл. 25.4).

Варто також зазначити, що попри здобутки у сфері екологічного оподаткування у європейських країнах, не виключені випадки недоцільних змін у цій сфері, неврахування ризиків та отримання негативних ефектів. Так, у Нідерландах було введено авіаційний податок, який призвів до збільшення ціни послуг авіаперевезення (на 11 – 45 євро для одного пасажера) та, відповідно, зниження попиту на ці послуги. Через рік після введення, цей податок було скасовано³¹.

Порівняно з іншими європейськими країнами, в Україні надходження екологічного податку і у абсолютному і у відносному виразі значно менші. Основну частину екологічного податку в європейських країнах складають податки на енергію. В Україні виробництво та постачання енергії теж є основним видом діяльності, за яким здійснюються найбільша частина забруднень повітря (більше 40%) та води (більше 35%).

Значні обсяги надходжень від екологічних податків у країнах ЄС зумовлюють значення екологічного оподаткування у доходній частині бюджетів, що дозволяє забезпечити фінансування необхідних природоохоронних заходів.

Захист навколишнього середовища в Європі визначається як всі заходи, безпосередньо спрямовані на запобігання, зменшення та усунення забруднення або будь-якого іншого погіршення стану навколишнього середовища³² (додаток 27).

Джерелами фінансування таких заходів у країнах ЄС є:

– приватні та державні спеціалізовані виробники послуг з охорони навколишнього природного середовища;

– бізнес-сектор;

– сектор державного управління;

– сектор домашніх господарств³³.

²⁹ Environmental taxes // Eurostat. - <http://ec.europa.eu/eurostat/web/environment/environmental-taxes>.

³⁰ Environmental tax statistics // Eurostat. - http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Environmental_tax_statistics.

³¹ Шевченко І. В. Екологічне оподаткування: зарубіжний досвід і Україна // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2 (31). – С. 55 – 60.

³² Environmental protection expenditure // Eurostat. - <http://ec.europa.eu/eurostat/web/environment/environmental-protection-expenditure>.

³³ Environmental protection expenditure // Eurostat. - <http://ec.europa.eu/eurostat/web/environment/environmental-protection-expenditure>.

Найбільші обсяги фінансування державою природоохоронних заходів у Франції, Німеччині та Великобританії, попри велику територію та обсяги забруднень, близькі до показників цих країн, по видаткам на охорону природи Україна знаходиться на рівні Словенії, Литви і Латвії (додаток 28, рис. 28.1).

У видатках бюджетів європейських країн видатки на природоохоронні заходи займають незначну частку – 0,4 – 5%. Країни, подібні до України по рівню забруднення спрямовують 1,4-2% загальних державних витрат на цю сферу, Україна – до 1% (додаток 28, табл. 28.1).

Більше половини видатків на охорону навколишнього природного середовища Франція, Великобританія, Іспанія та Італія спрямовують на поводження з відходами. У Німеччині та Польщі на цей напрям охорони довкілля припадає до 20% видатків. У цілому, структура видатків на охорону навколишнього середовища істотно відрізняється у різних європейських країнах (додаток 28, табл. 28.2, 28.3, 28.4, 28, 5).

Важливим показником є співвідношення надходжень екологічного податку та видатків держави на охорону навколишнього природного середовища. У всіх країнах Європи, крім України, надходження від екологічного податку значно більші, ніж державні витрати на природоохоронні заходи. У Великобританії та Німеччині суми екологічних податків у 3 рази більші за природоохоронні видатки, у Франції в 2 рази, у Польщі – у 6 разів (додаток 28, рис. 28.2).

2.3. Перспективи розвитку екологічної політики європейських країн

У Європейському союзі політика у сфері охорони довкілля, а відтак і питання екологічного оподаткування, формуються у відповідності до основних принципів у цій сфері, які викладені у **Договорі про заснування Європейського співтовариства**³⁴, а саме, принципи:

- попередження;
- вживання запобіжних заходів;
- виправлення шкоди, завданої довкіллю, насамперед усунення її джерела;
- забруднювач повинен платити³⁵.

Екологічна політика країн ЄС розробляється відповідно до програм дій ЄС з охорони навколишнього природного середовища. Наразі діє вже сьома така програма – **«Добре життя у межах нашої планети»**³⁶, прийнята наприкінці 2013 року на період до 2020 року, також пріоритети у сфері охорони навколишнього середовища зазначені у стратегії **«Європа 2020»**³⁷ (додаток 29).

Створення екологічно безпечної економіки та досягнення інших цілей у сфері охорони довкілля передбачає продовження дотримання принципу **«забруднювач платить»**, поетапне скасування екологічно шкідливих субсидій, зміщення податкового тягаря від праці до забруднення³⁸. Тобто екологічна політика у ЄС будується на ринкових сигналах приватному сектору – створення умов, за яких бізнесу вигідніше зменшувати забруднення навколишнього природного середовища.

Таким чином у наступні роки планується досягнути значного покращення стану довкілля.

³⁴ Договір про заснування Європейського співтовариства. - http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_017.

³⁵ Договір про заснування Європейського співтовариства. - http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_017. – ст. 174, п. 2.

³⁶ General Union Environment Action Programme to 2020 «Living well, within the limits of our planet». - <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1d861dfb-ae0c-4638-83ab-69b234bde376>.

³⁷ Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. - <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

³⁸ General Union Environment Action Programme to 2020 «Living well, within the limits of our planet». - <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1d861dfb-ae0c-4638-83ab-69b234bde376>. – с. 64.

Розділ 3. Проблеми екологічного оподаткування в Україні та перспективи подальших досліджень

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що екологічний податок в Україні не виконує своїх компенсаційних, стимулюючих та фіскальних функцій через ряд проблем у сфері екологічного оподаткування. Серед основних проблем екологічного оподаткування можна виділити наступні:

Проблема 1. Екологічне оподаткування в Україні розвивається з часу набуття незалежності і головною рисою цього процесу є нестабільність призначення надходжень від цього податку. Постійна зміна пропорцій розподілу коштів від сплати екологічного податку між державним і місцевими бюджетами та між спеціальним і загальним фондами бюджетів унеможливають формування послідовної політики природоохоронної діяльності та реалізації багаторічних програм у цій сфері.

Проблема 2. Зарахування коштів від сплати екологічного податку за утворення та зберігання радіоактивних відходів до Державного бюджету України обґрунтовано тим, що програми, які стосуються радіаційної безпеки, повинні розроблятися та фінансуватися на державному рівні, проте важливим є спрямування цих коштів до спеціального фонду бюджету, що забезпечить їх цільове використання. Проте в Україні попри нормативне закріплення цих доходів за спеціальним фондом Державного бюджету, їх частина спрямовується до загального фонду державного бюджету, що суперечить природі екологічного податку.

Проблема 3. Частина екологічного податку (крім того, що стосується радіоактивних відходів) – 45 % зараховується до загального фонду Державного бюджету України, отже ці кошти втрачають цільове призначення на виправлення шкоди, нанесеної навколишньому середовищу забруднювачами. Так, екологічний податок не виконує компенсаційної функції. При цьому обсяги сукупних видатків на охорону навколишнього природного середовища перевищують надходження екологічного податку в цілому, і ці видатки фінансуються за рахунок інших доходів бюджету.

Проблема 4. При постійному зростанні ставок екологічного податку з моменту його запровадження, обсяг надходжень від цього виду оподаткування та його частка у податкових надходженнях залишаються незначними і недостатніми для фінансування необхідних природоохоронних заходів, отже компенсаційна та фіскальна функції екологічного податку нереалізовані. У той час, у європейських країнах екологічний податок виконує як компенсаційну функцію (надходження податку у кілька разів перевищують державні видатки на природоохоронні заходи), так і фіскальну (екологічний податок формує до 10% усіх податкових надходжень).

Проблема 5. В Україні більшу частину забруднень атмосферного повітря та поверхневих водних об'єктів генерує сфера енергетики. У європейських країнах переважна частина екологічних податків справляється саме з виробництва та постачання енергії.

Проблема 6. В Україні запроваджено програму пільгового кредитування еко-програм модернізації підприємств найбільших забруднювачів довкілля, проте зацікавленість бізнес-сектору у використанні таких програм та проведенні модернізації низька. Суми екологічного податку, які сплачують підприємства, незначні, і не стимулюють проводити високовартісну модернізацію.

Вирішення вказаних проблем потребує як ретроспективного аналізу практики екологічного оподаткування в Україні так і врахування міжнародного досвіду.

Основні зміни у екологічному оподаткуванні в Україні

Таблиця 1.1

Основні зміни у екологічному оподаткуванні в Україні

Назва	Рік	Суть зміни	Нормативні акти
Екологічний податок	1991	Зараховується у позабюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища місцевих Рад	Закон Української РСР «Про систему оподаткування»
	1992	-	-
	1993	-	-
-Плата за забруднення навколишнього природного середовища	1994	Встановлюється на основі лімітів	Закон України «Про систему оподаткування»
		Введені пропорції розподілу між позабюджетними фондами різних рівнів бюджетів	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
	1995	-	-
	1996	-	-
Збір за забруднення навколишнього природного середовища	1997		Закон України «Про систему оподаткування»
	1998	Утворюється Державний фонд охорони навколишнього природного середовища у складі Державного бюджету України	Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища
	2000	Економічний експеримент щодо екологічного оподаткування для гірничо-металургійних підприємств	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
	2001	-	-
	2002	Закінчення експерименту	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
	2003	-	-
	2004	-	-
	2005	-	-
	2006	Розподіл коштів між бюджетами встановлюється законом про державний бюджет, призупиняється дія попередніх пропорцій	Закону України «Про державний бюджет України на 2006 рік» Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
	2007		Закон України «Про державний бюджет України на 2007 рік»
	2008	Встановлення пропорцій розподілу Законом України «про державний бюджет» визнано неконституційним	Закон України «Про державний бюджет України на 2008 рік»
	2009	Збір стягується також за утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
		Кошти від цієї частини збору спрямовуються до Державного фонду поводження з радіоактивними відходами у складі Державного бюджету	Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами»
2010	-	-	
Екологічний податок	2011	Розподіл коштів від сплати екологічного податку крім частини, що пов'язана з радіоактивними відходами, встановлюється Бюджетним кодексом	Податковий кодекс України Бюджетний кодекс України Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами»
	2012	-	-
	2013	Зміна пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім радіоактивних відходів) між бюджетами	Бюджетний кодекс України

Назва	Рік	Суть зміни	Нормативні акти
	2014	Зміна пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім радіовідходів) між бюджетами	Бюджетний кодекс України
	2015	Зміна пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім радіовідходів) між бюджетами	Бюджетний кодекс України
	2016	Зміна пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім радіовідходів) між міськими бюджетами	Бюджетний кодекс України
	2017	Зміна пропорцій розподілу коштів від екологічного податку (крім радіовідходів) між бюджетами	Бюджетний кодекс України
	2018	-	-

Джерело: складено на основі ³⁹.

³⁹ Закон України «Про систему оподаткування» – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19940401>.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19960306>.

Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища №634 від 07.05.1998. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF/ed19980507>.

Закон України «Про державний бюджет України на 2006 рік» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3235-15>.

Закон України «Про державний бюджет України на 2007 рік» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/489-16/ed20070101>.

Закон України «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/107-17/ed20071228>.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України "Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1-4, 6-22, 24-100 розділу II N 10-рп/2008 від 22.05.2008. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08/ed20080604>.

Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-вр/ed20090101>.

Податковий кодекс України - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20110101>.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2756-17/ed20110101>.

Бюджетний кодекс України - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20110101>.

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19/ed20150101>.

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування екологічного податку» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/918-19/ed20160101>.

Еволюція екологічного оподаткування в Україні

З 1 жовтня 1991 року був введений у дію Закон Української РСР «Про систему оподаткування»⁴⁰, за яким екологічний податок належав до загальнореспубліканських податків⁴¹ та визначався як податок, який «сплачують усі підприємства, об'єднання і організації та громадяни, які завдають шкоди навколишньому природному середовищу та погіршують якість природних ресурсів»⁴².

Екологічний податок справляється за нормативами, встановлюваними залежно від рівня, обсягів і характеру забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів.

Нормативи плати за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів і порядок її обчислення визначаються **Кабінетом Міністрів Української РСР**.

Екологічний податок зараховується у **позабюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища місцевих Рад народних депутатів**.

Зміни у цьому законі стосовно екологічного оподаткування відбулися 2 лютого 1994 року. Замість екологічного податку було введено «плату за забруднення навколишнього природного середовища»⁴³, що мала статус загальнодержавного обов'язкового платежу, які встановлювалися **Верховною радою України** (на території Республіки Крим встановлювалися Верховною радою Республіки Крим).

Плата за забруднення навколишнього природного середовища встановлювалась на основі **лімітів** викидів і скидів забруднюючих речовин в навколишнє природне середовище і розміщення відходів промислового, сільськогосподарського, будівельного та іншого виробництва. Ліміти встановлювалися **Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України** у випадках, коли це призводить до забруднення природних ресурсів республіканського значення, територій інших областей, в інших випадках в порядку, що встановлюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, міськими (міст загальнодержавного значення) Радами народних депутатів, за поданням органів Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

Платежі підприємств, установ, організацій, а також громадян за викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів та інші види шкідливого впливу в межах лімітів відносяться на витрати виробництва, а за перевищення лімітів стягуються з прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, установ, організацій чи громадян⁴⁴.

Платежі за забруднення навколишнього природного середовища надходять до **місцевих** (Рад народних депутатів базового рівня), **обласних і республіканського** Автономної Республіки Крим та Державного бюджету України **позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища** у співвідношенні відповідно **70, 20 і 10 відсотків**⁴⁵.

⁴⁰ Закон УРСР «Про систему оподаткування», редакція від 13.03.1992. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19920313>.

⁴¹ Закон УРСР «Про систему оподаткування», редакція від 13.03.1992. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19920313>. - ст. 5.

⁴² Закон УРСР «Про систему оподаткування», редакція від 13.03.1992. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19920313>. - ст. 18.

⁴³ Закон України «Про систему оподаткування», редакція від 01.04.1994. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19940401>. - ст. 14.

⁴⁴ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 06.03.1996. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19960306>. - ст. 44.

⁴⁵ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 06.03.1996. - ст. 46.

20 березня 1997 року у Законі України «Про систему оподаткування» плата за забруднення навколишнього природного середовища була перейменована у «збір за забруднення навколишнього природного середовища»⁴⁶.

Відповідне перейменування у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» відбулося майже через рік – 5 березня 1998 року⁴⁷.

7 травня 1998 року було прийнято Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища⁴⁸. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища утворюється у складі Державного бюджету України з метою концентрації коштів і цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, у тому числі наукових досліджень з цих питань, а також заходів для зниження впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення.

У законі «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що коштів від збору за забруднення навколишнього природного середовища розподіляються між місцевими (сільськими, селищними, міськими), обласними та республіканським Автономної Республіки Крим, а також Державним фондами охорони навколишнього природного середовища у співвідношенні відповідно 20, 50 і 30 відсотків, а між Київським, Севастопольським міськими та Державним фондами охорони навколишнього природного середовища - у співвідношенні 70 і 30 відсотків⁴⁹.

Наступні зміни відбулися 18 січня 2000 року у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» у зв'язку з економічним експериментом, а саме: «Збори підприємств, установ, організацій, а також громадян за викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів та інші види шкідливого впливу в межах лімітів відносяться на витрати виробництва, але не більше 0,15 відсотка валових витрат для гірничо-металургійних підприємств, які беруть участь в економічному експерименті, що проводиться з 1 липня 1999 року до 1 січня 2002 року, а за перевищення лімітів стягуються з прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, установ, організацій чи громадян»⁵⁰.

Відповідні зміни відбулися і в розподілі коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища такими підприємствами між бюджетами, так, вони «розподіляються між місцевими (сільськими, селищними, міськими), обласними та республіканським Автономної Республіки Крим, а також Державним фондами охорони навколишнього природного середовища у співвідношенні відповідно по 10 відсотків, а 70 відсотків використовуються цими підприємствами на виконання природоохоронних заходів. За нецільове використання цих коштів до підприємств застосовуються штрафні санкції у розмірі 100 відсотків сум, використаних за нецільовим призначенням, з нарахуванням пені у розмірі 120 відсотків облікової ставки Національного банку України»⁵¹.

⁴⁶ Закон України «Про систему оподаткування», редакція від 20.03.1997. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/ed19970320>. - ст. 14.

⁴⁷ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 05.03.1998. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19980305>.

⁴⁸ Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища №634, редакція від 07.05.1998. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF/ed19980507>.

⁴⁹ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 05.03.1998. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19980305>. – ст. 46.

⁵⁰ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 18.01.2000. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20000118>. – ст. 44.

⁵¹ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 18.01.2000. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20000118>. – ст. 46.

Закінчення експерименту у **2002 році** було відображено шляхом видалення цих частин відповідних статей у Законі України «**Про охорону навколишнього природного середовища**»⁵².

На 2006 рік положення **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** стосовно пропорцій розподілу коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища між бюджетами було призупинене на підставі Закону України «Про державний бюджет України на 2006 рік», згідно якого 65 відсотків збору за забруднення навколишнього природного середовища направляються до спеціального фонду Державного бюджету України⁵³ (замість 30 відсотків).

Призупинення дії цієї частині статті **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** збереглися у 2007 році^{54 55} і у 2008 році^{56 57}.

Проте згідно з **Рішенням Конституційного Суду**⁵⁸ 2008 року, пункт Закону України «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» про призупинення дії частини статті **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** стосовно пропорцій розподілу коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища між бюджетами визнано неконституційним.

Тому з **4 червня 2008 року** згідно **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** діють попередні пропорції розподілу коштів від збору за забруднення навколишнього природного середовища між місцевими (сільськими, селищними, міськими), обласними та республіканським Автономної Республіки Крим, а також Державним фондами охорони навколишнього природного середовища у співвідношенні відповідно 20, 50 і 30 відсотків, а між Київським, Севастопольським міськими та Державним фондами охорони навколишнього природного середовища - у співвідношенні 70 і 30 відсотків⁵⁹.

Згідно змін до **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** у **2009 році** збір за забруднення навколишнього природного середовища встановлюється також за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками⁶⁰.

⁵² Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 01.01.2002. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20020101>.

⁵³ Закон України «Про державний бюджет України на 2006 рік», редакція від 01.01.2006. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3235-15>. – ст. 11.

⁵⁴ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 01.01.2007. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20070101>.

⁵⁵ Закон України «Про державний бюджет України на 2007 рік», редакція від 19.12.2006. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/489-16/ed20070101>. – ст. 8.

⁵⁶ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 01.01.2008. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20080101>.

⁵⁷ Закон України «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», редакція від 28.12.2007. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/107-17/ed20071228>. – ст. 7.

⁵⁸ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України "Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1-4, 6-22, 24-100 розділу II N 10-рп/2008 від 22.05.2008. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08/ed20080604>.

⁵⁹ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 04.06.2008. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20080604>. – ст. 46.

⁶⁰ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 01.01.2009. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20090101>.

Пропорції розподілу між бюджетами коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища крім тих, що пов'язані з радіовідходами не змінюються.

Кошти від збору за забруднення навколишнього природного середовища, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками згідно **Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»** спрямовуються до **Державного фонду поводження з радіоактивними відходами**, який є складовою частиною Державного бюджету України, та мають постійне (багаторічне) бюджетне призначення⁶¹.

З 1 січня 2011 року набрав чинності **Податковий кодекс України**⁶², яким було введено **екологічний податок**, визначено об'єкти оподаткування, ставки та інші аспекти справляння податку.

У перехідних положеннях закону було визначено особливості застосування ставок екологічного податку, а саме, у 2011, 2012 та 2013 роках будуть діяти ставки екологічного податку 50%, 75%, 100% відповідно від ставок, передбачених кодексом.

Далі у податковому кодексі України відбувалися зміни щодо визначення платників екологічного податку, податкової бази, порядку обчислення, ставок податку, порядку подання податкової звітності та сплати податку.

Відповідно до цього були внесені зміни⁶³ у **Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»** та **Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»**.

Кошти від екологічного податку, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками, спрямовуються до **Державного фонду поводження з радіоактивними відходами**, який є складовою частиною Державного бюджету України, та мають постійне (багаторічне) бюджетне призначення. Спрямування цих коштів визначається **Законом України «Про поводження з радіоактивними відходами»**⁶⁴.

Відповідно до **Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»** «кошти від екологічного податку (за винятком тих, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк) зараховуються до державного і місцевих бюджетів згідно з **Бюджетним кодексом України»**⁶⁵.

У першій редакції **Бюджетного кодексу** був визначений розподіл коштів від збору за забруднення навколишнього середовища: «70 відсотків збору за забруднення навколишнього природного середовища (крім збору, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками), в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків»⁶⁶.

⁶¹ Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2009. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-vp/ed20090101>. – ст. 4.

⁶² Податковий кодекс України, редакція 01.01.2011. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20110101>.

⁶³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, редакція 02.12.2010. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2756-17/ed20110101>.

⁶⁴ Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2011. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80/ed20110101>. – ст. 4.

⁶⁵ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», редакція від 01.01.2011. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20110101>. – ст. 46.

⁶⁶ Бюджетний кодекс України, перша редакція від 08.07.2010. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20100708>. – ст. 69.

Проте на момент введення в дію Бюджетного кодексу даний пункт статті був змінений, але зазначалося, що даний пункт вводиться в дію з 1 січня 2014 року.

До **2014** року кошти від сплати **екологічного податку** (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк) розподілялися відповідно о пропорцій, визначених у **Прикінцевих та перехідних положеннях Бюджетного кодексу України**, а саме:

1. До спеціального фонду **Державного бюджету**:

- у 2011-2012 роках належить **30 відсотків**;

- у 2013 році - **53 відсотки**, з них 33 відсотки із спрямуванням на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого ними екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- з 2014 року - **65 відсотків**, з них 50 відсотків із спрямуванням на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого ними екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

2. До спеціального фонду **місцевих бюджетів**:

- у 2011-2012 роках - **70 відсотків**, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів - **50 відсотків**, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - **20 відсотків**, бюджетів міст Києва та Севастополя - **70 відсотків**;

- у 2013 році - **47 відсотків**, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів - **33,5 відсотка**, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - **13,5 відсотка**, бюджетів міст Києва та Севастополя - **47 відсотків**;

- з 2014 року - **35 відсотків**⁶⁷.

З **1 січня 2014** року набрав чинності пункт Бюджетного кодексу України щодо розподілу екологічного податку і визначав **розподіл коштів від екологічного податку**: до **спеціального фонду** місцевих бюджетів належить **«35 відсотків екологічного податку** (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк), у тому числі: до **сільських, селищних, міських бюджетів - 25 відсотків**, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - **10 відсотків**, бюджетів міст Києва та Севастополя - **35 відсотків»**⁶⁸.

У зв'язку з проведенням **реформи міжбюджетних відносин** відбулися зміни до Бюджетного кодексу України⁶⁹. З **1 січня 2015** року надходження від екологічного податку (крім тих, що стосуються радіовідходів) спрямуються до загального фонду бюджетів. Змінюються також і пропорції розподілу **екологічного податку**, а саме, до доходів **загального фонду**:

- **Державного бюджету України 20 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі)⁷⁰;

⁶⁷ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2011. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20110101>. – Розділ VI, п. 5-1..

⁶⁸ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2011. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20110101>. – ст. 69.

⁶⁹ Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», редакція від 28.12.2014. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19/ed20150101>.

⁷⁰ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150101>. – ст. 29, п. 16(1).

– бюджетів міст **республіканського** Автономної Республіки Крим та **обласного** значення **25 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), **80 відсотків** - до бюджетів міст Києва та Севастополя⁷¹;

– бюджету **Автономної Республіки Крим** та **обласних** бюджетів належать **55 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк)⁷²;

– бюджетів міст **районного значення, сільських, селищних** бюджетів належать **25 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), що зараховуються до сільських, селищних, міських бюджетів⁷³.

З 1 січня 2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування екологічного податку»⁷⁴, яким було знову змінено спрямування коштів від сплати екологічного податку.

Залишається спрямування до загального фонду Державного бюджету України **20 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі)⁷⁵.

Не спрямовуються надходження екологічного податку до загального і спеціального фондів бюджетів міст **республіканського** Автономної Республіки Крим та **обласного** значення, міст **Києва та Севастополя, районних** бюджетів, бюджетів **об'єднаних територіальних громад, бюджету Автономної Республіки Крим та обласних** бюджетів.

Змінюється спрямування коштів від екологічного податку до бюджетів **міст районного значення, сільських, селищних** бюджетів: до загально фонду цих бюджетів екологічний податок не спрямовується. До надходжень **спеціального фонду** місцевих бюджетів належать **80 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі), у тому числі: до **сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 55 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 80 відсотків**⁷⁶.

⁷¹ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150101>. – ст. 64, п. 43.

⁷² Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150101>. – ст. 66, п. 33.

⁷³ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150101>. – ст. 69, п. 20(4).

⁷⁴ Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування екологічного податку», редакція від 24.12.2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/918-19/ed20160101>.

⁷⁵ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2016. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20160101>. – ст. 29, п. 16(1).

⁷⁶ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2016. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20160101>. – ст.69(1), п. 4(1).

У 2017 році були прийняті Закони України «Про внесення зміни до статті 4 Закону України "Про поводження з радіоактивними відходами" щодо удосконалення механізму фінансування поводження з радіоактивними відходами»⁷⁷, «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення поводження з радіоактивними відходами»⁷⁸ та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України»⁷⁹, які змінили пропорції розподілу коштів від сплати екологічного податку.

Так, до доходів **Державного бюджету України** належать:

– до **загального фонду - 45 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі)⁸⁰;

– до **спеціального фонду** - екологічний податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк⁸¹.

До **спеціального фонду місцевих бюджетів** належить **55 відсотків** екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі), у тому числі: до **сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 55 відсотків**⁸².

На 2017 рік була призупинена дія статті Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» щодо фінансування робіт та розподіл коштів у сфері поводження з радіоактивними відходами⁸³, у якій зазначалося про спрямування коштів від екологічного податку що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками до Державного фонду поводження з радіоактивними відходами у складі Державного бюджету. Підставою для призупинення цього положення був Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік»⁸⁴.

У Законі України «Про поводження з радіоактивними відходами» з 1 січня 2018 року у новій редакції викладена стаття щодо екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк. Зокрема, зазначено, що **Державний фонд поводження з**

⁷⁷ Закон України «Про внесення зміни до статті 4 Закону України "Про поводження з радіоактивними відходами" щодо удосконалення механізму фінансування поводження з радіоактивними відходами», редакція від 11.07.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2124-19>.

⁷⁸ Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення поводження з радіоактивними відходами», редакція від 11.07.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2125-19>.

⁷⁹ Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», редакція від 07.12.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2233-19>.

⁸⁰ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – ст. 29, ч.1, п. 16(1).

⁸¹ Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – ст. 29, ч.3, п. 7(4).

⁸² Бюджетний кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – ст. 69(1), п. 4(1).

⁸³ Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80/ed20171218>. – ст. 4.

⁸⁴ Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік», редакція від 21.12.2016. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19/ed20161221/paran44#n44>.

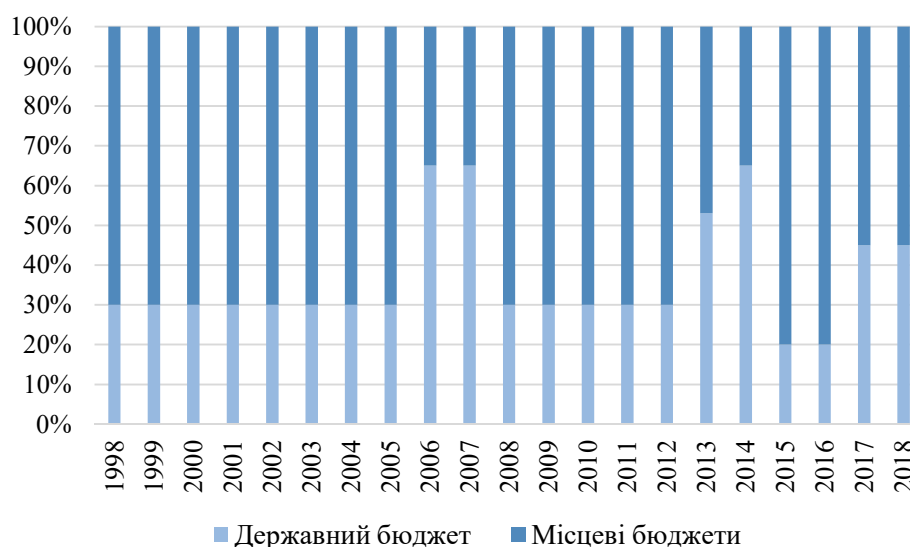
радіоактивними відходами, у який надходять ці кошти, знаходиться у складі спеціального фонду Державного бюджету України⁸⁵.

Нова редакція **Бюджетного кодексу України**, яка відбудеться **1 січня 2019** року на підставі **Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України»⁸⁶** наразі не передбачає змін, які стосуються екологічного податку.

⁸⁵ Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2018. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>. – ст. 4.

⁸⁶ Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», редакція від 20.12.2016. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1794-19>.

Зміна пропорцій розподілу надходжень від екологічного оподаткування між бюджетами

* до 1998 року кошти спрямовувалися у позабюджетні фонди

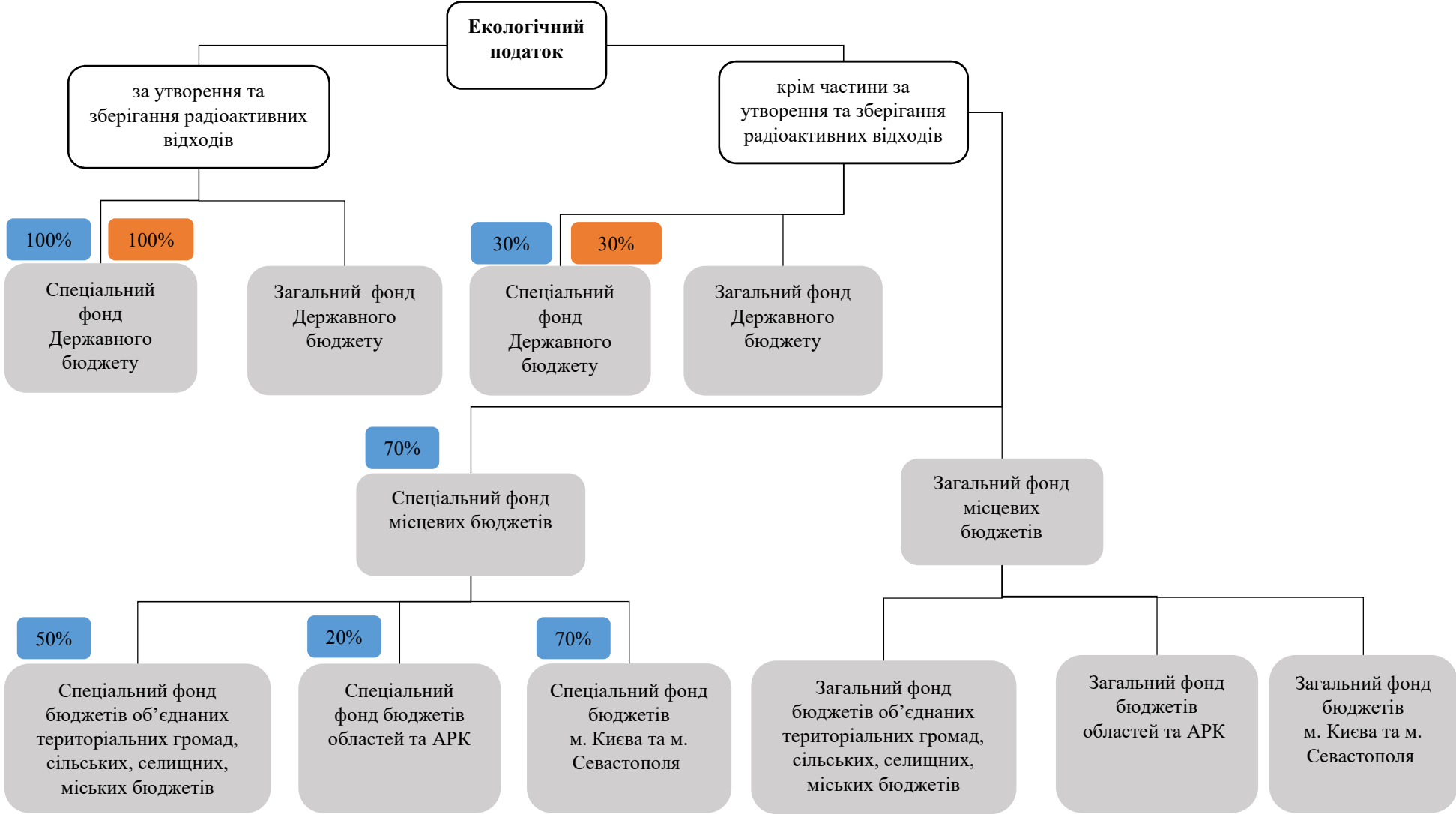
** з 2009 року кошти від збору за забруднення навколишнього природного середовища крім того, що встановлюється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками

Рис. 3.1. Розподіл коштів від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища/екологічного податку між рівнями бюджетної системи

Джерело: складено автором на основі ⁸⁷.

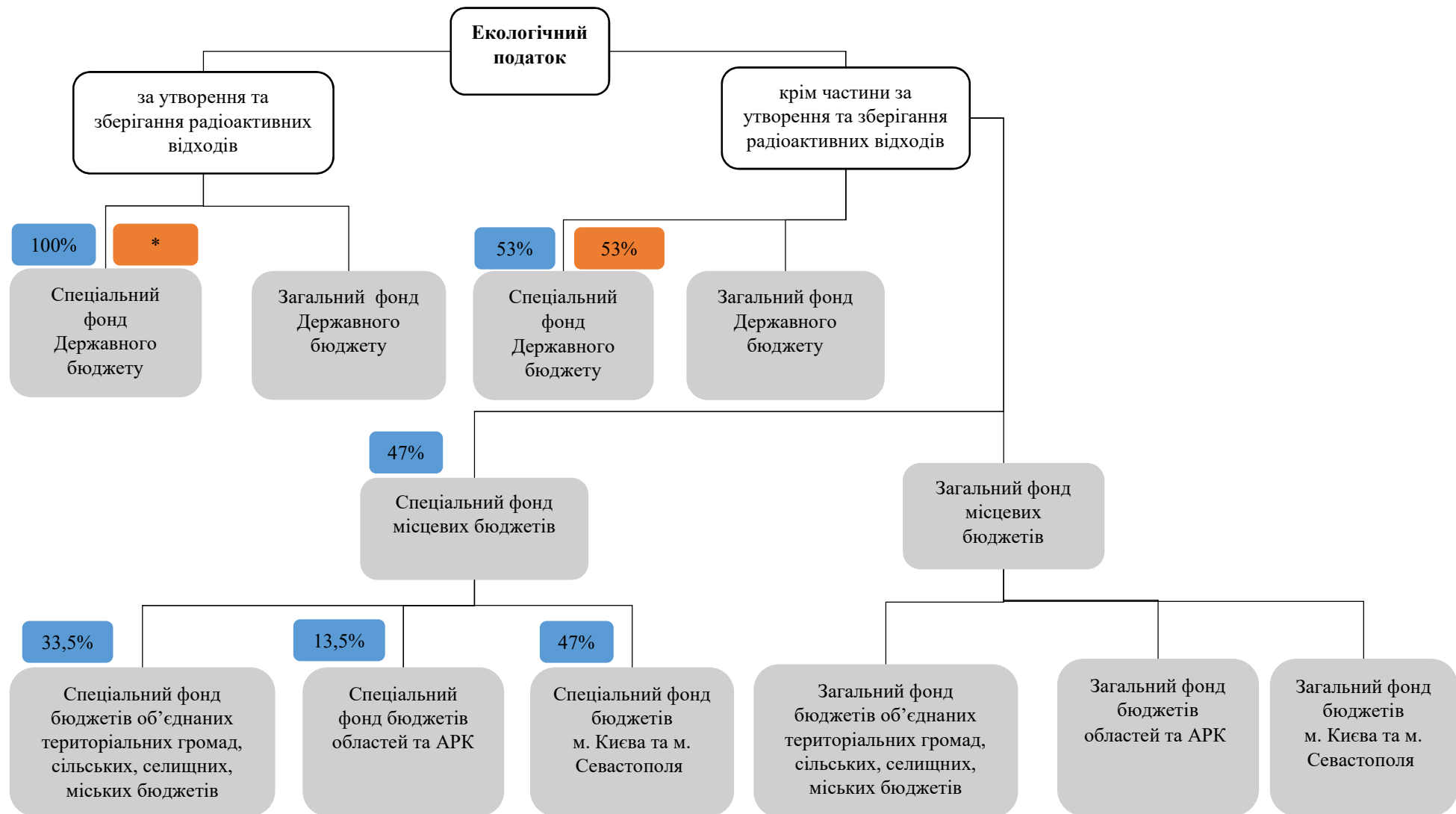
⁸⁷ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19960306>. Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/255/95-вр/ed20090101>. Бюджетний кодекс України - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20110101>.

Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між бюджетами

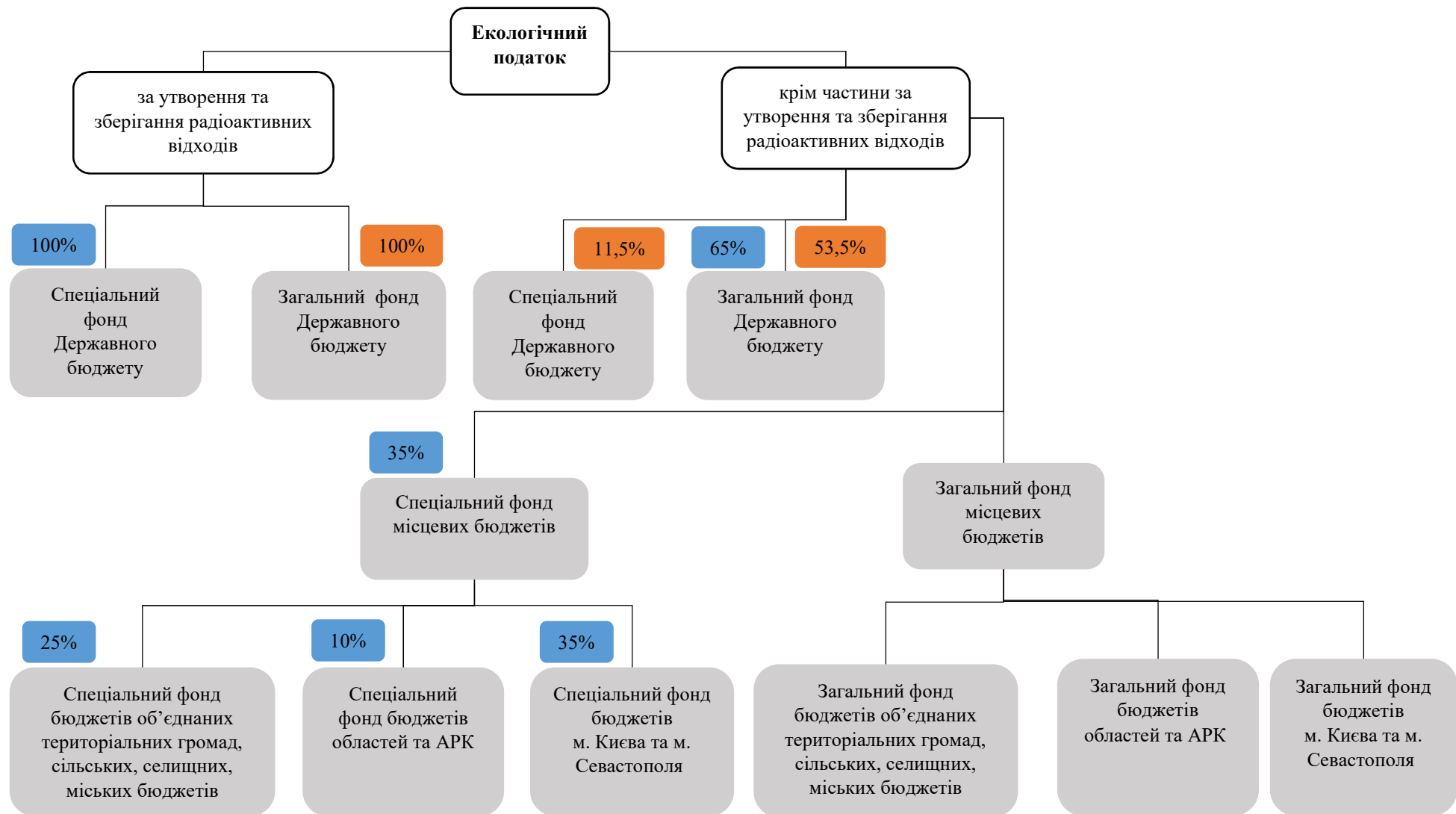

■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».
■ - відповідно до Законів України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» та «Про Державний бюджет України на 2012 рік».

Рис. 4.1. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2011 та 2012 роках

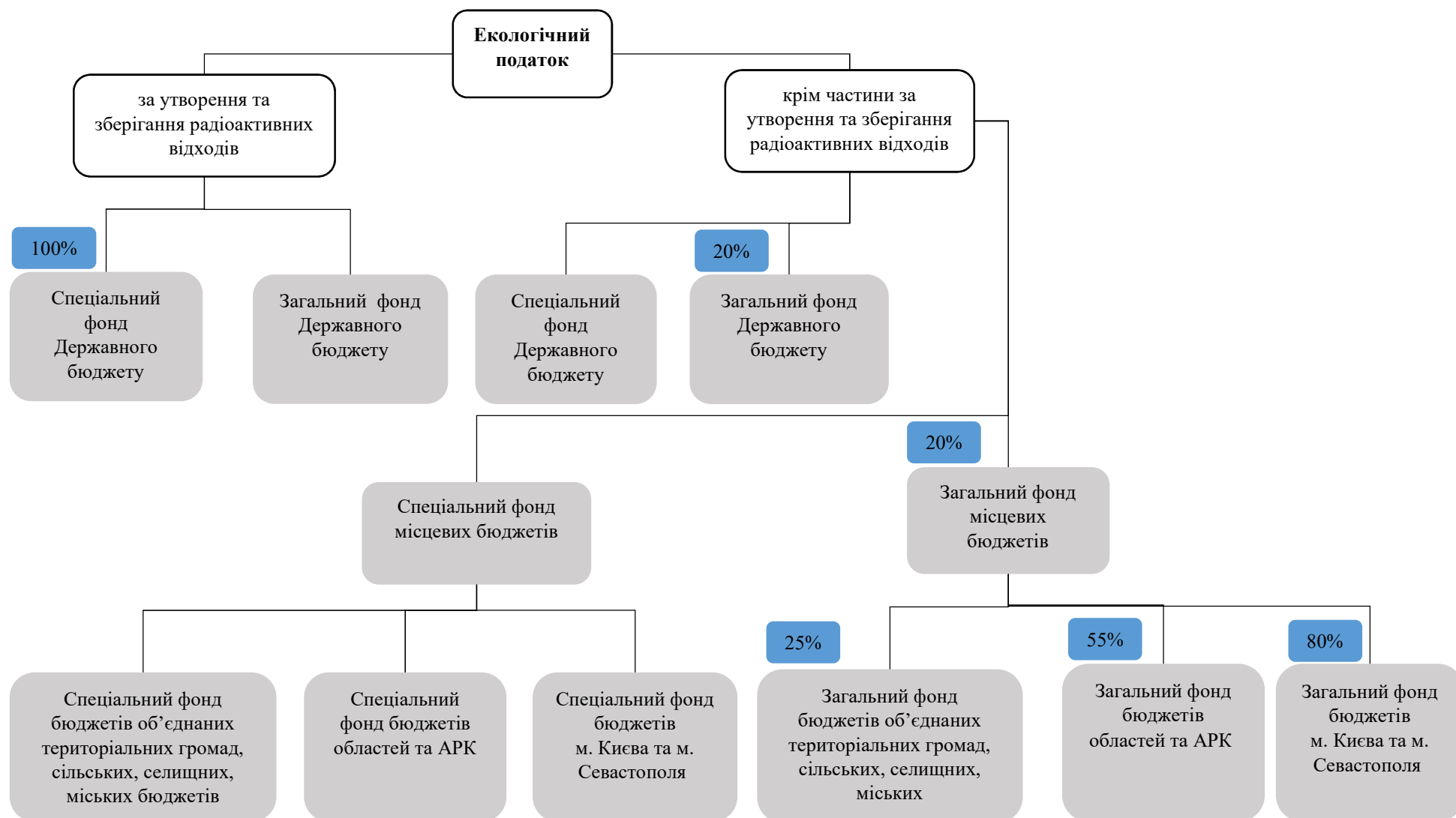
■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».
■ - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»; * - залишок коштів від сплати екологічного податку, що стосується радіовідходів, є джерелом формування спеціального фонду Державного бюджету України на 2013 рік у частині фінансування. **Рис. 4.2. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2013 році**

■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».

■ - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік».

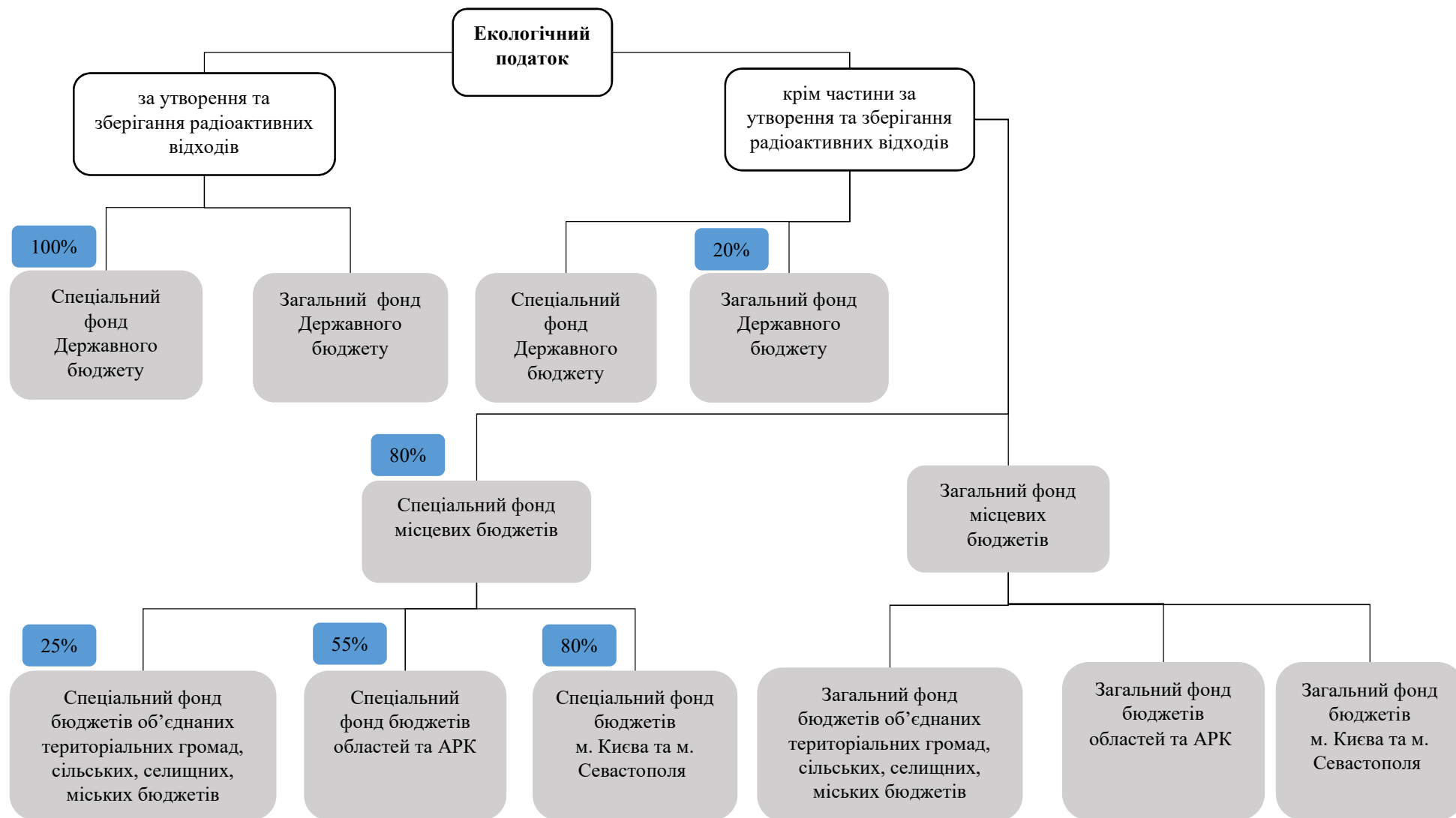
Рис. 4.3. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2014 році

■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».

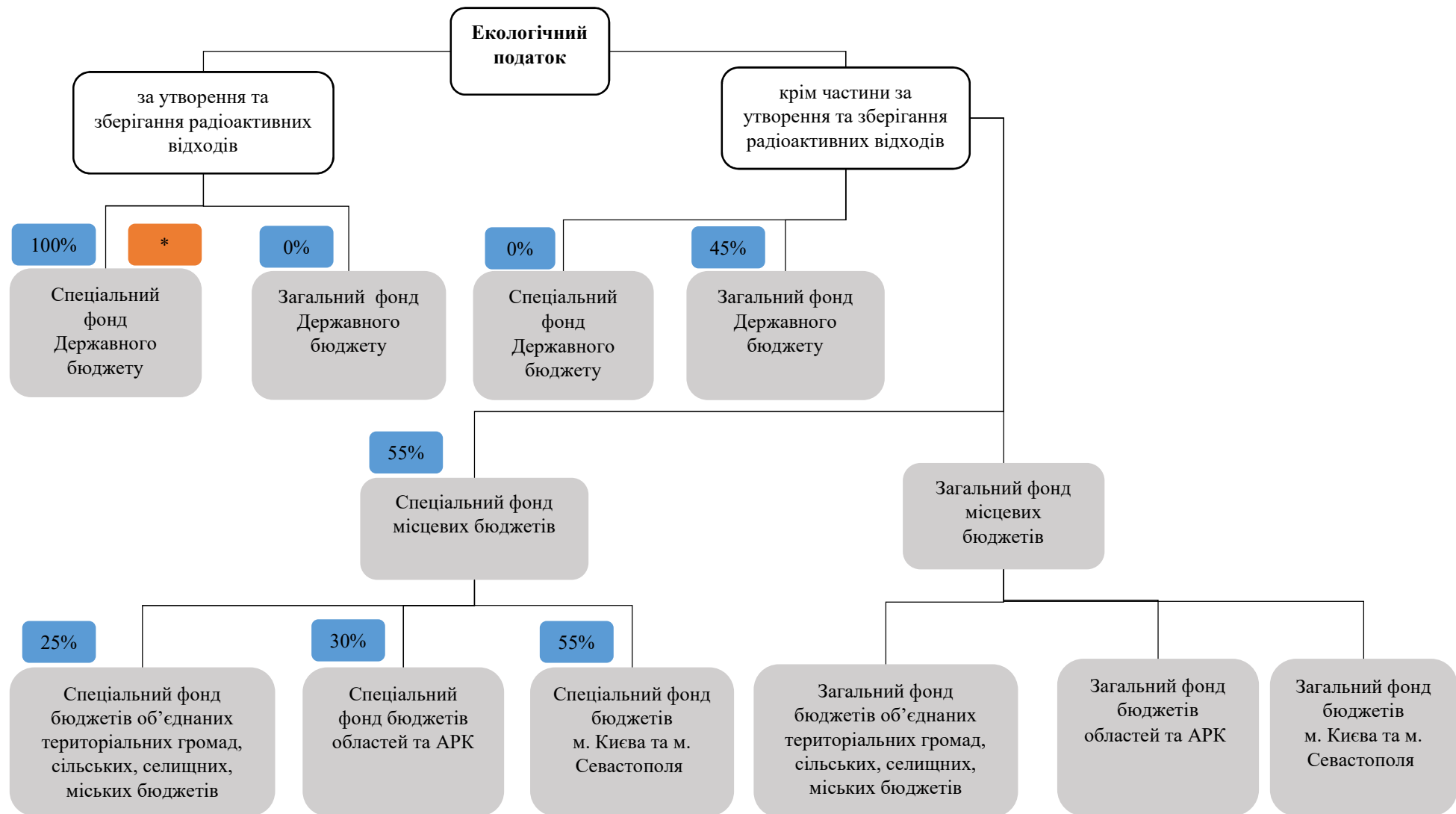
■ - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік».

Рис. 4.4. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2015 році

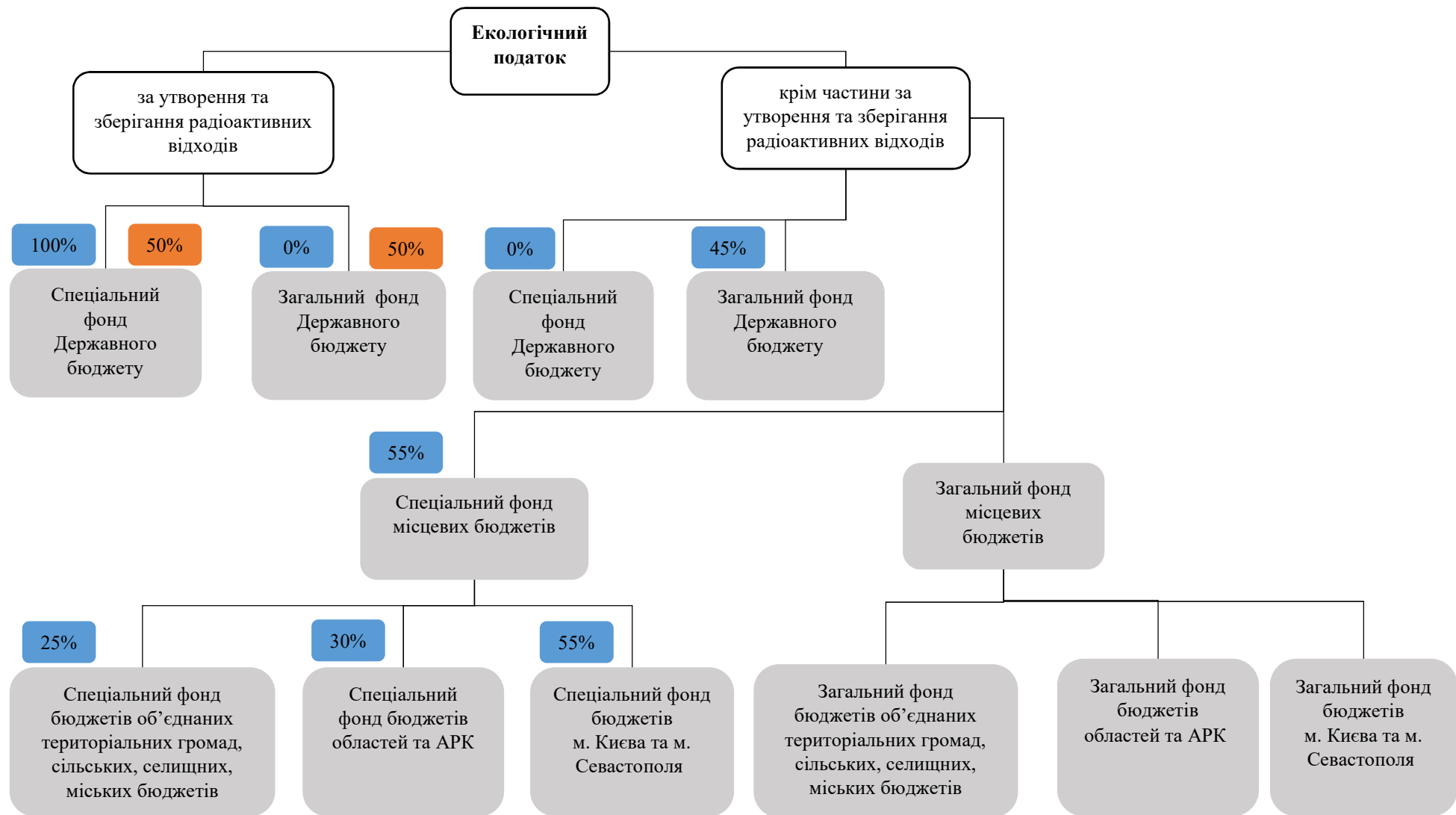
■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».
■ - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік».

Рис. 4.5. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2016 році

■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».
 * - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» призупинена дія статті 4 «Фінансування робіт та розподіл коштів у сфері поводження з радіоактивними відходами» Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».

Рис. 4.6. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2017 році

■ - відповідно до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами».
■ - відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік».

Рис. 4.7. Розподіл надходжень від сплати екологічного податку між рівнями бюджетної системи у 2018 році

Нормативно-правові умови справляння екологічного податку за забруднення атмосферного повітря

Екологічний податок стягується за обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Забруднення атмосферного повітря – змінення складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Викид – надходження в атмосферне повітря забруднюючих речовин або суміші таких речовин.

Забруднююча речовина – речовина хімічного або біологічного походження, що присутня або надходить в атмосферне повітря і може прямо або опосередковано справляти негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища⁸⁸.

Перелік забруднюючих речовин переглядається Кабінетом Міністрів України не менше одного разу на п'ять років⁸⁹.

Існує три групи об'єктів, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

1. Об'єкти, які взяті на державний облік і мають виробництва або технологічне устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування.

2. Об'єкти, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування.

3. Об'єкти, які не належать до першої і другої груп⁹⁰.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу.

Строки дії дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами залежать від групи об'єкту:

- 1 група – сім років;
- 2 група – десять років;
- 3 група – необмежений.

Такі дозволи видаються за умови дотримання протягом строку їх дії встановлених нормативів екологічної безпеки, нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел, дотримання вимог до технологічних процесів у частині обмеження викидів забруднюючих речовин.

У разі зміни параметрів об'єкта чи викидів відповідні зміни повинні бути внесені у дозвіл.

У разі порушення умов і вимог, передбачених дозволами, така діяльність суб'єкта господарювання може бути обмежена, тимчасово заборонена (зупинена) або припинена⁹¹.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами зобов'язані здійснювати контроль за

⁸⁸ Закон України «Про охорону атмосферного повітря», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. – ст. 1.

⁸⁹ Закон України «Про охорону атмосферного повітря», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. – ст. 11.

⁹⁰ Закон України «Про охорону атмосферного повітря», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. – ст. 11.

⁹¹ Закон України «Про охорону атмосферного повітря», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. – ст. 12.

обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік, забезпечувати здійснення інструментально-лабораторних вимірювань⁹².

Порядок проведення та оплати робіт, пов'язаних з виданням дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності, які отримали такі дозволи, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Наразі такий порядок існує⁹³.

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення встановлюються у гривнях за 1 тону залежно від забруднюючої речовини, класу її небезпечності або орієнтовно безпечного рівня впливу речовин (сполук) в атмосферному повітрі населених пунктів⁹⁴.

Суми податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення обчислюються **за формулою**:

$$\text{Податку за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря} = \sum_{i=1}^n (M_i \times \text{НП}_i) \quad (1)$$

де M_i - фактичний обсяг викиду i -тої забруднюючої речовини в тоннах (т);

НП_i - ставки податку в поточному році за тону i -тої забруднюючої речовини у гривнях з копійками⁹⁵.

Подання декларації та сплата податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами здійснюється за місцем їх розміщення⁹⁶.

⁹² Закон України «Про охорону атмосферного повітря», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. – ст. 10.

⁹³ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи» від 13 березня 2002 р. № 302. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/302-2002-%D0%BF>.

⁹⁴ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 243.

⁹⁵ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 249.3.

⁹⁶ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 250.2.1.

Нормативно-правові умови справляння податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти

Екологічному оподаткуванню підпадають обсяги та види **забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти.**

Водний об'єкт - природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, лиман, річка, струмок, озеро, водосховище, ставок, канал, а також водоносний горизонт).

Забруднення вод - надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин.

Забруднююча речовина - речовина, яка привноситься у водний об'єкт в результаті господарської діяльності людини.

Ліміт скиду забруднюючих речовин - граничний обсяг скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, який встановлюється в дозволі на спеціальне водокористування⁹⁷.

Скидання стічних вод у водні об'єкти допускається лише за умови дотримання нормативів гранично допустимих концентрацій та встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин.

У разі перевищення встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин скидання стічних вод у поверхневі водні об'єкти може бути обмежено, тимчасово заборонено (зупинено) чи припинено⁹⁸.

Скид зворотних вод у водні об'єкти є одним з видів спеціального водокористування і здійснюється на основі **дозволів**, які видаються у встановленому порядку органами Мінприроди України⁹⁹.

Існує законодавчо затверджений порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування¹⁰⁰. **Дозвіл на спеціальне водокористування** видається територіальними органами Держводагентства. У дозволі зазначаються ліміти забору води, використання води та скидання забруднюючих речовин у складі зворотних вод та інші характеристики водокористування і строк дії дозволу.

Спеціальне водокористування може бути **короткостроковим** (на три роки) та **довгостроковим** (від трьох до двадцяти п'яти років).

У разі скидання стічних вод у водні об'єкти видається дозвіл на короткострокове спеціальне водокористування¹⁰¹.

Ставки податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти встановлюються у гривнях за 1 тону залежно від забруднюючої речовини, гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин або орієнтовно безпечного рівня впливу речовини. При цьому, за скиди забруднюючих речовин у ставки та озера ставки податку збільшуються у 1,5 рази¹⁰².

Суми податку, який справляється за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, обчислюються за формулою:

⁹⁷ Водний кодекс України, редакція від 18.12.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>. – ст. 1.

⁹⁸ Водний кодекс України, редакція від 18.12.2017. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>. – ст.

70.

⁹⁹ Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами» № 116 від 15.12.94. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94>.

¹⁰⁰ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459» від 13 березня 2002 р. № 321. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF>.

¹⁰¹ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459» від 13 березня 2002 р. № 321. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF>.

¹⁰² Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 245.

$$\text{Сума податку} = \sum_{i=1}^n (\text{Млі} \times \text{НПі} \times \text{Кос}) \quad (2)$$

де Млі - обсяг скиду і-тої забруднюючої речовини в тоннах (т);

Нпі - ставки податку в поточному році за тонну і-того виду забруднюючої речовини у гривнях з копійками;

Кос - коефіцієнт, що дорівнює 1,5 і застосовується у разі скидання забруднюючих речовин у ставки і озера (в іншому випадку коефіцієнт дорівнює 1)¹⁰³.

¹⁰³ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 249.5.

Нормативно-правові основи справляння екологічного податку за розміщення відходів

Відходи – будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення¹⁰⁴.

Відповідно до Державного класифікатора відходів¹⁰⁵ відходи поділяються на відходи сировинних, видобувних та обробних галузей економіки і відходи від надання послуг.

У Законі України «Про відходи» виділяють наступні види відходів:

– **побутові відходи** – відходи, що утворюються в процесі життя і діяльності людини в житлових та нежитлових будинках (тверді, великогабаритні, ремонтні, рідкі, крім відходів, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємств) і не використовуються за місцем їх накопичення.

– **тверді відходи** – залишки речовин, матеріалів, предметів, виробів, товарів, продукції, що не можуть у подальшому використовуватися за призначенням;

– **рідкі відходи** – побутові відходи, що утворюються у будинку за відсутності централізованого водопостачання та каналізації і зберігаються у вигрібних ямах;

– **небезпечні відходи** – відходи, фізичні, хімічні чи біологічні характеристики яких створюють чи можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними.

Відповідно до законодавства, **операції поводження з відходами** – це збирання, перевезення, розміщення відходів (зберігання і захоронення відходів), сортування, оброблення (перероблення), утилізація, видалення, знешкодження.

У разі, якщо підприємство здійснює діяльність, яка призводить до утворення небезпечних відходів, воно повинно мати **ліцензію на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами** і/або дозвіл на транскордонне перевезення небезпечних відходів¹⁰⁶. У 2016 році були прийняті ліцензійні умови провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами¹⁰⁷.

Існує **показник загального утворення відходів (ПЗУВ)** – критерій обсягу утворення відходів, який розраховується шляхом сумування маси відходів з урахуванням коефіцієнтів для кожного класу небезпеки¹⁰⁸.

Якщо суб'єкт господарювання здійснює діяльність, яка призводить до утворення відходів, для яких ПЗУВ знаходиться у межах від 50 до 1000, такий суб'єкт щорічно подає **декларацію про відходи**. Порядок подання та форми декларації також затверджені у 2016 році¹⁰⁹.

¹⁰⁴ Закон України «Про відходи», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>. – ст. 1.

¹⁰⁵ Класифікатор відходів ДК 005-96, затверджений і введений в дію Наказом Держстандарту України від 29 лютого 1996 р. № 89. - http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/kvidh.rar.

¹⁰⁶ Закон України «Про відходи», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>. – ст. 17.

¹⁰⁷ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами» від 13 липня 2016 р. № 446. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/446-2016-%D0%BE>.

¹⁰⁸ Закон України «Про відходи», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>. – ст. 1.

¹⁰⁹ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми» від 18 лютого 2016 р. № 118. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-2016-%D0%BE>.

Якщо ПЗУВ перевищує 1000, суб'єкт господарювання повинен мати **дозвіл на здійснення операцій у сфері поводження з відходами**. Затвердження порядку надання дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами належить до компетенції Кабінету Міністрів України¹¹⁰, проте наразі такий порядок законодавчо не затверджений.

Міністерство екології та природних ресурсів України у своїх роз'ясненнях щодо відсутності порядку надання дозволу на здійснення операцій у сфері поводження з відходами та вичерпного переліку документів, які суб'єкту господарювання необхідно подати для одержання такого дозволу зазначає, що триває підготовка окремого законопроекту про внесення відповідних змін до Закону України «Про відходи»¹¹¹. Таке роз'яснення датовано вереснем 2016 року, проте станом на початок 2018 року ця проблема досі не вирішена.

Екологічному оподаткуванню підлягають обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання¹¹².

Тобто, якщо підприємство, у результаті діяльності якого утворилися відходи протягом року передає відходи відповідно угоди, екологічний податок не стягується.

Суб'єкти господарювання сплачують екологічний податок за розміщення відходів, тобто за **зберігання та захоронення відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах** – місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо, на використання яких отримано дозвіл на здійснення операцій у сфері поводження з відходами.

Зберігання відходів – тимчасове розміщення відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах (до їх утилізації чи видалення - здійснення операцій з відходами, що не призводять до їх утилізації).

Захоронення відходів – остаточне розміщення відходів при їх видаленні у спеціально відведених місцях чи на об'єктах таким чином, щоб довгостроковий шкідливий вплив відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини не перевищував установлених нормативів.

Екологічний податок нараховується на обсяги відходів, що розміщуються, одноразово.

Податок встановлений у гривнях за одиницю обладнання чи приладів, що містять ртуть, іонізуюче випромінювання, люмінесцентні лампи.

Ставки податку за розміщення відходів встановлюються залежно від класу небезпеки та рівня небезпечності відходів у гривнях за 1 тону з урахуванням коефіцієнту, який встановлюється залежно від місця (зони) розміщення відходів у навколишньому природному середовищі.

При цьому, за розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, ставки податку збільшуються у 3 рази¹¹³.

Суми податку, який справляється за розміщення відходів, обчислюються платниками самостійно щокварталу виходячи з фактичних обсягів розміщення відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів за **формулою**:

$$\text{Податок з розміщення відходів} = \sum_{i=1}^n (\text{Нпі} \times \text{Млі} \times \text{Кт} \times \text{Ко}) \quad (3)$$

де Нпі - ставки податку в поточному році за тону і-того виду відходів у гривнях з копійками;

¹¹⁰ Закон України «Про відходи», редакція від 18.12.2017. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>. – ст. 18.

¹¹¹ Лист Міністерства екології та природних ресурсів «Про надання роз'яснень» від 09. 09. 2016 року № 713002-10. - <http://www.dkrp.gov.ua/files/5706646022.pdf>.

¹¹² Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 242.

¹¹³ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 246.

Млі - обсяг відходів і-того виду в тоннах (т);

Кт - коригуючий коефіцієнт, який враховує розташування місця розміщення відходів;

Ко - коригуючий коефіцієнт, що застосовується у разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів¹¹⁴.

Подання декларації та сплата податку відбуваються за місцем розміщення спеціально відведених для розміщення відходів місць чи об'єктів¹¹⁵.

¹¹⁴ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 249.6.

¹¹⁵ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 250.

Нормативно-правові умови справляння податку за обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій)

Об'єктом екологічного оподаткування є обсяги **електричної енергії**, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Експлуатуюча організація - призначена державою юридична особа, яка провадить діяльність, пов'язану з вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, введенням в експлуатацію, експлуатацією, зняттям з експлуатації ядерної установки або вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, експлуатацією, закриттям сховища для захоронення радіоактивних відходів; забезпечує ядерну та радіаційну безпеку, фізичний захист ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів на всіх етапах їх життєвого циклу і несе відповідальність за ядерну шкоду¹¹⁶.

Ліцензії у сфері поводження з радіоактивними відходами видаються на основі законодавчо визначених умов та вимог¹¹⁷, такому ліцензуванню підлягає діяльність експлуатуючої організації з будівництва, експлуатації та закриття сховища для захоронення радіоактивних відходів.

Ставка податку за утворення радіоактивних відходів виробниками електричної енергії - експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій) встановлюються у гривнях на 1 кВт-год виробленої електричної енергії, враховуючи коефіцієнт активності радіоактивних відходів¹¹⁸.

Сума податку, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) експлуатуючими організаціями (операторами) атомних електростанцій обчислюється за **формулою**:

$$\text{Сума податку} = O_n \times H + (r_{nc} \times C1_{nc} \times V1_{nc} + r_v \times C1_v \times V1_v) + 1/32 (r_{nc} \times C2_{nc} \times V2_{nc} + r_v \times C2_v \times V2_v) \quad (4)$$

де O_n - фактичний обсяг електричної енергії, виробленої за базовий податковий період експлуатуючими організаціями (операторами) атомних електростанцій, кВт-год (для дослідницьких реакторів дорівнює 0);

H - ставка податку, який справляється за електричну енергію, вироблену експлуатуючими організаціями (операторами) атомних електростанцій, що переглядається у разі потреби один раз на рік, у гривнях за 1 кВт-год;

$1/32$ - коефіцієнт реструктуризації податку за накопичені до 1 квітня 2009 року радіоактивні відходи (коефіцієнт діє з 1 квітня 2011 року до 1 квітня 2019 року, протягом іншого періоду дорівнює 0);

r_v - коригуючий коефіцієнт для високоактивних відходів;

r_{nc} - коригуючий коефіцієнт для середньоактивних та низькоактивних відходів;

$C1_{nc}$ - собівартість зберігання 1 куб. метра (1 куб. сантиметра радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання) низькоактивних і середньоактивних радіоактивних відходів, утворених їх виробниками за базовий податковий період, у гривнях з копійками;

¹¹⁶ Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», редакція від 04.06.2017. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1370-14>. - ст. 1.

¹¹⁷ Наказ Державного комітету ядерного регулювання України «Про затвердження Умов і вимог безпеки (ліцензійних умов) провадження діяльності у сфері поводження з радіоактивними відходами» від 22.10.2002 № 110. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0874-02>.

¹¹⁸ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. - ст. 247.

C1в - собівартість зберігання 1 куб. метра (1 куб. сантиметра радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання) високоактивних радіоактивних відходів, утворених їх виробниками за базовий податковий період, у гривнях з копійками;

C2нс - собівартість зберігання 1 куб. метра (1 куб. сантиметра радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання) низькоактивних і середньоактивних радіоактивних відходів, накопичених їх виробниками до 1 квітня 2009 року, у гривнях з копійками;

C2в - собівартість зберігання 1 куб. метра (1 куб. сантиметра радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання) високоактивних радіоактивних відходів, накопичених їх виробниками до 1 квітня 2009 року, у гривнях з копійками;

V1нс - фактичний об'єм низькоактивних і середньоактивних радіоактивних відходів, прийнятих до сховища експлуатуючих організацій (операторів) атомних електростанцій за базовий податковий (звітний) період, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання);

V1в - фактичний об'єм високоактивних радіоактивних відходів, прийнятих до сховища експлуатуючих організацій (операторів) атомних електростанцій за базовий податковий (звітний) період, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання);

V2нс - фактичний об'єм низькоактивних і середньоактивних радіоактивних відходів, накопичених у сховищах експлуатуючих організацій (операторів) атомних електростанцій до 1 квітня 2009 року, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання);

V2в - фактичний об'єм високоактивних радіоактивних відходів, накопичених у сховищах експлуатуючих організацій (операторів) атомних електростанцій до 1 квітня 2009 року, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання).

Суб'єкти діяльності у сфері використання ядерної енергії обчислюють суми податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів їх виробниками, пропорційно обсягу та активності радіоактивних матеріалів щокварталу, що сплачується у загальному розмірі 10 відсотків вартості (без урахування податку на додану вартість) кожного джерела іонізуючого випромінювання, яка визначається з дати придбання (купівлі-продажу) цього джерела. Вартість здавання накопичених до 1 квітня 2009 року радіоактивних відходів для таких суб'єктів визначається за договорами між виробниками радіоактивних відходів і спеціалізованими підприємствами з поводження з радіоактивними відходами¹¹⁹.

Подання декларації та сплата податків відбувається за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах.

¹¹⁹ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 249.7.

Нормативно-правові умови справляння податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів

Екологічний податок стягується з обсягів та категорій **радіоактивних відходів**, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Радіоактивні відходи - матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається.

Поводження з радіоактивними відходами - всі види діяльності (включаючи діяльність, пов'язану із зняттям з експлуатації), що стосуються оперування, попередньої обробки, обробки, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів¹²⁰.

Право на поведження з радіоактивними відходами мають юридичні та фізичні особи, які мають виданий у встановленому порядку **дозвіл** органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки на здійснення відповідного виду діяльності (**ліцензіати**)¹²¹.

Виробники радіоактивних відходів передають їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами, до моменту передачі виробники несуть відповідальність за **радіаційний захист та безпеку**¹²² відповідно законодавчо визначених умов та правил¹²³.

Ставки податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк встановлюються у гривнях за кубічний метр (сантиметр) відходів залежно від активності відходів¹²⁴.

Суми податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, обчислюються пропорційно строку зберігання таких відходів понад установлений строк **за формулою**:

$$\text{Сума податку} = N \times V \times T \text{ зберігання} \quad (5)$$

де S зберігання - сума податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, обчислена за базовий податковий період, календарний квартал, у гривнях з копійками;

N - ставка податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;

V - фактичний об'єм радіоактивних відходів, які зберігаються у виробника таких відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання);

T зберігання - кількість повних календарних кварталів, протягом яких радіоактивні відходи зберігаються понад установлений особливими умовами ліцензії строк¹²⁵.

¹²⁰ Закон України «Про поведження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2018. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>. – с. 1.

¹²¹ Закон України «Про поведження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2018. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>. – с. 11.

¹²² Закон України «Про поведження з радіоактивними відходами», редакція від 01.01.2018. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>. – с. 12.

¹²³ Наказ Державної інспекції ядерного регулювання України «Про затвердження Загальних положень безпеки при поводженні з радіоактивними відходами до їх захоронення» від 01.08.2017 № 279. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1045-17>.

¹²⁴ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 248.

¹²⁵ Податковий кодекс України, редакція від 01.01.2018. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – ст. 249.8.

Екологічний податок у доходах бюджету

Таблиця 10.1

Класифікація надходжень від екологічного оподаткування відповідно до класифікації доходів бюджету

Код	Найменування
19010000	Екологічний податок
19010100	Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення
19010200	Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти
19010300	Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини
19010400	Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензій строк
19010700	Екологічний податок, який справляється при ввезенні на митну територію України транспортних засобів та/або кузовів до них (за винятком кузовів товарної категорії 8707 10 10 згідно з УКТ ЗЕД) в митному режимі імпорту
19010800	Екологічний податок, який справляється при продажу на внутрішньому ринку України транспортних засобів, вироблених (виготовлених) на митній території України
19010900	Екологічний податок, який справляється при придбанні транспортних засобів в осіб, які не є платниками цього податку згідно з Податковим кодексом України

Джерело: ¹²⁶.

¹²⁶ Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11. - <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>.

Динаміка деяких показників стану довкілля

Рис. 11.1. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря

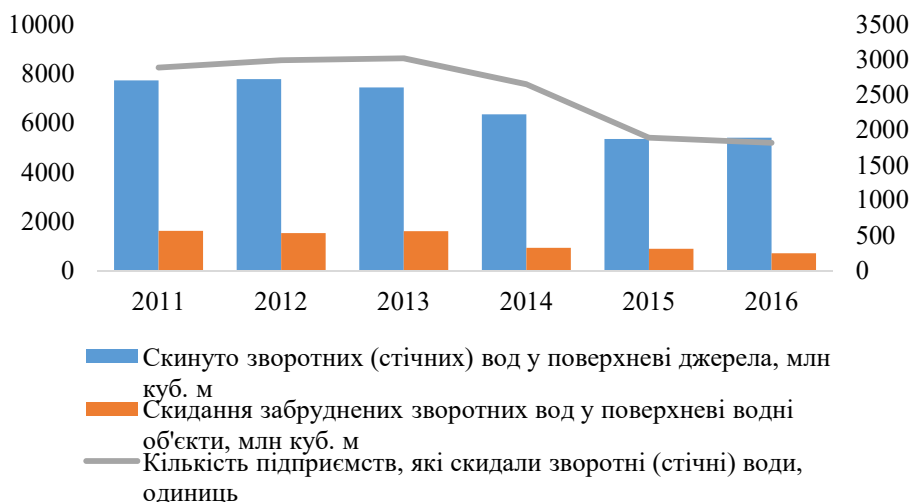
Джерело: складено на основі ¹²⁷.

Рис. 11.2. Скиди забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти

Джерело: складено на основі ¹²⁸.

¹²⁷ Статистичний збірник «Довкілля України» 2011 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/02/zb_dov_2011.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2012 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/sb/12_13/sb_dovkil_2012.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2013 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/11/Zb_Dovk_pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/11/zb_dov14pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2015 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/11/zb_du2015pdf.zip. Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2012 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/04/bl_vzr_12.zip. Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2013 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/bl/04/bl_vzr_13.zip. Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/06/bl_vzrpg_14opdf.zip. Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2015 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/bl/05/bl_vzrtpg2015.pdf.zip.

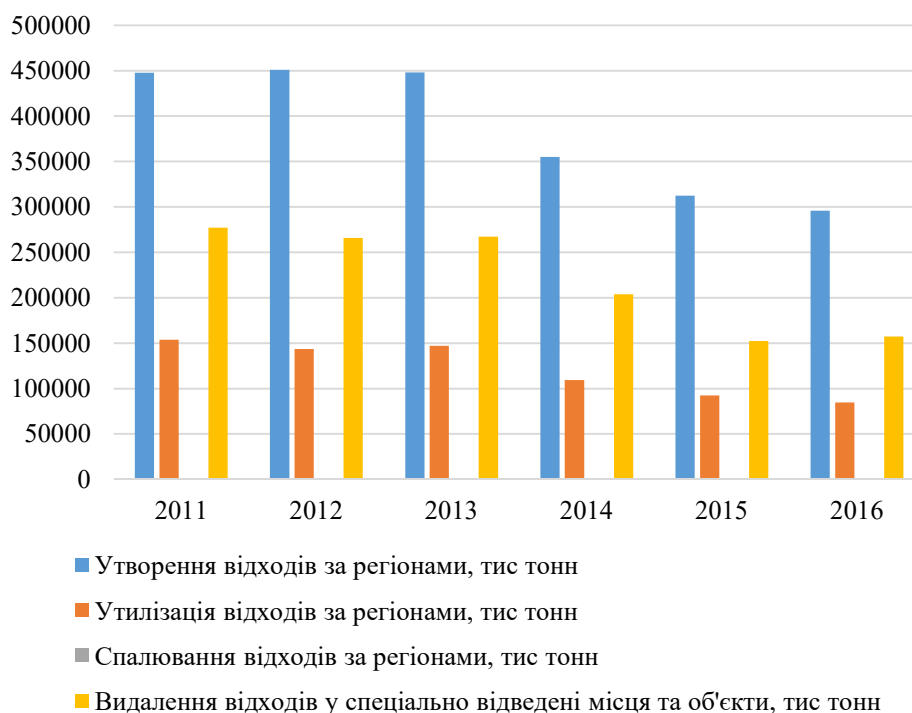

Рис. 11.3. Утворення та поводження з відходами

Джерело: складено на основі ¹²⁹.

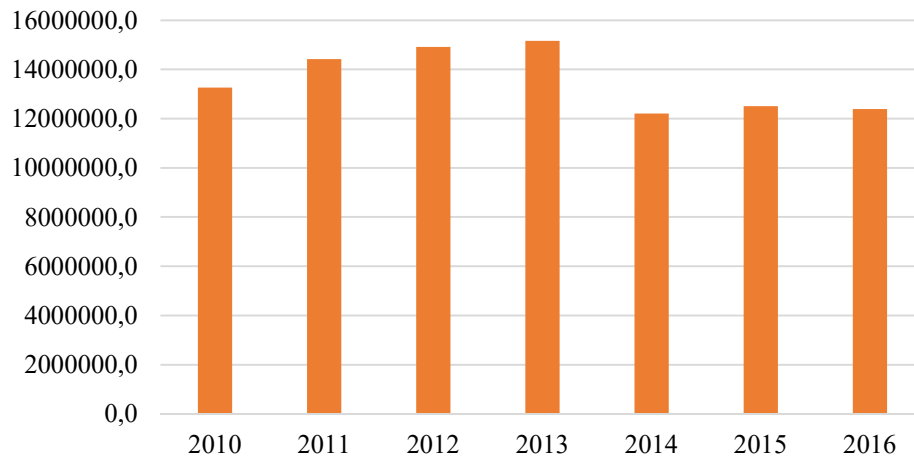

Рис. 11.4. Застосування способів поводження з відходами

Джерело: складено на основі ¹³⁰.

¹²⁸ Статистичний збірник «Довкілля України» 2011 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/02/zb_dov_2011.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2012 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/sb/12_13/sb_dovkil_2012.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2013 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/z/11/Zb_Dovk_pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/z/11/zb_dov14pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2015 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/z/11/zb_du2015pdf.zip. Статистичний бюлетень «Про використання води в Україні та регіонах» за 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/05/bl_vv14pdf.zip.

¹²⁹ Статистичний збірник «Довкілля України» 2011 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/02/zb_dov_2011.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2012 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/sb/12_13/sb_dovkil_2012.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2013 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/z/11/Zb_Dovk_pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/z/11/zb_dov14pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2015 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/z/11/zb_du2015pdf.zip.

■ Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації у місцях видалення відходів, тис тонн

Рис. 11.5. Відходи, накопичені протягом експлуатації у місцях видалення відходів
 Джерело: складено на основі ¹³¹.

¹³⁰ Там само.

¹³¹ Там само.

Таблиця 11.1

Основні забруднювачі атмосферного повітря за видами економічної діяльності

Вид діяльності	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	1,9%	2,1%	2,4%	2,7%
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	20,4%	21,4%	17,5%	17,2%
Переробна промисловість	29,4%	28,7%	30,4%	32,9%
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	43,4%	42,8%	43,8%	41,1%
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,0%	0,2%	0,2%	0,3%
Будівництво	0,5%	0,3%	0,1%	0,1%
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3,8%	3,9%	3,9%	2,7%
Інші	0,7%	0,6%	1,7%	3,0%

Джерело: складено на основі ¹³².

Таблиця 11.2

Найбільші забруднювачі водних об'єктів за видами економічної діяльності, %

Вид діяльності	2012	2013	2014	2015
Електроенергетика	35,1%	34,8%	38,7%	41,4%
Вугільна промисловість	0,6%	0,5%	0,4%	0,4%
Металургійна промисловість	6,4%	6,4%	6,8%	7,8%
Хімічна та нафтохімічна промисловість	1,5%	1,3%	0,8%	0,8%
Машинобудування	0,8%	0,7%	0,7%	0,7%
Нафтогазова промисловість	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%
Житлово- комунальне господарство	19,3%	19,1%	18,4%	19,7%
Сільське господарство	32,1%	33,4%	30,6%	24,7%
Харчова промисловість	1,3%	1,1%	1,3%	1,3%
Транспорт	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
Промисловість будівельних матеріалів	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Інші	2,3%	2,0%	1,9%	2,5%
	100%	100%	100%	100%

Джерело: складено на основі ¹³³.

¹³² Статистичний збірник «Довкілля України» 2011 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/02/zb_dov_2011.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2012 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/sb/12_13/sb_dovkil_2012.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2013 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/11/Zb_Dovk_pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/11/zb_dov14pdf.zip. Статистичний збірник «Довкілля України» 2015 рік. - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/11/zb_du2015pdf.zip.

¹³³ Там само.

Надходження екологічного податку до бюджетів у розрізі складових податку

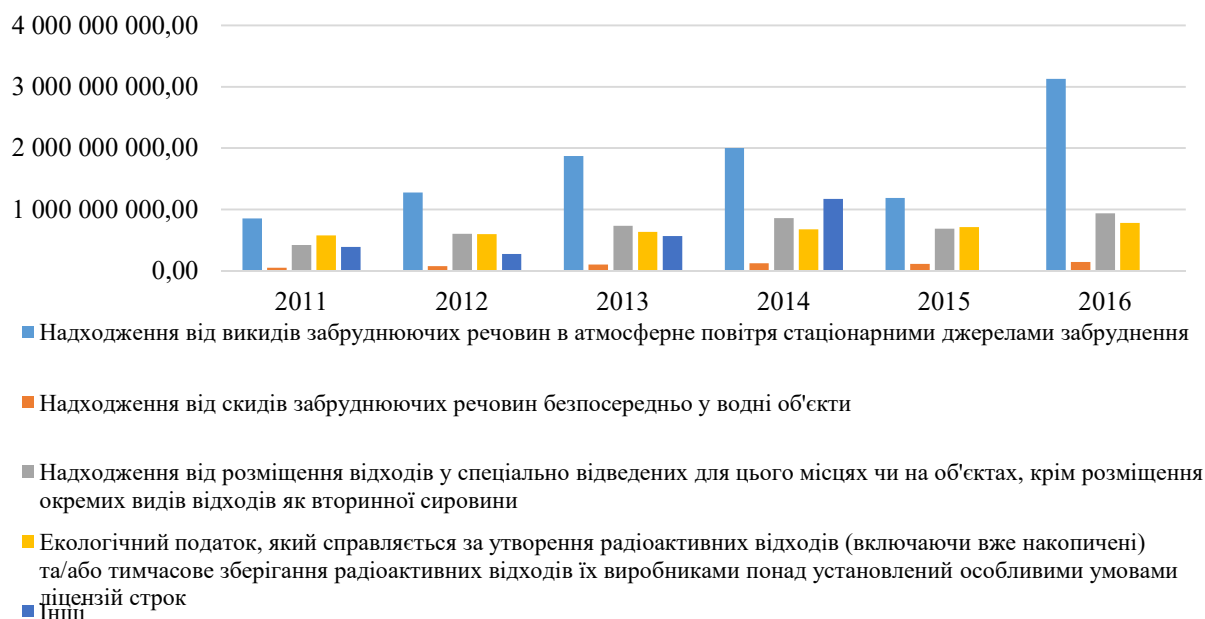

Рис. 12.1. Надходження екологічного податку до Зведеного бюджету України
Джерело: складено на основі ¹³⁴.

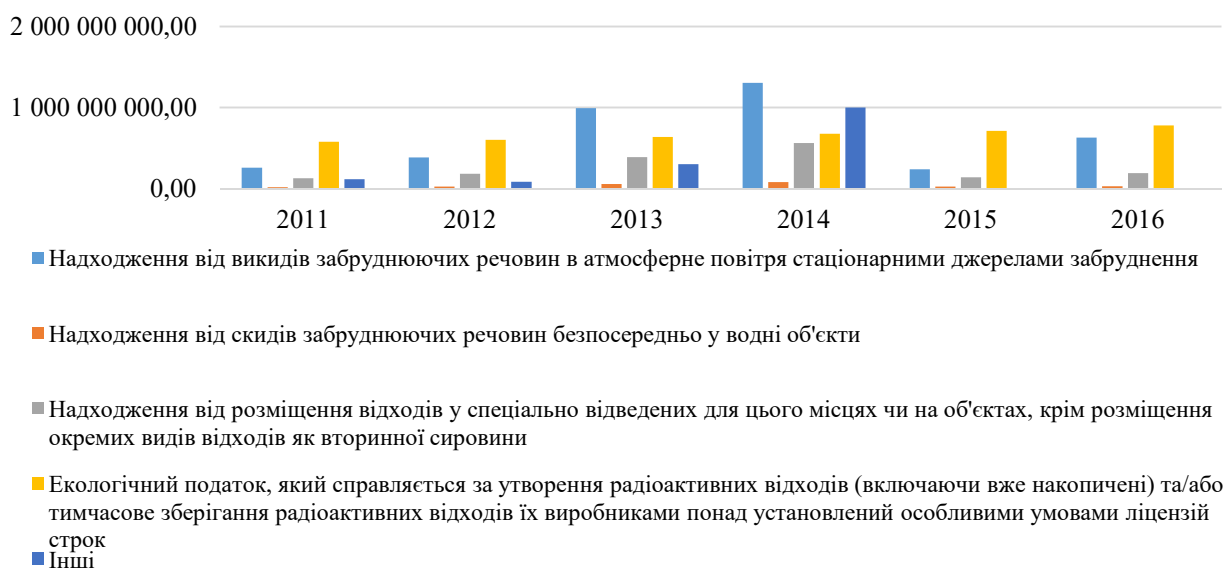

Рис. 12.2. Надходження екологічного податку до Державного бюджету України
Джерело: складено на основі ¹³⁵.

¹³⁴ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

¹³⁵ Там само.

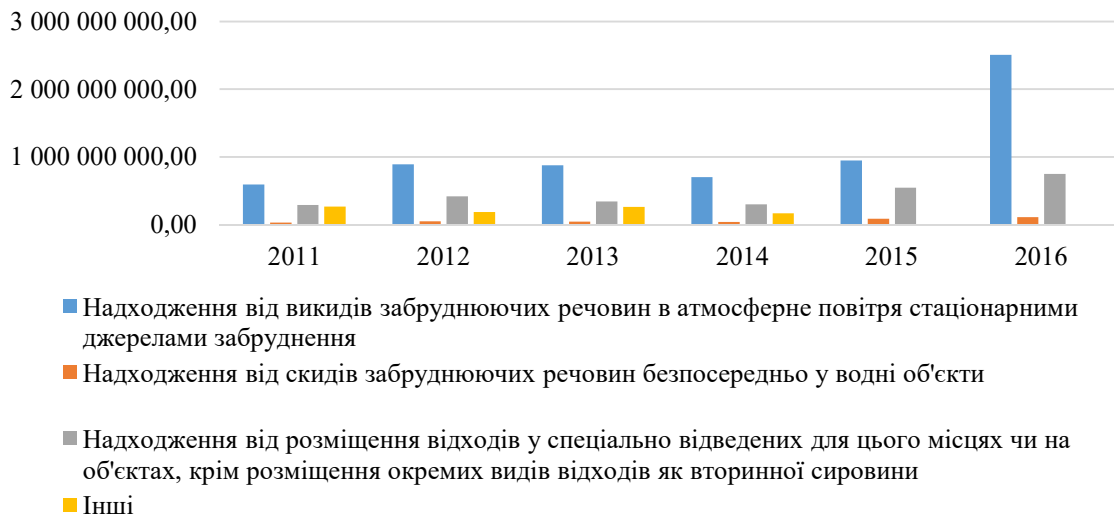
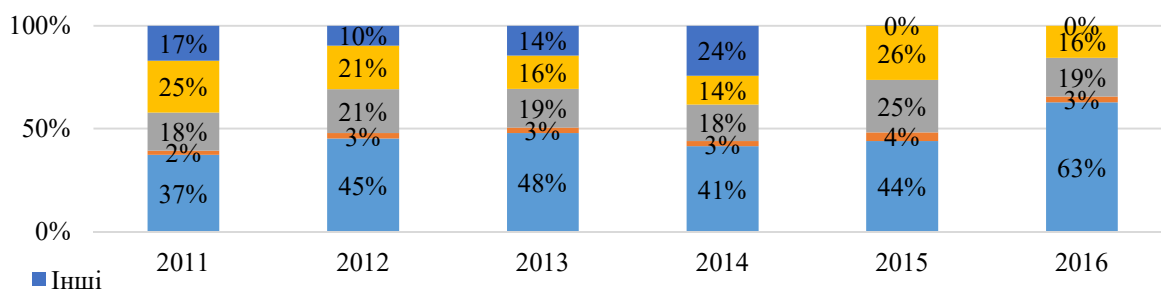

Рис. 12.3. Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів
Джерело: складено на основі ¹³⁶.

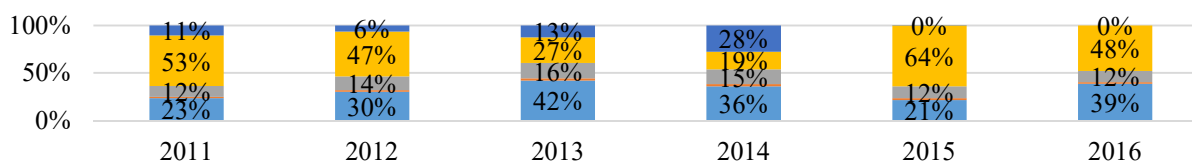
¹³⁶ Там само.

Структура надходжень екологічного податку до бюджетів

- Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк
- Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини
- Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти

Рис. 13.1. Структура надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету

Джерело: складено на основі ¹³⁷.

■ Інші

- Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк
- Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини
- Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти
- Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення

Рис. 13.2. Структура надходжень екологічного податку до Державного бюджету

Джерело: складено на основі ¹³⁸.¹³⁷ Там само.¹³⁸ Там само.

Рис. 13.3. Структура надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів
 Джерело: складено на основі ¹³⁹.

¹³⁹ Там само.

Динаміка надходжень екологічного податку в Україні у розрізі рівнів бюджетної системи

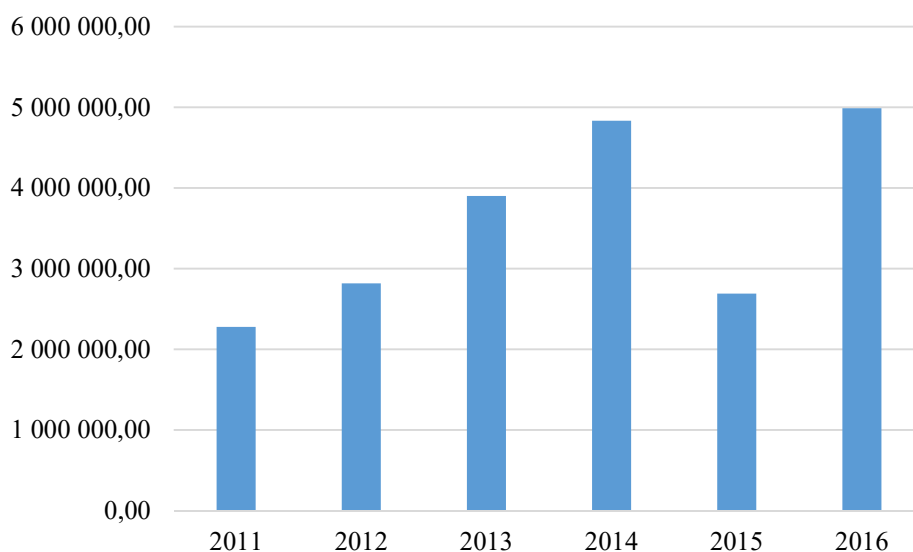

Рис. 14.1. Динаміка надходжень екологічного податку в Україні
Джерело: складено на основі ¹⁴⁰.

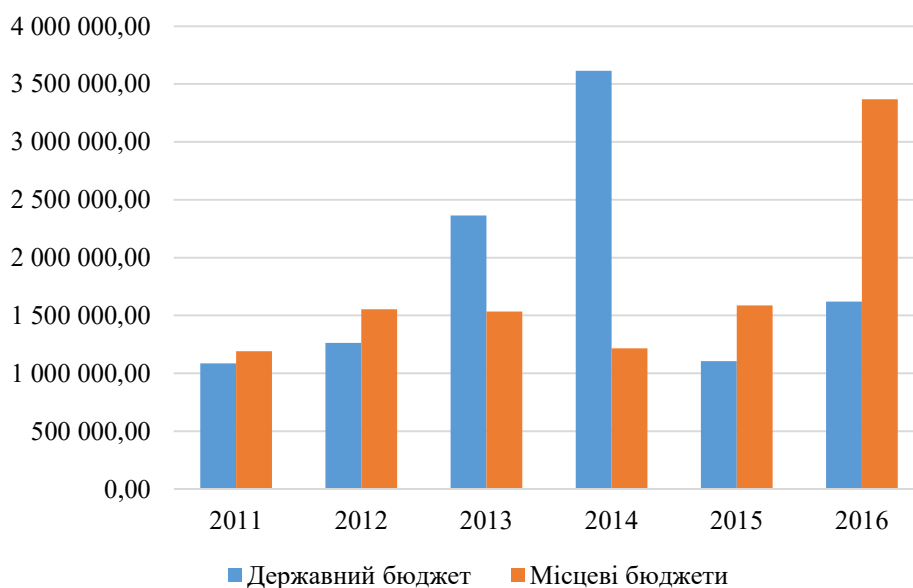

Рис. 14.2. Динаміка надходжень екологічного податку у державний та місцеві бюджети
Джерело: складено на основі ¹⁴¹.

¹⁴⁰ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

¹⁴¹ Там само.

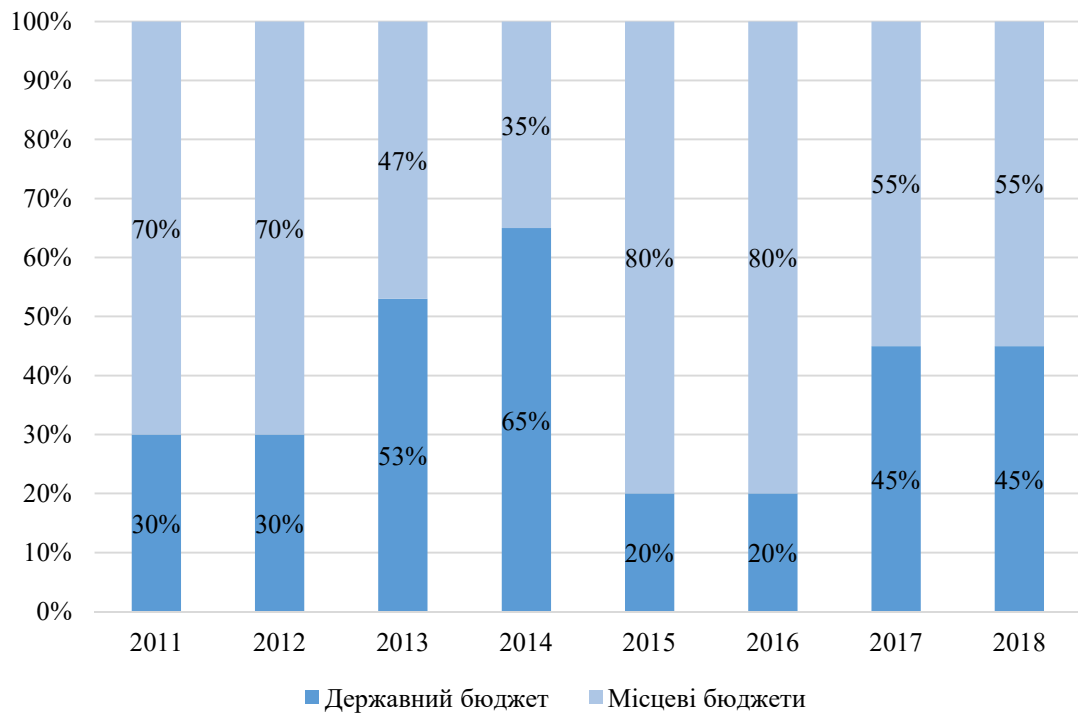

Рис. 14.3. Законодавчо визначений розподіл між бюджетами екологічного податку (крім частини, що стосується радіовідходів).

Джерело: складено на основі ¹⁴².

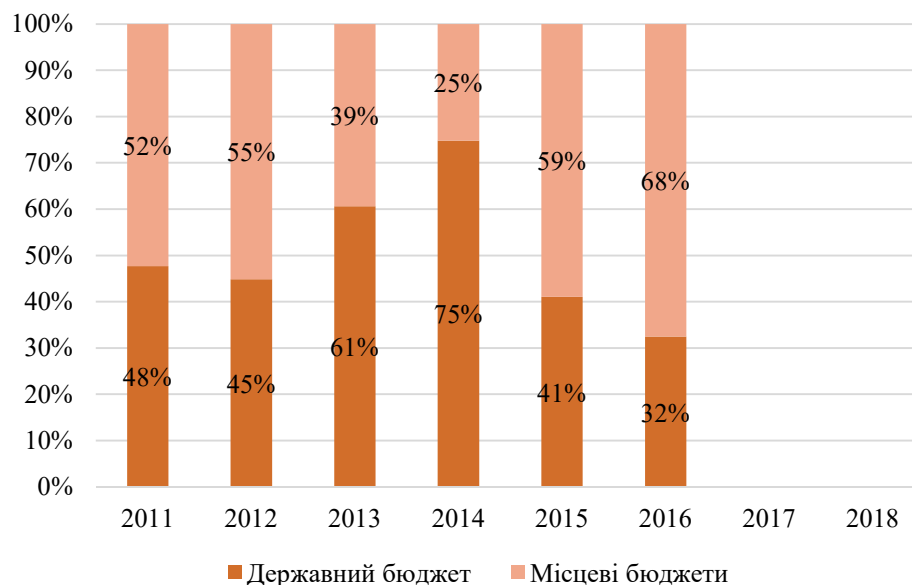

Рис. 14.4. Розподіл екологічного податку (з урахуванням частини, що стосується радіовідходів) між бюджетами.

Джерело: складено на основі ¹⁴³.

¹⁴² Бюджетний кодекс України - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20110101>. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed19960306>.

¹⁴³ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>. Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

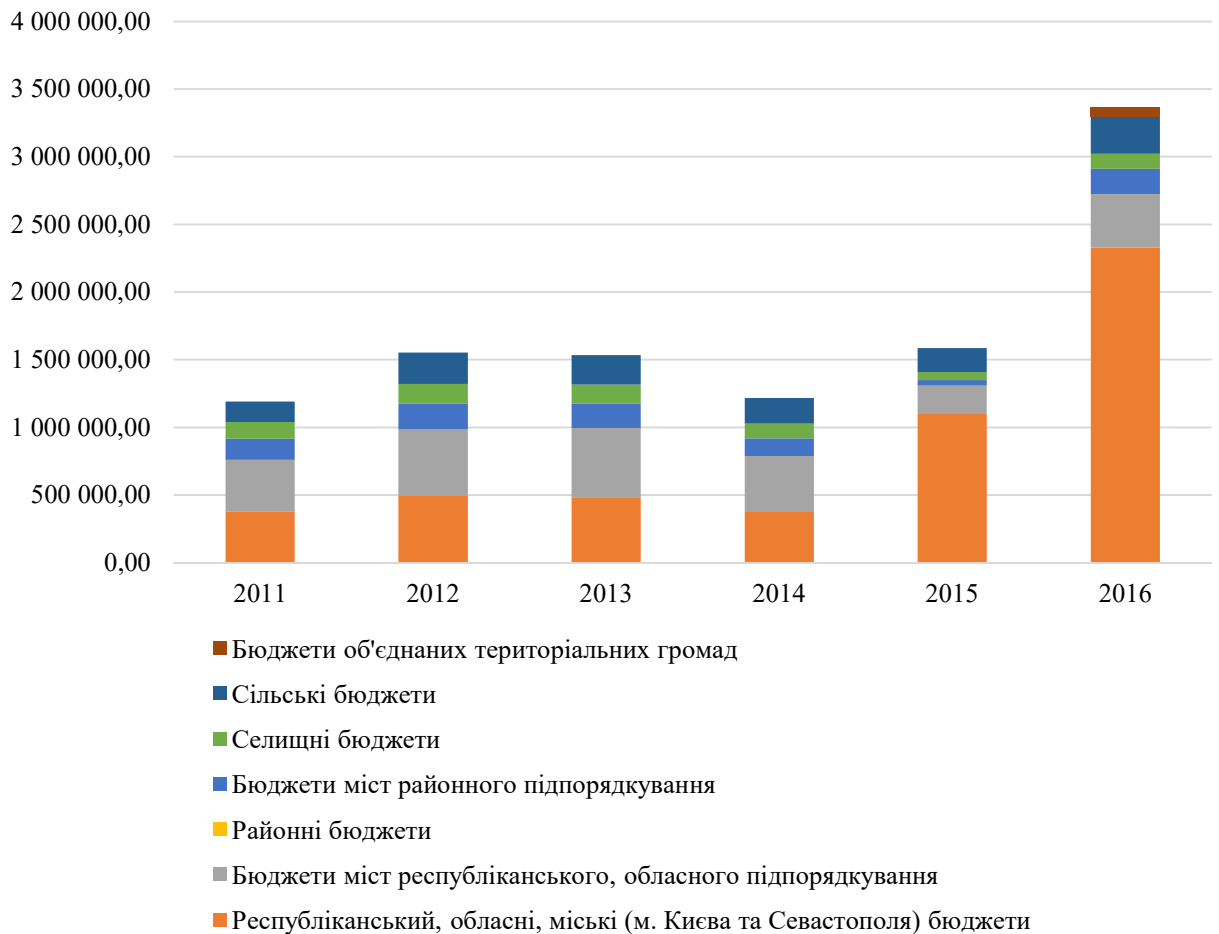

Рис. 14.5. Динаміка та структура надходжень від екологічного податку у місцевих бюджетах.

Джерело: складено на основі ¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Динаміка надходжень екологічного податку у розрізі областей України

Таблиця 15.1

Топ-5 областей з найбільшими надходженнями екологічного податку

2011	2012	2013	2014	2015	2016
Донецька	Донецька	Донецька	Житомирська	Житомирська	Донецька
Дніпропетровська	Дніпропетровська	Дніпропетровська	Донецька	Дніпропетровська	Дніпропетровська
Луганська	Полтавська	Київська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська
Полтавська	Луганська	Полтавська	Полтавська	Івано-Франківська	Запорізька
Запорізька	Івано-Франківська	Запорізька	Запорізька	Запорізька	Івано-Франківська

Джерело: складено на основі ¹⁴⁵.

Таблиця 15.2

Топ-5 областей з найменшими надходженнями екологічного податку

2011	2012	2013	2014	2015	2016
Чернівецька	Тернопільська	Тернопільська	Тернопільська	Чернівецька	Чернівецька
Тернопільська	Закарпатська	Волинська	Волинська	Тернопільська	Тернопільська
Хмельницька	Волинська	Чернівецька	Херсонська	Волинська	Волинська
Волинська	Чернівецька	Хмельницька	Чернівецька	Закарпатська	Закарпатська
Сумська	Хмельницька	Закарпатська	Хмельницька	Херсонська	Херсонська

Джерело: складено на основі ¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

¹⁴⁶ Там само.

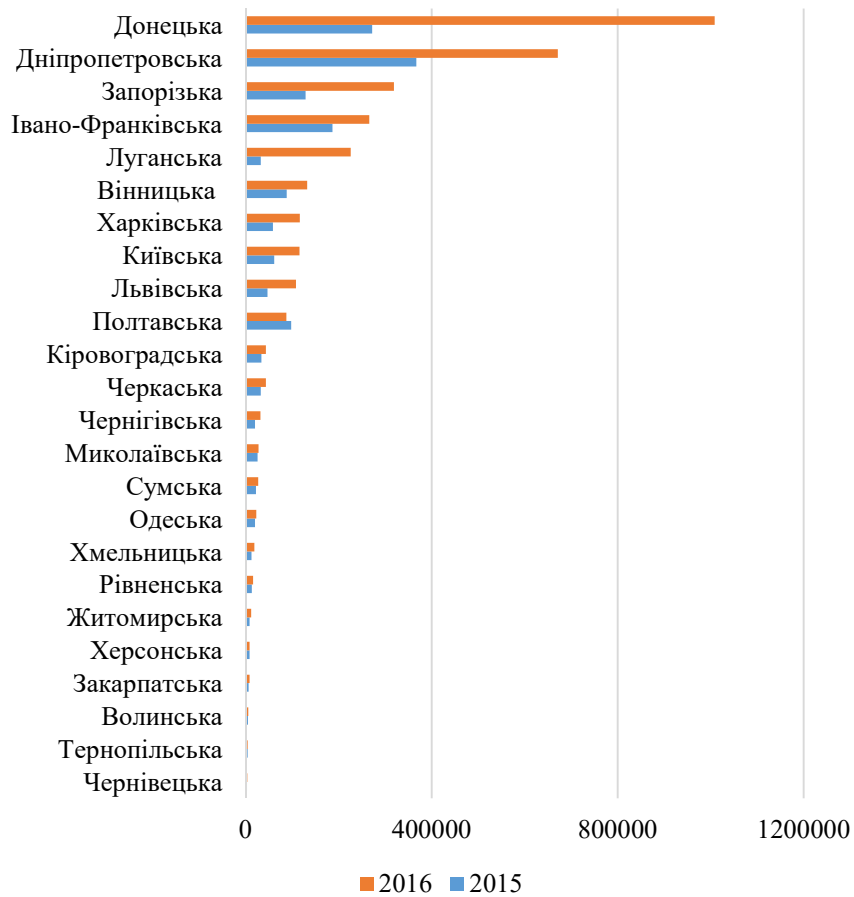

Рис. 15. 1. Надходження екологічного податку у місцеві бюджети по областях України, тис грн
 Джерело: складено на основі ¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Там само.

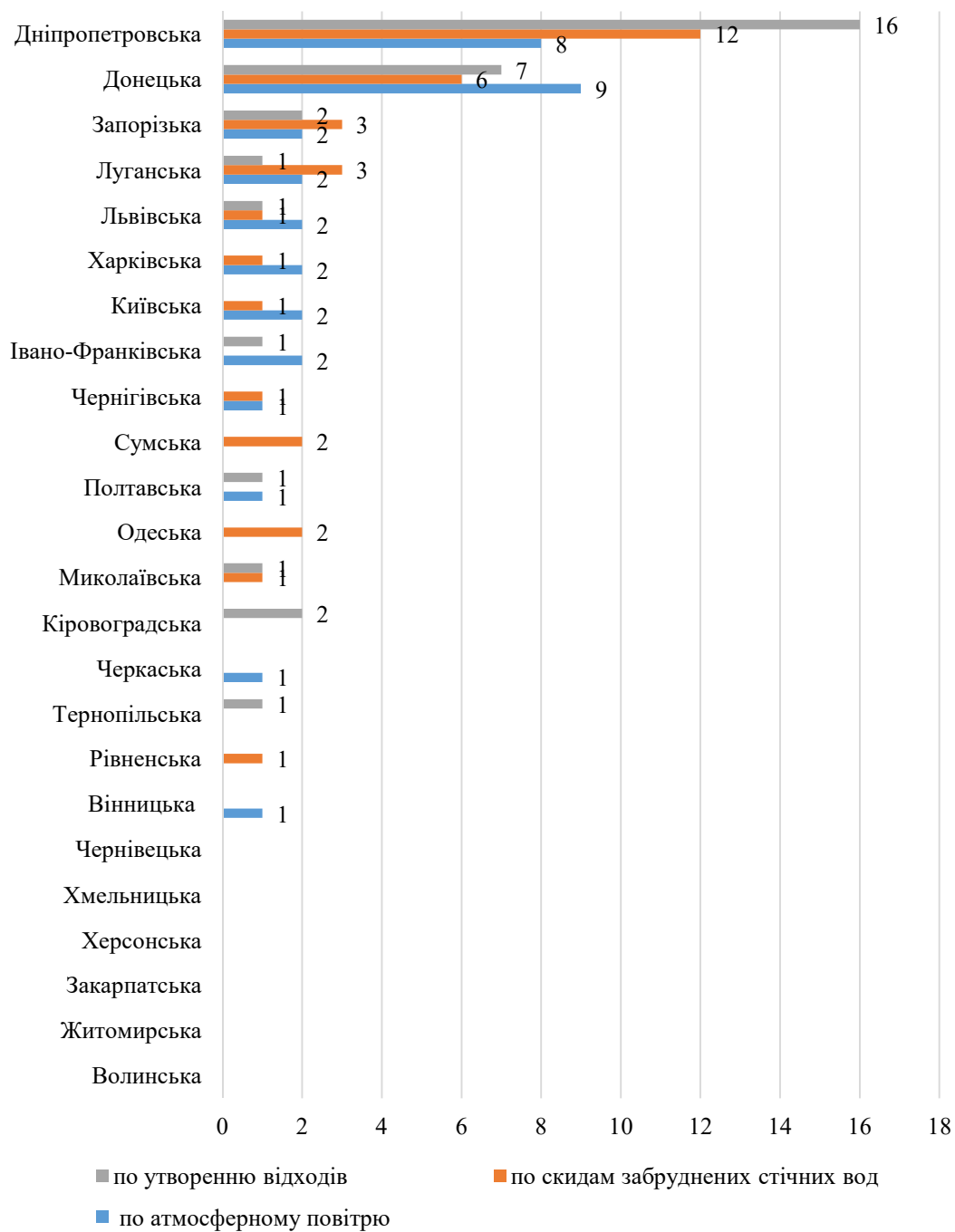

Рис. 15.2. Кількість найбільших забруднювачів довкілля по областях України у 2015-2016 роках

Джерело: складено автором на основі¹⁴⁸

¹⁴⁸ Інформація щодо об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля по викидах в атмосферне повітря // Міністерство екології та природних ресурсів України. - https://menr.gov.ua/files/docs/news/TOP_100.pdf.

Частка екологічного податку у податкових надходженнях бюджетів

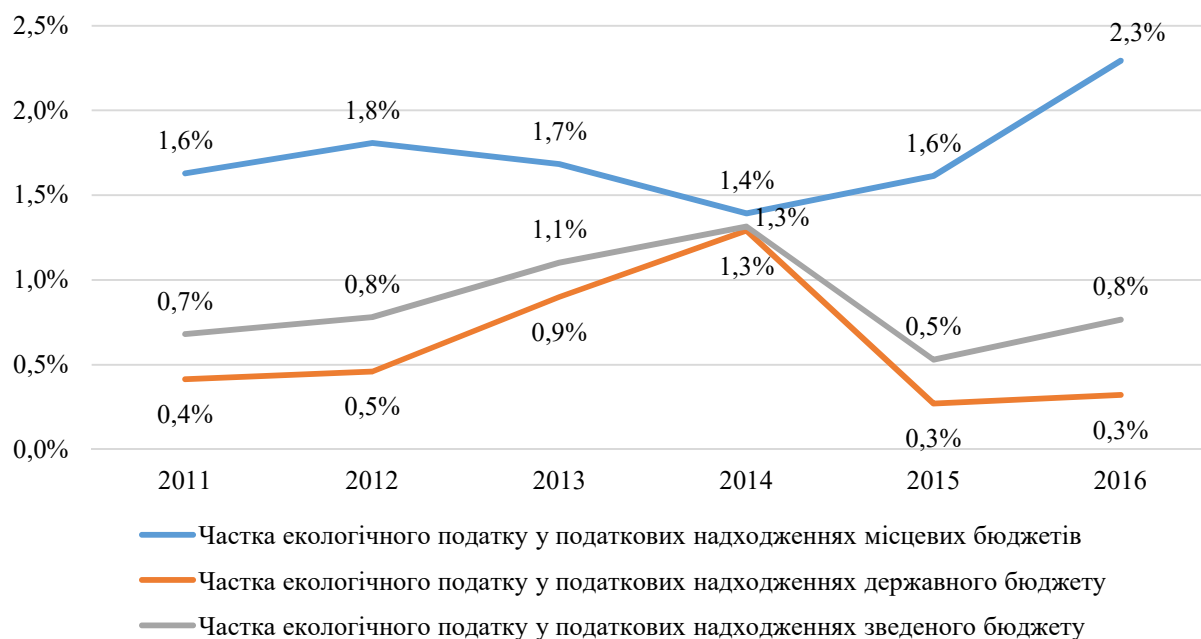

Рис. 16.1. Частка екологічного податку у податкових надходженнях зведеного, державного та місцевих бюджетів

Джерело: складено на основі ¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>. Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

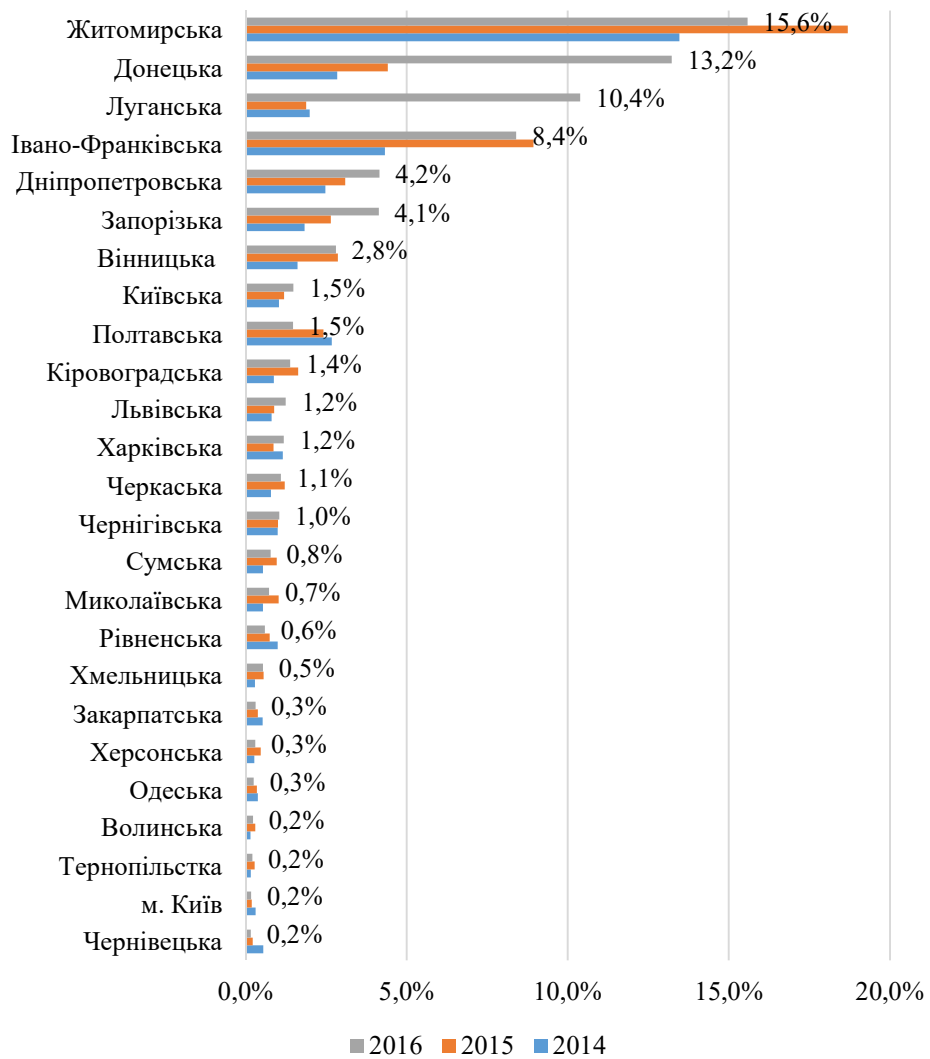

Рис. 16.2. Частка екологічного податку у податкових надходженнях місцевих бюджетів у розрізі областей
 Джерело: складено на основі ¹⁵⁰.

¹⁵⁰ Там само.

Частка екологічного податку у доходах бюджетів

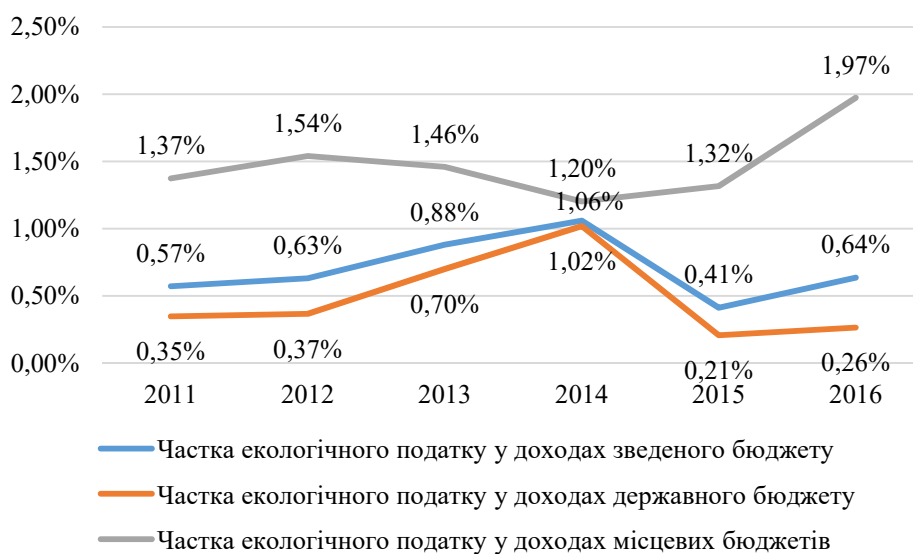

Рис. 17.1. Частка екологічного податку у доходах зведеного, державного та місцевих бюджетів

Джерело: складено на основі ¹⁵¹.

¹⁵¹ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
 Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

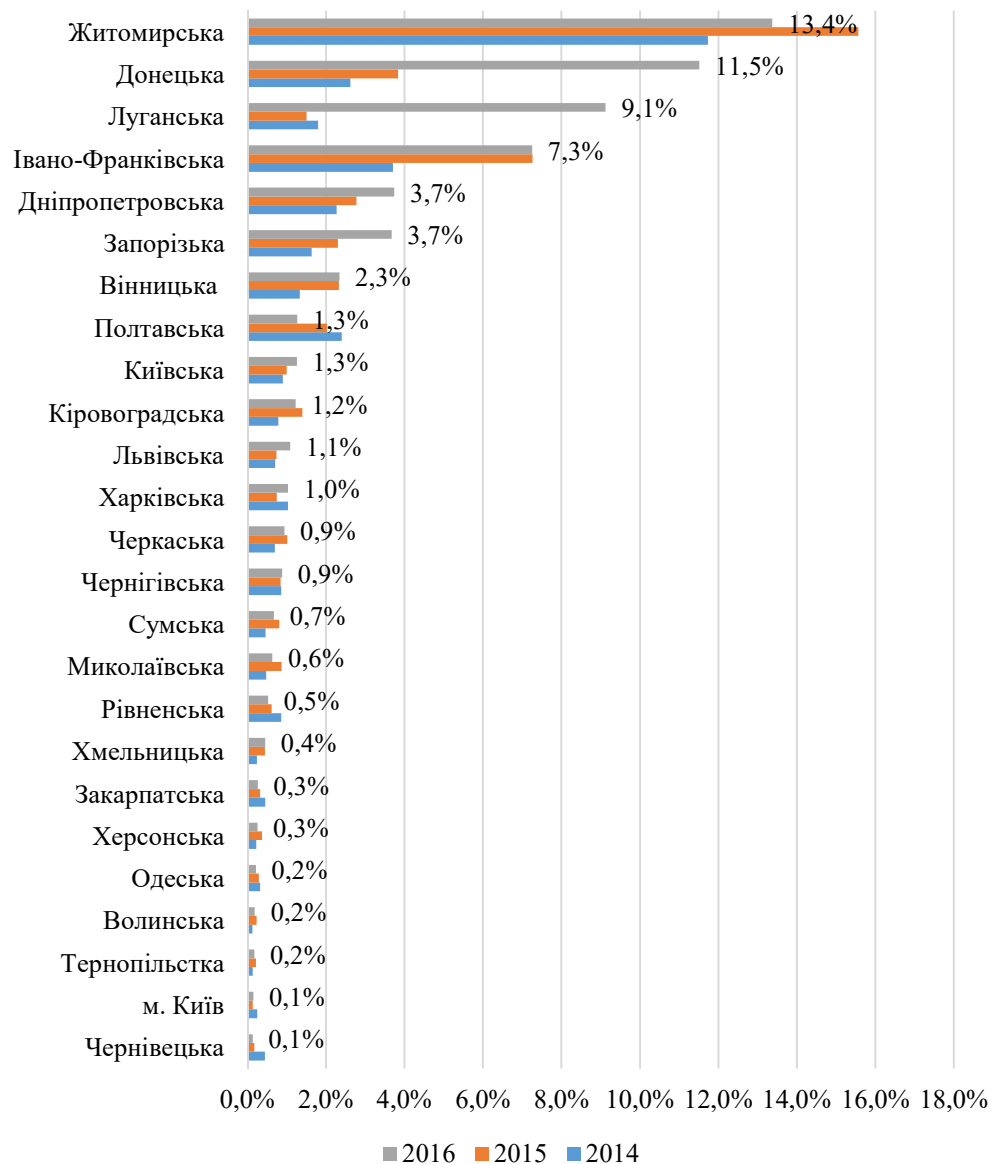

Рис. 17.2. Частка екологічного податку у надходженнях місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) у розрізі областей
Джерело: складено на основі ¹⁵².

Таблиця 17.1

Частка трансфертів у доходах бюджетів областей та м. Києва

Бюджет	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	52%	55%	52%	56%	59%	53%
АРК	48%	45%	42%	50%		
Вінницька	64%	65%	63%	64%	66%	60%
Волинська	73%	74%	74%	75%	72%	68%
Дніпропетровська	37%	42%	37%	38%	50%	45%
Донецька	42%	48%	39%	47%	57%	51%
Житомирська	65%	67%	67%	67%	69%	64%

¹⁵² Там само.

Бюджет	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Закарпатська	74%	76%	77%	76%	75%	69%
Запорізька	46%	48%	47%	49%	56%	48%
Івано-Франківська	69%	71%	72%	73%	74%	70%
Київська	49%	51%	47%	50%	55%	47%
Кіровоградська	64%	64%	62%	62%	66%	60%
Луганська	51%	54%	51%	57%	60%	61%
Львівська	60%	62%	62%	63%	65%	57%
Миколаївська	58%	59%	59%	61%	64%	56%
Одеська	52%	55%	53%	55%	58%	48%
Полтавська	45%	45%	46%	49%	56%	53%
Рівненська	69%	70%	71%	73%	74%	70%
Сумська	57%	58%	59%	61%	65%	61%
Тернопільська	73%	74%	73%	75%	74%	72%
Харківська	47%	49%	47%	53%	57%	51%
Херсонська	65%	66%	67%	67%	68%	61%
Хмельницька	67%	68%	66%	67%	68%	64%
Черкаська	60%	59%	59%	62%	64%	60%
Чернівецька	70%	72%	72%	74%	73%	67%
Чернігівська	64%	65%	63%	65%	66%	60%
м. Київ	25%	41%	22%		30%	24%
м. Севастополь	40%	40%	34%	35%		

Джерело: складено на основі¹⁵³.

¹⁵³ Там само.

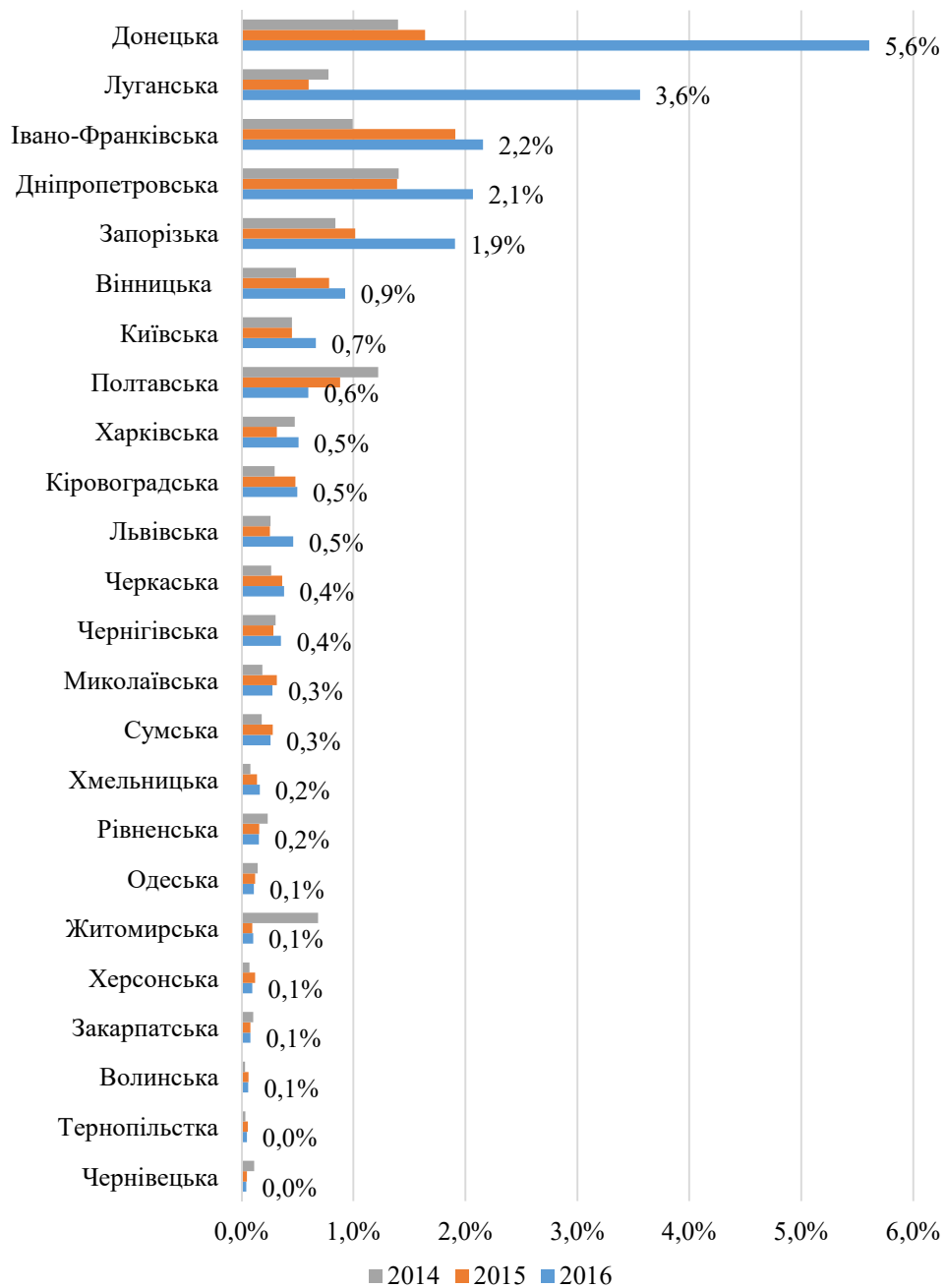

Рис. 17.3. Частка екологічного податку у надходженнях місцевих бюджетів (з урахуванням трансфертів) у розрізі областей
 Джерело: складено на основі¹⁵⁴.

¹⁵⁴ Там само.

Особливості фінансування природоохоронних заходів в Україні

Таблиця 18.1

Нормативно-правові акти щодо здійснення природоохоронних заходів

Прийняття	Втрата чинності	Назва
1996	-	Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів ¹⁵⁵
1998	-	Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища ¹⁵⁶
1999	2002	Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища ¹⁵⁷
2002	2015	Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища ¹⁵⁸
2004	2005	Про створення Державного фонду стимулювання і фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища ¹⁵⁹
2010	-	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року ¹⁶⁰
2011	-	Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення природоохоронних заходів ¹⁶¹
2011	-	Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки ¹⁶²
2012	-	Методичні рекомендації з підготовки, погодження та затвердження Місцевих планів дій з охорони навколишнього природного середовища (МПДОНПС) ¹⁶³
2012	-	Методика оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм ¹⁶⁴

¹⁵⁵ Постанова Кабінету міністрів України «Про перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» № 1147 від 17.09.1996. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF>.

¹⁵⁶ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища» № 634 від 07.05.1998. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF>.

¹⁵⁷ Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України «Про Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища» № 252 від 29.10.99. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0078-00>.

¹⁵⁸ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища» № 189 від 21.05.2002. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0482-02>.

¹⁵⁹ Постанова Кабінету міністрів України «Про створення Державного фонду стимулювання і фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища» № 666 від 24.05.2004. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/666-2004-%D0%BF>.

¹⁶⁰ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» № 2818 – VI від 21.12.2010. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

¹⁶¹ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення природоохоронних заходів» № 163 від 28.02.2011. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/163-2011-%D0%BF>.

¹⁶² Розпорядження Кабінету міністрів України «о затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» № 577-р від 25.05.2011. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80>.

¹⁶³ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Методичних рекомендацій з підготовки, погодження та затвердження Місцевих планів дій з охорони навколишнього природного середовища (МПДОНПС)» № 618 від 05.12.2012. - <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0618737-12>.

Прийняття	Втрата чинності	Назва
2013	-	Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств ¹⁶⁵
2014	-	Екологічний паспорт регіону ¹⁶⁶
2015	-	Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів ¹⁶⁷

Види діяльності, що належать до природоохоронних заходів:

1. Охорона і раціональне використання водних ресурсів*:

– будівництво у населених пунктах, на новобудовах і розширення та реконструкція на діючих підприємствах: необхідних споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві, інших галузях народного господарства; дослідних та дослідно-промислових установок, пов'язаних з розробленням методів очищення стічних вод; берегових споруд для прийому та очищення з плавзасобів господарсько-побутових стічних вод (в тому числі баластних та лляльних) і сміття для утилізації, складування і очищення; систем роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них; систем водопостачання з замкнутими циклами з поверненням для потреб технічного водопостачання стічних вод після їх відповідного очищення і оброблення (включаючи оборотні системи гідрозоловидалення і гідровидалення різних шламів); оборотних систем виробничого водопостачання, а також систем послідовного і повторного використання води, в тому числі води, що надходить від інших підприємств; споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання; водопровідних мереж у місцях утворення депресійних ліюк;

– придбання насосного і технологічного обладнання для заміни такого, що використало свої технічні можливості на комунальних каналізаційних системах, установок, обладнання і технічного флоту для збирання нафти, сміття та інших рідких, твердих відходів з суден;

– створення водоохоронних зон з комплексом агротехнічних, лісомеліоративних, гідротехнічних, санітарних та інших заходів, спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів, а також винесення об'єктів забруднення з прибережних смуг;

– будівництво, розширення та реконструкція руслових аераційних станцій;

– будівництво та реконструкція розсіюючих випусків очищених стічних вод та проведення заходів щодо запобігання тепловому забрудненню водою;

– ліквідаційний тампонаж або переведення на регульований режим роботи самовиливних артезіанських свердловин;

– заходи з охорони підземних вод та ліквідації джерел їх забруднення;

– реконструкція або ліквідація фільтруючих накопичувачів стічних вод з метою відвернення чи припинення забруднення підземних і поверхневих вод;

– реконструкція гідротехнічних споруд;

– роботи, пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водою;

¹⁶⁴ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Методики оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм» № 491 від 15.10.2012. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z2146-12>.

¹⁶⁵ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств» № 569 від 07.08.2013. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2013-%D0%BF>.

¹⁶⁶ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Щодо екологічного паспорта регіону» № 162 від 23.05.2014. - <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0162737-14>.

¹⁶⁷ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів» № 194 від 12.06.2015. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15>.

- ведення водного кадастру;
- паспортизація малих річок і водойм;
- заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходи для боротьби з шкідливою дією вод (біологічна меліорація водних об'єктів, винесення водоохоронних зон в натуру, упорядкування джерел, очищення русел від дерев, що потрапили до них внаслідок проходження весняних повеней, будівництво протиповеневих водосховищ і дамб тощо);
- обстеження та паспортизація ставків-відстійників шахтних вод, шламонакопичувачів та хвостосховищ, гідротехнічних споруд;
- заходи очищення стічних скидних і дренажних вод з меліоративних систем (включаючи скидні води з рисових полів) та поліпшення їх якості (акумуляючі ємкості, відстійники, споруди та пристрої для аерації вод, біологічні канали, екрани для затримування пестицидів та інші);
- розроблення методик, технологій, установок, обладнання, приладів контролю, проведення робіт з очищення водних ресурсів, забруднених пестицидами і агрохімікатами та їх знезараження;
- спорудження установок для очищення і поліпшення якості води для зрошення сільськогосподарських культур;
- розроблення, виготовлення та придбання систем, приладів, оснащення спеціального транспорту для здійснення контролю за кількістю та якістю поверхневих, підземних та стічних вод і скидів шкідливих речовин у водні ресурси;
- роботи із заповнення водою водосховищ та інших водних об'єктів Автономної Республіки Крим;
- проведення водообміну Краснопавлівського водосховища.

2. Охорона атмосферного повітря:

- організація виробництва, установлення та реконструкція обладнання для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин хімічного та біологічного походження, що викидаються в атмосферне повітря, та зниження рівня впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря; розроблення технології, організація виробництва та застосування матеріалів, використання методів та впровадження технологій, що забезпечують запобігання виникненню, зниження рівня впливу чи усунення факторів забруднення атмосферного повітря;
- будівництво дослідних та дослідно-промислових установок для розроблення методів очищення газів, що відводяться від джерел шкідливих викидів в атмосферу;
- розроблення та виготовлення систем і приладів контролю та оснащення ними стаціонарних джерел викидів шкідливих речовин в атмосферу та пунктів контролю і спостереження за забрудненням атмосферного повітря;
- спорудження і оснащення контрольно-регулювальних пунктів для перевірки і зниження токсичності відпрацьованих газів транспортних засобів;
- розроблення, організація виробництва пристроїв для очищення відпрацьованих газів двигунів та оснащення ними транспортних засобів;
- проведення робіт з інвентаризації джерел забруднення навколишнього природного середовища.

3. Охорона і раціональне використання земель.

4. Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів.

5. Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів.

6. Охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу.

7. Збереження природно-заповідного фонду.

8. Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів:

- будівництво, технічне переобладнання і реконструкція сміттєпереробних і сміттєспалювальних заводів;

- будівництво, розширення та реконструкція споруд, придбання та впровадження установок, обладнання та машин для збору, транспортування, перероблення, знешкодження та складування побутових, сільськогосподарських і промислових відходів виробництва, кубових залишків;
- будівництво, розширення та реконструкція установок, виробництв, цехів для одержання сировини або готової продукції з відходів виробництва та побутових відходів;
- будівництво, розширення та реконструкція комплексів, спеціалізованих полігонів та інших об'єктів для знешкодження та захоронення непридатних для використання пестицидів, шкідливих і токсичних промислових та інших відходів;
- гасіння породних відвалів, що горять, та їх реформування. спеціальне складування відходів вуглевидобутку та вуглезбагачення, що запобігає їх самозайманню. рекультивація та озеленення породних відвалів;
- спеціальні роботи щодо запобігання пилоутворенню на прилеглих територіях шламонакопичувачів і хвостосховищ;
- будівництво, розширення та реконструкція цехів утилізації осадів на очисних каналізаційних та водопровідних комплексах;
- будівництво та реконструкція установок знешкодження та утилізації шламів;
- забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин, у тому числі непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин, твердого ракетного палива.

9. Ядерна і радіаційна безпека::

- розроблення і реалізація державних цільових і регіональних екологічних програм першочергових заходів захисту населення від факторів радіаційного забруднення навколишнього природного середовища;
- підтримка у безпечному стані енергоблоків Чорнобильської АЕС та об'єкта "Укриття", заходи з підготовки до зняття її з експлуатації, підтримка екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення, виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу, будівництво комплексу "Вектор" та експлуатація його об'єктів.

10. Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища¹⁶⁸.

** - жирним шрифтом виділено види природоохоронних заходів, що мають відношення до шкоди, нанесеної навколишньому природному середовищу платниками екологічного податку.*

¹⁶⁸ Постанова Кабінету міністрів України «Про перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» № 1147 від 17.09.1996. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF>.

Видатки на охорону навколишнього природного середовища в Україні

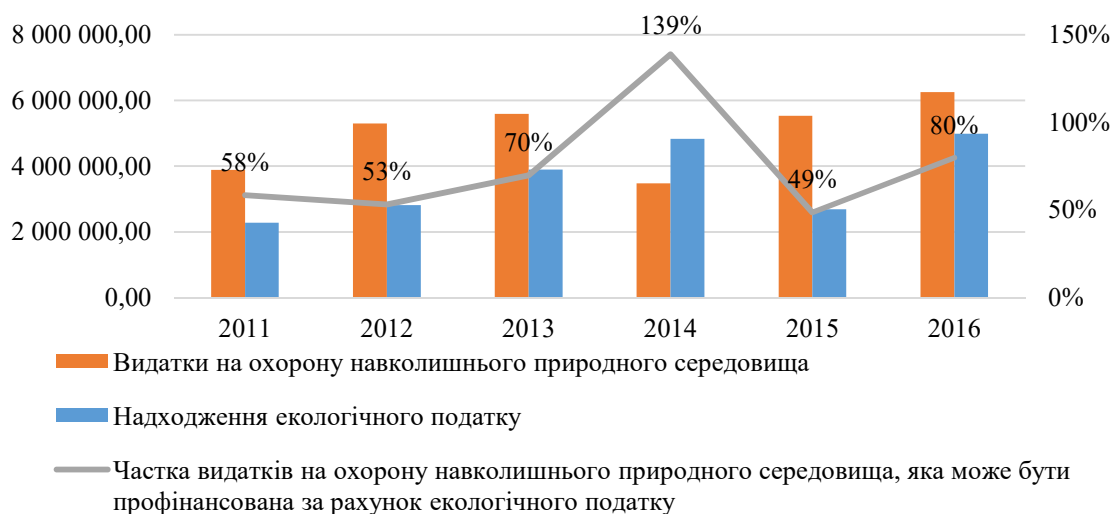

Рис. 19.1. Динаміка видатків на охорону навколишнього природного середовища
Джерело: складено на основі ¹⁶⁹.

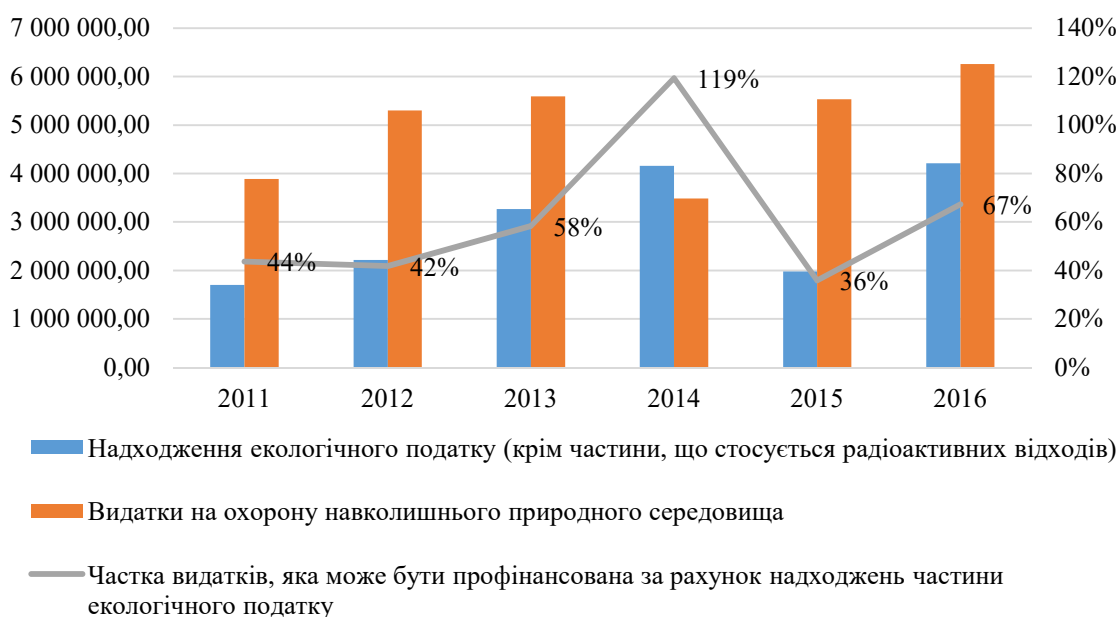

Рис. 19.2. Співвідношення видатків на охорону навколишнього природного середовища та надходжень від екологічного податку (крім частини, що стосується радіоактивних відходів)

Джерело: складено на основі ¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

¹⁷⁰ Там само.

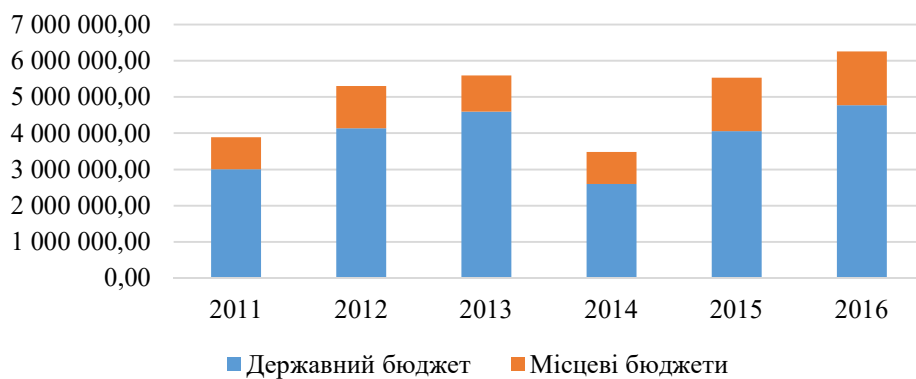

Рис. 19.3. Структура видатків на охорону навколишнього природного середовища
Джерело: складено на основі ¹⁷¹.

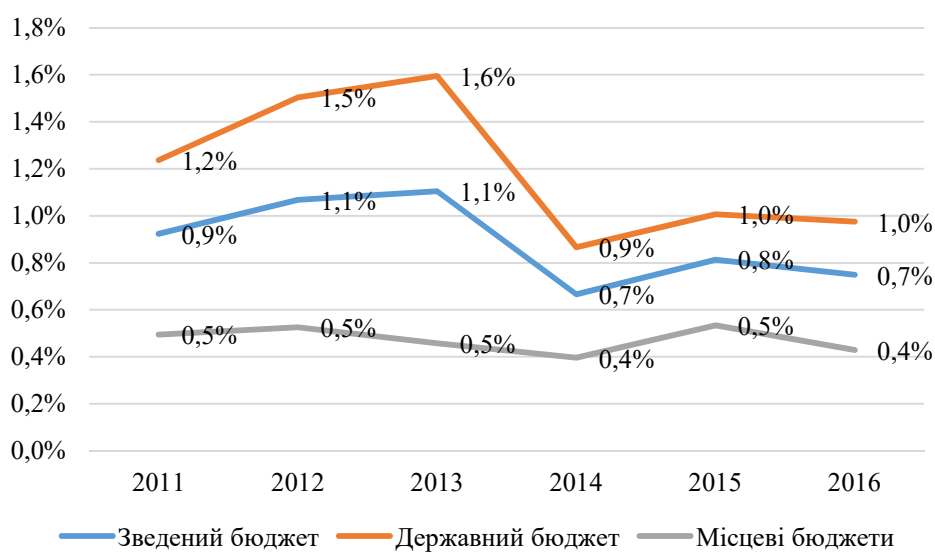

Рис. 19.4. Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища у видатках бюджетів
Джерело: складено на основі ¹⁷².

¹⁷¹ Там само.

¹⁷² Там само.

Класифікація видатків на охорону навколишнього природного середовища

Таблиця 20.1

Видатки на охорону навколишнього природного середовища відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету

Код	Найменування
0500	Охорона навколишнього природного середовища
0510	Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища
0511	Охорона та раціональне використання природних ресурсів
0512	Утилізація відходів
0513	Ліквідація іншого забруднення навколишнього природного середовища
0520	Збереження природно-заповідного фонду
0530	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища
0540	Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища

Джерело: ¹⁷³

Таблиця 20.2

Видатки на охорону навколишнього природного середовища відповідно до програмної класифікації видатків та кредитування бюджету

Типова/Тимчасова програмна класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів / бюджетів органів місцевого самоврядування, які не використовують програмно-цільовий метод	Найменування	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету
8300	Охорона навколишнього природного середовища	
8310	Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	
8311	Охорона та раціональне використання природних ресурсів	0511
8312	Утилізація відходів	0512

¹⁷³ Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11. - <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>.

Типова/Тимчасова програмна класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів / бюджетів органів місцевого самоврядування, які не використовують програмно- цільовий метод	Найменування	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету
8313	Ліквідація іншого забруднення навколишнього природного середовища	0513
8320	Збереження природно-заповідного фонду	0520
8330	Інша діяльність у сфері екології та охорони природних ресурсів	0540
8340	Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів	0540

Джерело: ¹⁷⁴

¹⁷⁴ Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження складових програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів» від 20.09.2017 № 793. - <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0793201-17>.

**Видатки на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку
бюджетів областей, тис грн (тимчасова класифікація)**

Бюджет	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	77 308,70	78 300,70	82 005,90	70 135,50	400 830,20	72 438,30
АРК	8 570,00	5 265,40	5 599,10	40,7		
Вінницька			67,5	63,8	1 679,00	1 726,80
Волинська	1 536,20	1 234,90	291,2	443,8	7 653,20	4 642,50
Дніпропетровська	7 688,60	9 177,20	15 865,10	21 516,00	260 749,70	8 191,30
Донецька	11 344,00	19 335,70	18 125,10	4 010,50	13 375,40	4 508,10
Житомирська	3 682,50	3 188,80	2 887,80	3 813,90	3 029,60	4 652,80
Закарпатська	2 073,40	2 738,00	1 344,20	1 686,30	3 317,10	1 945,90
Запорізька	1 024,50	728,6	88,3	337	7 720,50	2 033,50
Івано-Франківська	1 988,10	1 775,90	1 495,80	2 301,70	16 165,30	2 441,80
Київська	5 642,60	8 258,60	1 470,10	858,2	21 408,70	6 568,30
Кіровоградська	1 185,10	237,8	272,1	13,4	664	376,4
Луганська	296,4	456,8	1 469,90	123,5	1 261,10	144,1
Львівська	9 142,60	4 145,20	7 653,90	9 115,80	12 475,40	8 725,70
Миколаївська	1 664,70	1 760,30	1 694,60	1 709,40	2 927,50	2 359,40
Одеська	8 104,40	6 004,30	8 942,60	14 133,70	15 712,30	7 484,90
Полтавська	2 387,90	2 958,50	2 894,00	2 260,40	6 635,30	7 946,50
Рівненська	616,7	756	1 759,10	2 634,60	3 837,60	1 914,20
Сумська	352,8	287,8	215,1	82,6	1 464,30	816,3
Тернопільська	2 335,20	1 506,50	2 112,10	775,2	1 091,70	476,3
Харківська	2 828,20	2 773,90	3 541,40	861	6 098,80	1 046,60
Херсонська	885,5	1 218,20	367,8	455,2	826,1	303,6
Хмельницька	461	569,6	587,7	162,2	1 930,50	315,8
Черкаська	1 588,40	1 931,60	2 286,30	2 045,80	9 760,90	1 986,80
Чернівецька	1 060,30	703,5	445,1	307,9	588,9	1 155,30
Чернігівська	849,6	1 287,60	530	382,9	457,3	675,4

Джерело: складено на основі¹⁷⁵.

¹⁷⁵ Статистичний збірник: «Бюджет України 2013» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/55c8a7f1923c3.zip>.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» - [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» - [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf). Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Фінансові показники деяких платників екологічного податку

Показник	НАК "Нафтогаз"	НАЕК "Енергоатом"	ПАТ "Запоріжобленерго"
Дохід, млн грн	161380,0	36070	9973,629
Прибуток, млн грн	26529,0	187,13	21,352
Екологічний податок, млн грн	35,6	778,7	0,008
Екологічний податок до доходу, %	0,02%	2,16%	0,00%
Екологічний податок до прибутку, %	0,13%	416,13%	0,04%

Джерело: складено на основі¹⁷⁶.

¹⁷⁶ НАК "Нафтогаз" - <http://annualreport2016.naftogaz.com/ua/jak-mi-pracjujemo/ekologija-ta-ohorona-dovkillja>. НАЕК "Енергоатом" - http://nfr.energoatom.kiev.ua/ua/download/EA_ENVIRONMENTAL_RESPONSIBILITY.pdf. ПАТ "Запоріжобленерго" - <http://www.zoe.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%90%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8-2016-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf>. 200 найбільших компаній України 2016 року // Бізнес цензор. - https://biz.censor.net.ua/resonance/3033764/200_nayibshih_kompanyi_ukrani_2016_roku.

Екологічні пріоритети у деяких міжнародних та національних нормативно-правових актах

Таблиця 23.1

Завдання у сфері екології у Цілях сталого розвитку, адаптованих для України

Цілі сталого розвитку	Екологічні аспекти
Ціль 1. Подолання бідності	
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	Завдання 2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, в першу чергу за рахунок використання інноваційних технологій
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя	Завдання 3.4. Знизити передчасну смертність від неінфекційних захворювань
Ціль 4. Якісна освіта	
Ціль 5. Гендерна рівність	
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови	Завдання 6.3. Зменшити обсяги скидання неочищених стічних вод, у першу чергу з використанням інноваційних технологій водоочищення на державному та індивідуальному рівнях
Ціль 7. Доступна та чиста енергія	Завдання 7.1. Розширити інфраструктуру та модернізувати мережі для забезпечення надійного та сталого енергопостачання на основі впровадження інноваційних технологій
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	Завдання 9.1. Розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка базується на використанні інноваційних технологій, у т. ч. екологічно чистих видів транспорту
Ціль 10. Скорочення нерівності	
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	Завдання 11.5. Зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т. ч. на довкілля міст, шляхом використання інноваційних технологій
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	Завдання 12.4. Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	Завдання 13.1. Обмежити викиди парникових газів в економіці
Ціль 14. Збереження морських ресурсів	Завдання 14.1. Скоротити забруднення морського середовища
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	15.1. Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем 15.2. Сприяти сталому управлінню лісами 15.3. Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій 15.4. Забезпечити збереження гірських екосистем
Ціль 16. Мир,	

Цілі сталого розвитку	Екологічні аспекти
справедливість та сильні інститути	
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	

Джерело: складено на основі¹⁷⁷.

Таблиця 23.2

Цілі, зазначені у Паризькій угоді

Мета	Цілі
Зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку та зусиль з викорінення бідності	Стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату.
	Підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату, а також сприяння опірності до зміни клімату та низьковуглецевому розвитку таким чином, щоб не ставити під загрозу виробництво продовольства.
	Забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого та опірного до зміни клімату розвитку.

Джерело: складено на основі¹⁷⁸.

Таблиця 23.3

Цілі Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок

Параметр	Характеристика
Мета	Метою НПСВ є поступове скорочення викидів діоксиду сірки (SO ₂), оксидів азоту (NO _x) та речовин у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом, (пил) від існуючих великих спалювальних установок, номінальна теплова потужність яких становить 50 МВт і більше, а перший дозвіл на викиди або дозвіл на проектування установки видано до 01 липня 1992 року.
Результат	Всі спалювальні установки мають відповідати вимогам Директиви 2010/75/ЄС по викидах перелічених вище забруднюючих речовин.
Заходи	модернізація існуючих спалювальних установок з метою підвищення ефективності використання енергії палива;
	спільне спалювання біомаси з твердим паливом (вугіллям);
	заміна існуючих пиловловлювачів на нові апарати пилоочищення димових газів (електрофільтри, тканинні фільтри);
	будівництво установок сіркоочищення димових газів.
Строк дії	З 1 січня 2018 року по 31 грудня 2033 року.
Кількість великих	23 установки.

¹⁷⁷ Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». - Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2017. -

https://menr.gov.ua/files/docs/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%A6%D0%A1%D0%A0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202017%20ukr.pdf.

¹⁷⁸ Паризька угода, 12.12.2015, Ратифікація від 14.07.2016. - http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_161.

Параметр	Характеристика
спалювальних установок	
Кількість установок, включених до плану	90 установок.
Загальні граничні обсяги викидів:	
31 грудня 2018 року	діоксиду сірки (SO ₂) – 1017034.5, оксидів азоту (NO _x) – 191300.3, пилу – 205878.2.
31 грудня 2033 року	діоксиду сірки (SO ₂) – 51004.4, оксидів азоту (NO _x) – 53791.3, пилу – 5172.0.
Скорочення	діоксиду сірки (SO ₂) – у 20, оксидів азоту (NO _x) – у 3,6, пилу – у 39,8 разів.

Джерело: складено автором на основі ¹⁷⁹.

Таблиця 23.4

Заходи з охорони довкілля у Енергетичній стратегії України

Основні заходи для реалізації стратегічних цілей у сфері охорони довкілля

Затвердження Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок (802, NO _x і пилу) та виконання заходів з реконструкції та модернізації теплоелектростанцій і теплоелектроцентралей;
Організація фінансового забезпечення реалізації інвестиційних проєктів у рамках Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок відповідно до зобов'язань України перед Енергетичним Співтовариством;
Запровадження заходів обмеження впливу енергетики на довкілля, в тому числі через оцінки впливу;
Запровадження системи екологічного менеджменту та аудиту (ЕМА8);
Удосконалення нормативно-правових актів з питань забезпечення якості атмосферного повітря та зменшення викидів забруднюючих речовин від генеруючих установок;
Створити систему стимулювання використання відходів як джерела енергії для виробництва теплової та електричної енергії;
Розроблення та затвердження Державної цільової екологічної програми виведення з експлуатації уранових об'єктів;
Проведення комплексу пошукових робіт на перспективних територіях, придатних для розміщення установок для захоронення радіоактивних відходів у глибинних геологічних формаціях;
Розроблення законодавства в частині запровадження схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів та інших ринкових та неринкових інструментів скорочення викидів парникових газів.

Джерело: ¹⁸⁰.

Таблиця 23.5

¹⁷⁹ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок» від 8 листопада 2017 р. № 796-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/796-2017-%D1%80>.

¹⁸⁰ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”» від 18.08.2017 № 605-р. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.

Завдання у сфері екології у Середньостроковому плані пріоритетних дій уряду до 2020 року

Цілі та проблеми	Екологічні аспекти
Ціль 2 – ефективне врядування. Проблема: нераціональне використання природних ресурсів, відсутність ефективної національної системи контролю за додержанням природоохоронного законодавства	6. Запобігання зміні клімату та адаптація до неї
	8. Збереження природної спадщини
	9. Стале управління водними ресурсами
Ціль 1 – економічне зростання Проблема: неефективне використання конкурентних переваг країни та природних ресурсів	24. Розвиток мінерально-сировинної бази
	25. Забезпечення ефективного та безпечного поводження з відходами
Ціль 3 — розвиток людського капіталу	
Ціль 4 — верховенство права і боротьба з корупцією	
Ціль 5 — безпека та оборона	

Джерело: складено на основі ¹⁸¹.

Таблиця 23.3

Цілі національної екологічної політики на період до 2020 року

Ціль
Ціль 1. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості
Ціль 2. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки
Ціль 3. Досягнення безпечного для здоров'я людини стану довкілля
Ціль 4. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління
Ціль 5. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі
Ціль 6. Забезпечення збалансованого природокористування
Ціль 7. Удосконалення регіональної екологічної політики

Джерело: складено на основі ¹⁸².

Таблиця 23.4

Цілі Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року

Цілі
Визначення та розв'язання ключових проблем розвитку управління відходами в Україні на інноваційних засадах;
Визначення пріоритетних напрямів діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій, установ, підприємств, громадських організацій та суспільства в цілому щодо переходу системи управління відходами на інноваційну модель;
Визначення шляхів та методів удосконалення існуючої інфраструктури з управління

¹⁸¹ Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. - <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/plany%20uryadu/perednostrokoviy-plan-2020.doc>.

¹⁸² Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Прийняття від 21.12.2010. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

Цілі
відходами, які не суперечать інноваційній моделі;
Забезпечення сталого розвитку України шляхом виконання завдань, спрямованих на екологічну та ресурсну безпеку;
Зменшення адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, підвищення якості надання адміністративних послуг;
Забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій.

Джерело: складено на основі ¹⁸³.

¹⁸³ Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 8 листопада 2017 р. № 820-р. - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.

Показники стану довкілля у країнах Європи

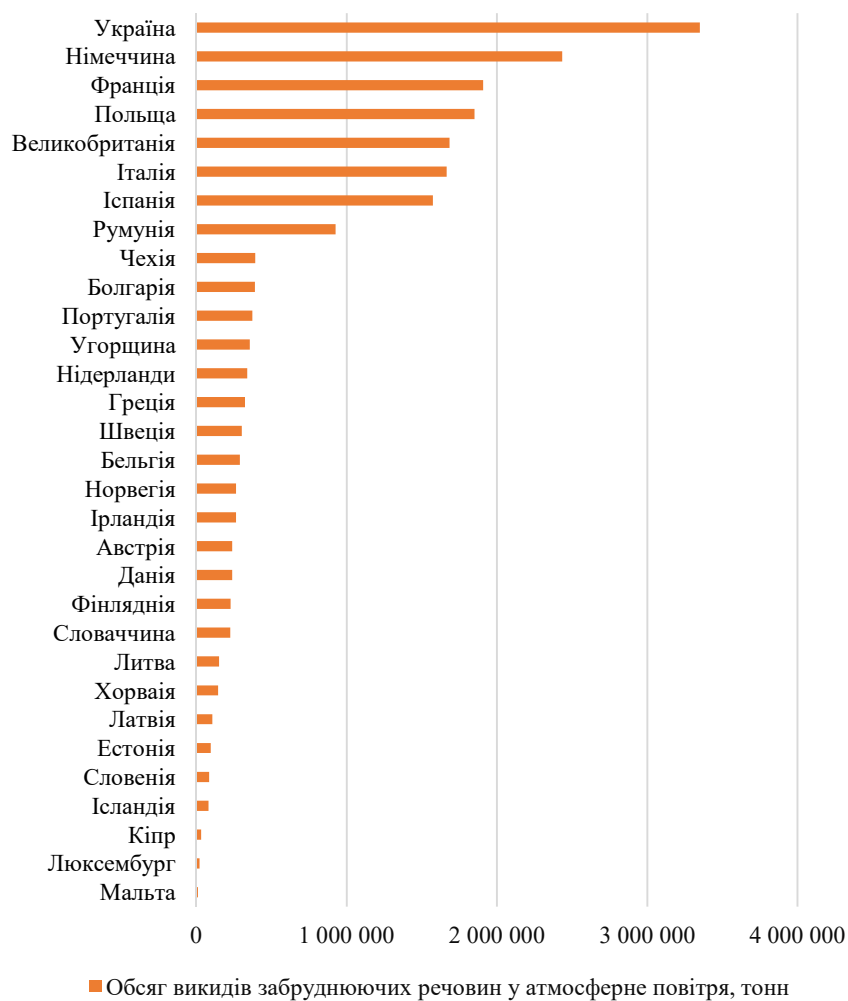

Рис. 24.1. Обсяг викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря у 2014 році
 Джерело: складено на основі ^{184, 185}.

¹⁸⁴ Air pollutants by source sector // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_air_emis&lang=en.

¹⁸⁵ Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2014 рік. – http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/06/bl_vzrpg_14opdf.zip.

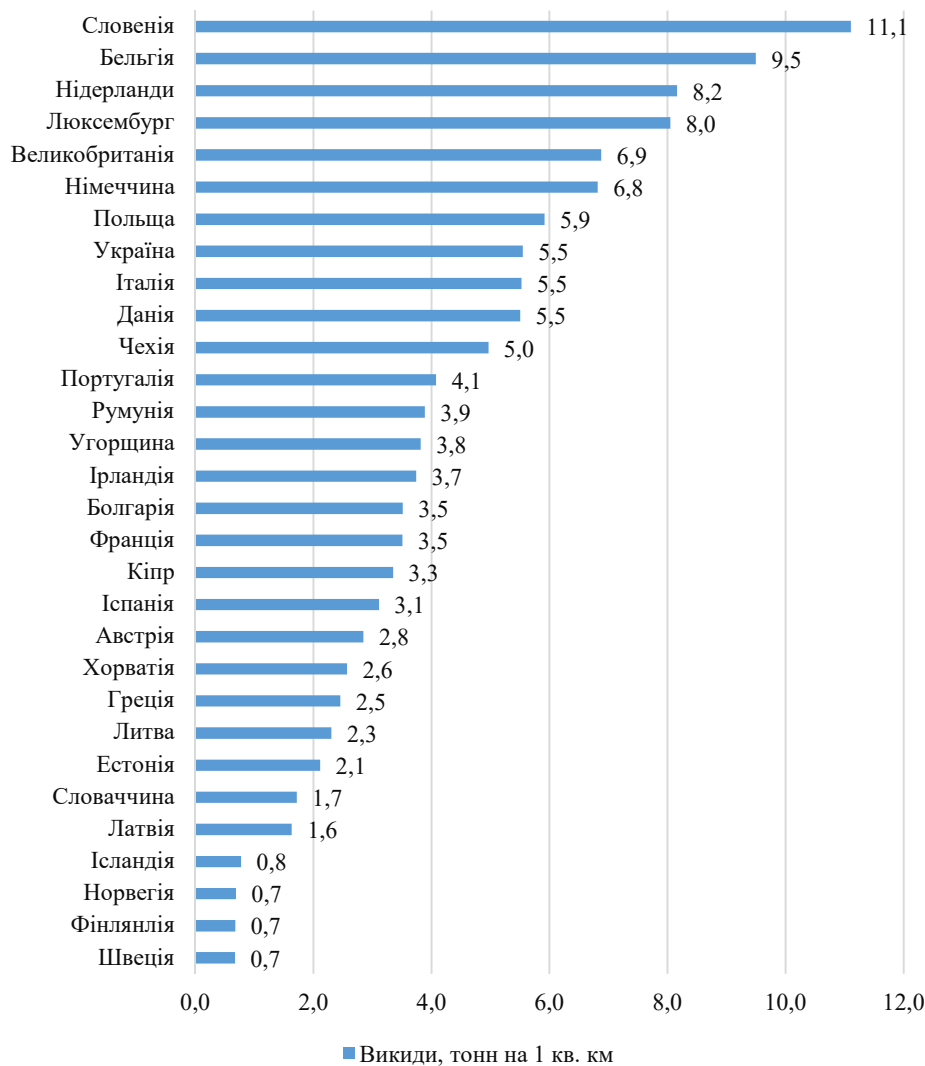

Рис. 24.2. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря на квадратний кілометр у 2014 році

Джерело: складено на основі^{186, 187}.

Таблиця 24.1

Частки викидів від виробництва, постачання енергії та використання її в промисловості у сукупному обсязі викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря у 2014 році

Країна	Частка викидів забруднюючих речовин від виробництва та постачання енергії	Частка викидів забруднюючих речовин від використання енергії в промисловості	Разом
Словенія	3%	3%	6%
Угорщина	5%	2%	7%
Ірландія	5%	4%	8%

¹⁸⁶ Air pollutants by source sector // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_air_emis&lang=en.

¹⁸⁷ Статистичний бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» 2014 рік. – http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/bl/06/bl_vzrpg_14opdf.zip.

Країна	Частка викидів забруднюючих речовин від виробництва та постачання енергії	Частка викидів забруднюючих речовин від використання енергії в промисловості	Разом
Данія	6%	2%	9%
Франція	5%	5%	10%
Італія	7%	3%	10%
Австрія	3%	7%	11%
Бельгія	7%	4%	11%
Швеція	8%	4%	12%
Люксембург	4%	9%	13%
Хорватія	10%	4%	13%
Нідерланди	10%	4%	15%
Німеччина	13%	2%	15%
Латвія	6%	10%	16%
Литва	15%	3%	18%
Іспанія	13%	6%	19%
Португалія	8%	12%	20%
Румунія	19%	5%	24%
Фінляндія	16%	9%	25%
Великобританія	20%	8%	28%
Норвегія	28%	2%	30%
Чехія	28%	6%	34%
Польща	30%	8%	38%
Болгарія	40%	3%	43%
Греція	40%	4%	43%
Естонія	48%	8%	57%
Кіпр	53%	6%	59%
Ісландія	59%	1%	59%
Мальта	61%	0%	61%
Словаччина	46%	17%	63%

Джерело: складено на основі ¹⁸⁸.

¹⁸⁸ Air pollutants by source sector // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_air_emis&lang=en.

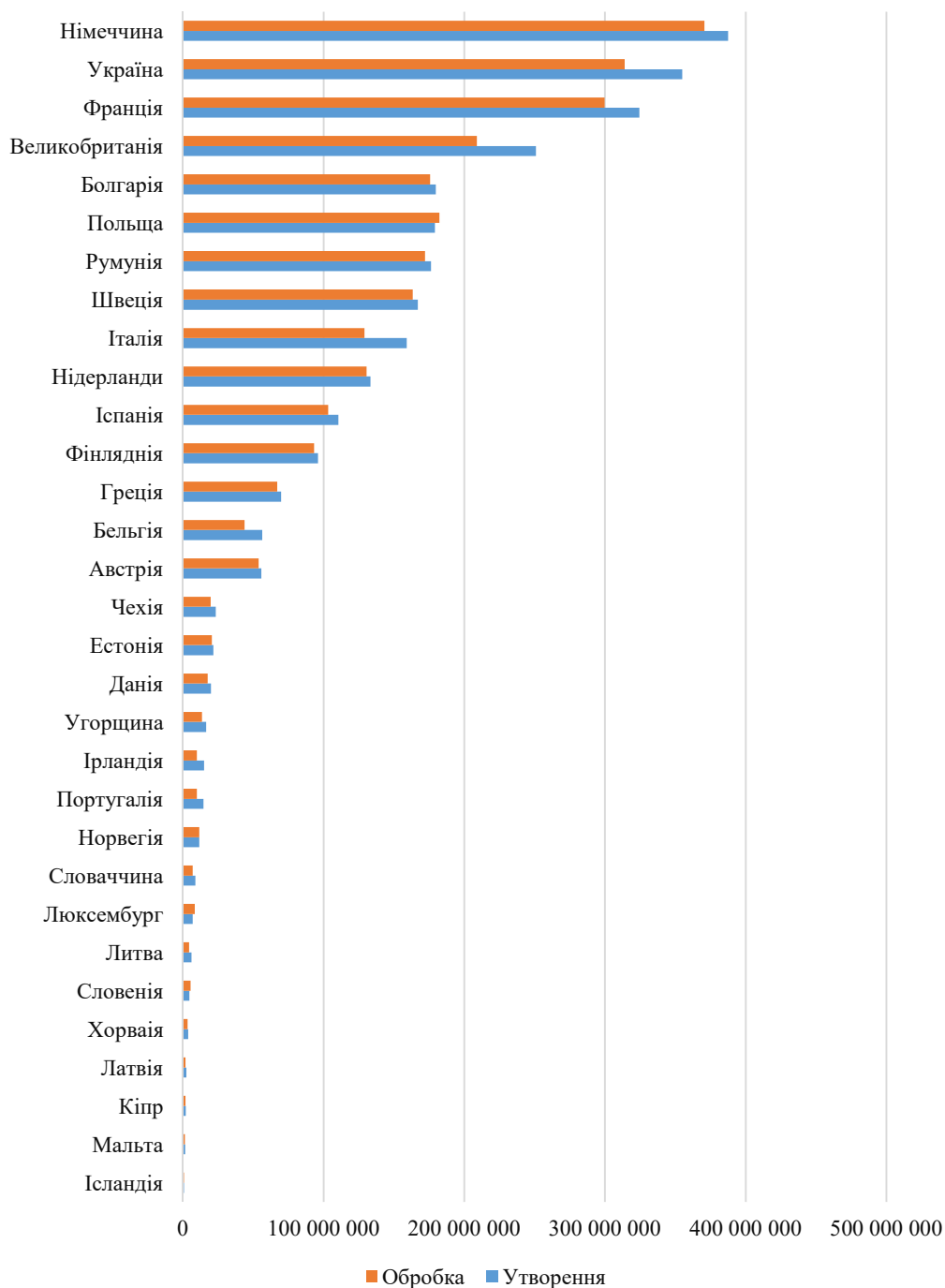

Рис. 24.3. Утворення та обробка відходів у країнах Європи
 Джерело: складено на основі ¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Generation of waste by waste category // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wasgen&lang=en. Treatment of waste by waste category, hazardousness and waste operations // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wasprt&lang=en. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. – http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/11/zb_dov14pdf.zip.

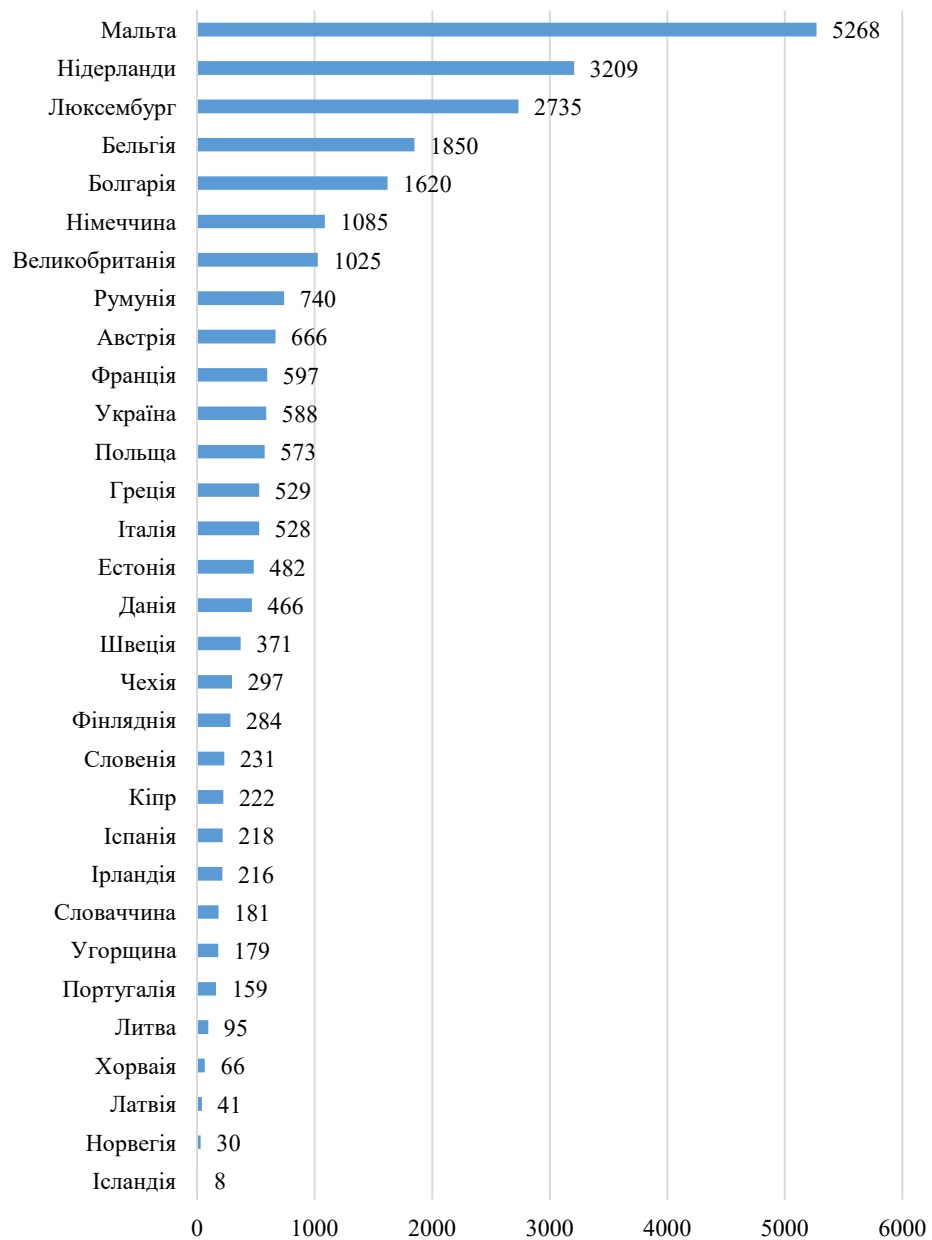

Рис. 24.4. Утворення відходів у країнах Європи, тонна на 1 квадратний кілометр
 Джерело: складено на основі ¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Generation of waste by waste category // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wasgen&lang=en. Treatment of waste by waste category, hazardousness and waste operations // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wastrt&lang=en. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. – http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/11/zb_dov14pdf.zip.

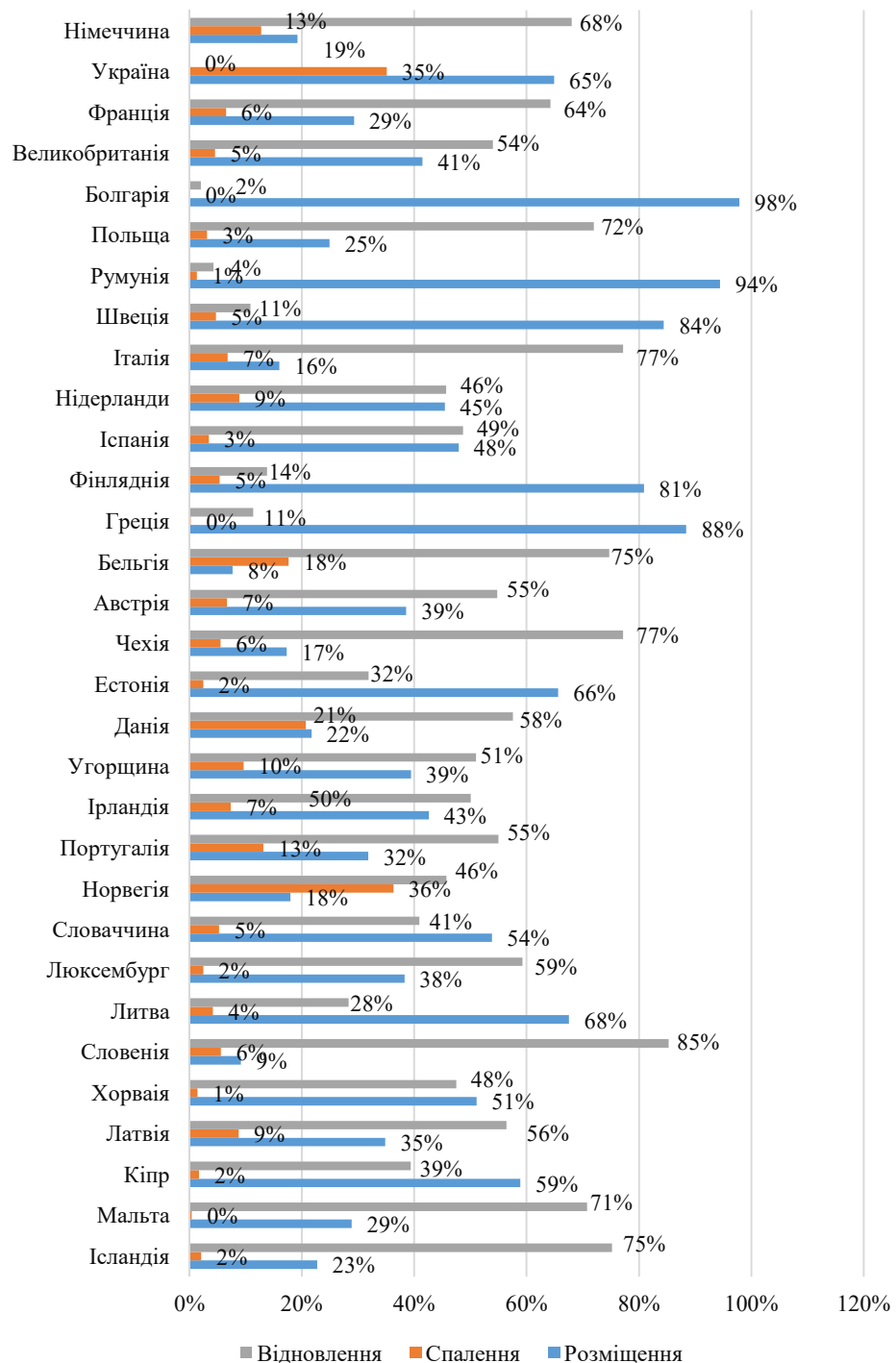

Рис. 24.5. Поводження з відходами у країнах Європи
 Джерело: складено на основі ¹⁹¹.

¹⁹¹ Generation of waste by waste category // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wasgen&lang=en. Treatment of waste by waste category, hazardousness and waste operations // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_wasrtt&lang=en. Статистичний збірник «Довкілля України» 2014 рік. – http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/11/zb_dov14pdf.zip.

Надходження екологічних податків у країнах Європи

Таблиця 25.1

Надходження від сплати екологічного податку у країнах Європи

Країна	Надходження екологічного податку, млн євро		
	2014	2015	2016
Бельгія	8 337,3	8 659,4	9 376,8
Болгарія	1 167,82	1 315,89	1 334,32
Чехія	3 281,3	3 490,56	3 725,42
Данія	10 621,61	10 847,41	11 065,4
Німеччина	58 292	58 064	58 461
Естонія	533,07	562,83	645,19
Ірландія	4 638,95	4 924,85	5 060,37
Греція	6 628	6 749	6 656
Іспанія	19 382	20 857	20 640
Франція	43 497	47 285	49 741
Хорватія	1 379,96	1 502,95	1 625,71
Італія	58 175	56 068	58 756
Кіпр	536,8	525,3	536,6
Латвія	853,59	892,13	908,96
Литва	633,88	691,52	747,92
Люксембург	975,26	948,5	928,95
Угорщина	2 760,14	2 960,31	3 135,12
Мальта	239,23	268,91	276,69
Нідерланди	22 256	22 952	23 701
Австрія	7 973,44	8 201,85	8 382,56
Польща	10 581,94	11 423,25	11 579,8
Португалія	3 933,9	4 341,62	4 796,41
Румунія	3 493,06	3 888,33	3 962,9
Словенія	1 452,74	1 509,36	1 563,87
Словаччина	1 349,44	1 392,45	1 467,39
Фінляндія	5 957	6 116	6 708
Швеція	9 535,53	9 931,15	10 349,67
Великобританія	55 671,61	63 764,74	58 265
Ісландія	220,62	263,37	300,64
Норвегія	8 817,51	8 234,67	8 136,18
Україна (у перерахунку по офіційному курсу гривні до євро у відповідний рік)	307,39	111,07	176,28

Джерело: складено на основі ¹⁹².

¹⁹² Environmental tax revenues // Eurostat. – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en.
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) // Національний банк України. – https://bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls. Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Частка екологічного податку у податкових надходженнях бюджетів країн Європи

Країна	Частка екологічного податку у податкових надходженнях, %		
	2014	2015	2016
Бельгія	4,33	4,43	4,74
Болгарія	9,61	10	9,57
Чехія	6,18	6,08	6,07
Данія	8,02	8,42	8,43
Німеччина	5,02	4,79	4,6
Естонія	8,22	8,14	8,81
Ірландія	8,04	7,88	7,73
Греція	9,55	9,63	9,09
Іспанія	5,41	5,59	5,41
Франція	4,26	4,53	4,69
Хорватія	8,69	9,11	9,28
Італія	8,26	7,84	8,16
Кіпр	9,14	8,91	8,82
Латвія	11,96	12,02	11,57
Литва	6,24	6,33	6,41
Люксембург	5,03	4,74	4,42
Угорщина	6,85	6,87	7
Мальта	8,4	8,78	8,28
Нідерланди	8,83	8,88	8,58
Австрія	5,51	5,43	5,53
Польща	7,83	7,97	7,91
Португалія	6,13	6,52	7,02
Румунія	8,45	8,65	8,99
Словенія	10,51	10,54	10,48
Словаччина	5,68	5,47	5,58
Фінляндія	6,6	6,62	7,03
Швеція	5,11	5,07	4,99
Великобританія	7,18	7,11	6,94
Ісландія	4,41	4,75	3,18
Норвегія	6,03	6,15	6,23
Україна	1,314	0,530	0,766

Джерело: складено на основі¹⁹³.

¹⁹³ Environmental tax revenues // Eurostat. – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en.
Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Частка податків на енергію у екологічних податках країн Європи

Країна	Частка податків на енергію у екологічних податках, %		
	2014	2015	2016
Бельгія	60%	61%	64%
Болгарія	87%	88%	86%
Чехія	93%	93%	93%
Данія	58%	56%	55%
Німеччина	84%	83%	83%
Естонія	87%	87%	88%
Ірландія	60%	61%	61%
Греція	80%	80%	79%
Іспанія	83%	84%	83%
Франція	80%	82%	83%
Хорватія	73%	75%	75%
Італія	82%	81%	81%
Кіпр	77%	77%	77%
Латвія	85%	85%	85%
Литва	92%	90%	91%
Люксембург	92%	91%	91%
Угорщина	72%	72%	73%
Мальта	54%	51%	52%
Нідерланди	57%	56%	56%
Австрія	63%	64%	63%
Польща	86%	85%	86%
Португалія	73%	73%	73%
Румунія	88%	89%	90%
Словенія	84%	84%	85%
Словацьчина	87%	88%	89%
Фінляндія	67%	68%	68%
Швеція	79%	79%	79%

Джерело: складено на основі ¹⁹⁴.

¹⁹⁴ Environmental tax revenues // Eurostat. –

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en.

Частка податків на забруднення у екологічних податках країн Європи

Країна	Частка податків на забруднення у екологічних податках, %		
	2014	2015	2016
Бельгія			
Болгарія			
Чехія	1%	1%	1%
Данія	3%	3%	3%
Німеччина	0%	0%	0%
Естонія	8%	8%	8%
Ірландія	1%	1%	1%
Греція	0%	0%	0%
Іспанія	3%	4%	4%
Франція	6%	5%	5%
Хорватія	0%	0%	0%
Італія	1%	1%	1%
Кіпр	0%	0%	0%
Латвія			
Литва	3%	2%	2%
Люксембург			
Угорщина			
Мальта	7%	8%	7%
Нідерланди			
Австрія	1%	1%	1%
Польща			
Португалія	0%	0%	0%
Румунія	0%	0%	0%
Словенія	2%	2%	2%
Словаччина	2%	1%	1%
Фінляндія	1%	1%	1%
Швеція	1%	1%	1%
Великобританія	3%	2%	2%
Ісландія	9%	9%	10%
Норвегія	3%	3%	3%

Джерело: складено на основі ¹⁹⁵.

¹⁹⁵ Environmental tax revenues // Eurostat. – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en.

Класифікація екологічних податків країн ЄС

Класифікація екологічних податків у країнах ЄС, за якою формуються статистичні дані по податкам:

1. Податки на **енергію** (включаючи паливо для транспорту):
 - а) енергетичні продукти для транспортних цілей:
 - неочищений бензин;
 - свинцевий бензин;
 - дизельне паливо;
 - інші енергетичні продукти для транспортування (наприклад, природний газ, керосин або мазут);
 - б) енергетичні продукти для стаціонарних цілей:
 - легкий мазут;
 - важкий мазут;
 - природний газ;
 - вугілля;
 - кокс;
 - біопаливо;
 - споживання та виробництво електроенергії;
 - споживання та виробництво теплопостачання;
 - інші енергоносії для стаціонарного використання;
 - в) парникові гази:
 - вміст вуглецю в паливі;
 - викиди парникових газів.
2. Податки на **транспорт** (крім палива для транспорту):
 - а) імпорт чи продаж автотранспортних засобів (одноразові податки);
 - б) реєстрація або використання автомобілів, періодичні (наприклад, річні) податки;
 - в) використання доріг;
 - г) плата за затори і міські збори;
 - д) інші транспортні засоби (кораблі, літаки, залізничні тощо);
 - е) рейси та авіаквитки;
 - ж) страхування автомобіля (не включає загальні страхові податки).
3. Податки на **забруднення**:
 - а) виміряні чи оцінені викиди в атмосферне повітря:
 - виміряні чи оцінені викиди NO_x ;
 - виміряні чи оцінені викиди SO_x ;
 - інші вимірювані або оцінені викиди в атмосферне повітря (крім CO_2);
 - б) озоноруйнуючі речовини;
 - в) виміряні чи оцінені скиди у води:
 - виміряні або орієнтовні стоки речовин, які окислюються;
 - інші вимірювані або розрахункові стоки до води;
 - збір та очищення стічних вод, фіксовані річні податки;
 - г) непрямі джерела забруднення вод:
 - пестициди (на основі, наприклад, хімічного складу, ціни або обсягу);
 - штучні добрива (на основі, наприклад, вмісту фосфору або азоту або ціни);
 - гній;
 - д) поводження з відходами:
 - збирання, обробка або утилізація;

- індивідуальні товари (наприклад, упаковка, контейнери для напоїв, акумулятори, шини, мастильні матеріали);
 - f) шум (наприклад, зліт та посадка повітряних суден).
4. Податки на використання **ресурсів**:
- a) абстракція води;
 - b) збирання біологічних ресурсів (наприклад, деревини, полюванні та вилов риби);
 - c) видобуток сировини (наприклад, мінерали, нафта та газ);
 - d) зміна ландшафтів та різання дерев¹⁹⁶.

¹⁹⁶ Environmental tax revenues. Eurostat metadata // Eurostat. - http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/env_ac_tax_esms.htm.

Класифікація природоохоронних заходів та витрат ЄС¹⁹⁷

Захист навколишнього повітря та клімату – заходи, спрямовані на зменшення викидів в атмосферне повітря або концентрації атмосферних забруднювачів повітря, а також на заходи, спрямовані на контроль викидів парникових газів та газів, що негативно впливають на стратосферний озоновий шар:

- запобігання забрудненню через модифікації;
- обробка відпрацьованих газів та вентиляційного повітря;
- вимірювання, контроль, лабораторії тощо;
- інші види діяльності.

Управління стічними водами – заходи, спрямовані на запобігання забрудненню поверхневих вод шляхом зменшення скидання стічних вод у внутрішні поверхневі та морські води, також збирання та очищення стічних вод, моніторинг та регулювання діяльності:

- запобігання забрудненню через модифікації в процесі
- каналізаційні мережі
- очищення стічних вод
- обробка охолоджувальної води
- вимірювання, контроль, лабораторії тощо
- інші заходи.

Управління відходами – заходи, спрямовані на запобігання утворенню відходів та зменшення їх шкідливого впливу на довкілля. Включає збирання та обробку відходів, моніторинг та регулювання діяльності, утилізацію та компостування, збір та обробку радіоактивних відходів низького рівня, прибирання вулиць та збір сміття:

- запобігання забрудненню через модифікації
- збір і транспортування відходів
- обробка та утилізація небезпечних відходів
- обробка та утилізація безпечних відходів
- вимірювання, контроль, лабораторії тощо
- інші види діяльності.

Захист та відновлення ґрунтів, підземних та поверхневих вод – заходи, спрямовані на запобігання інфільтрації забруднюючих речовин, очищення ґрунтів та водних об'єктів та захист ґрунту від ерозії та інших фізичних деградацій, засолення, моніторинг, контроль забруднення ґрунтів та підземних вод.

Зменшення шуму та вібрації (за винятком захисту на робочому місці) – заходи, спрямовані на контроль та зменшення промислового та транспортного шуму і вібрації: заходи з пом'якшення сусіднього шуму та заходи щодо зменшення шуму в місцях, які відвідує громадськість.

Захист біорізноманіття та ландшафтів – заходи, спрямовані на захист та відтворення видів фауни та флори, екосистем та середовища існування, а також захист та відтворення природних і напівприродних ландшафтів.

Захист від радіації (без зовнішньої безпеки) – заходи, спрямовані на зменшення або усунення негативних наслідків радіації з будь-якого джерела: обробка, транспортування радіоактивних відходів.

¹⁹⁷ Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure (2000) // Eurostat. - http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=CEPA_2000&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=&StrLayoutCode=HIERARCHIC&CFID=1595380&CFTOKEN=15b2f66fb7b279e8-4E1704F0-FEE6-0A3D-9ED1AE1678A45850&jsessionId=f900b645764e28582e3c.

Дослідження та розробки – робота, яка проводиться на систематичній основі з метою збільшення обсягу знань та використання цих знань для розробки нових програм у галузі охорони навколишнього середовища.

Інші заходи з охорони навколишнього середовища.

Видатки на охорону навколишнього природного середовища у країнах Європи

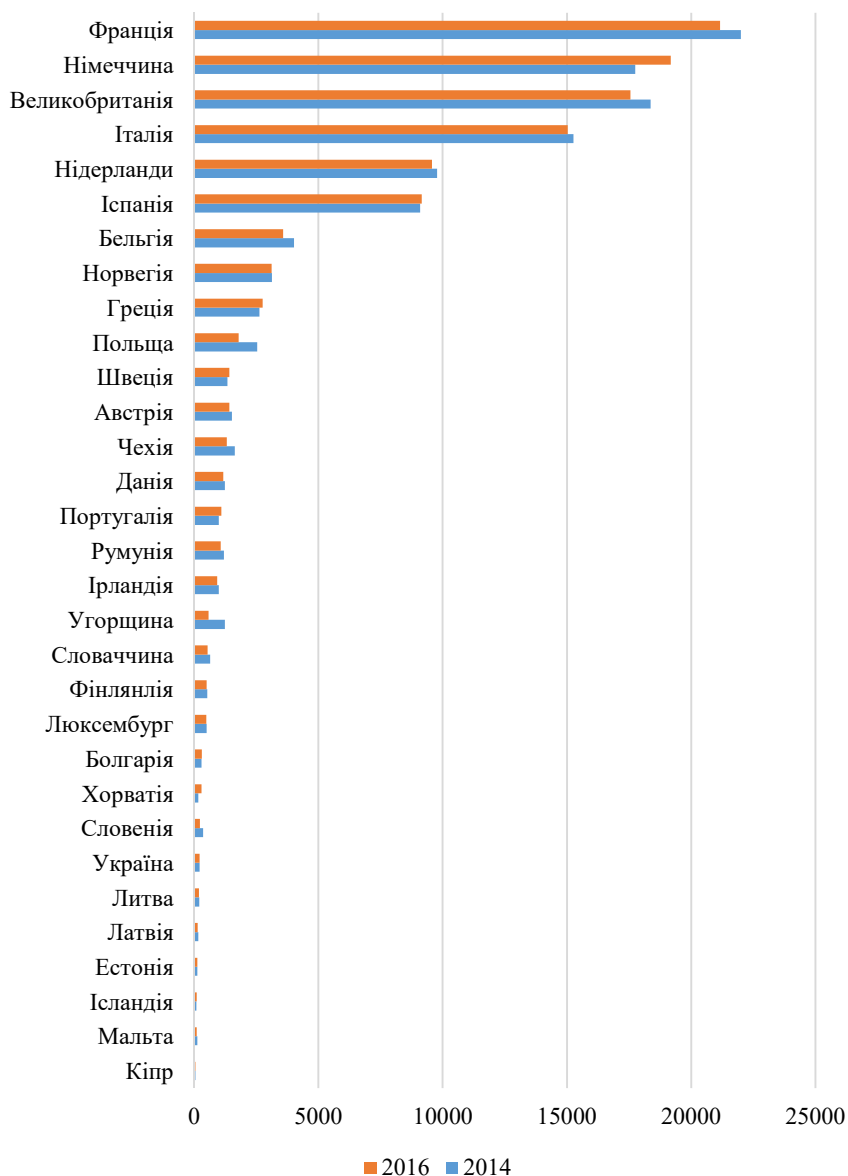

Рис. 28.1. Загальні державні видатки на охорону навколишнього природного середовища, млн євро

Джерело: складено на основі ¹⁹⁸.

¹⁹⁸ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_explr2&lang=en. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) // Національний банк України. – https://bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls. Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища у загальних державних видатках, %

Країна	2014	2015	2016
Бельгія	1,8%	1,6%	1,6%
Болгарія	1,6%	1,9%	1,8%
Чехія	2,5%	2,6%	1,9%
Данія	0,8%	0,8%	0,8%
Німеччина	1,4%	1,3%	1,4%
Естонія	1,6%	1,7%	1,4%
Ірландія	1,4%	1,2%	1,2%
Греція	2,9%	2,7%	3,2%
Іспанія	2,0%	2,0%	1,9%
Франція	1,8%	1,8%	1,7%
Хорватія	0,8%	1,2%	1,4%
Італія	1,8%	1,9%	1,8%
Кіпр	0,5%	0,9%	0,7%
Латвія	1,8%	1,7%	1,4%
Литва	1,6%	1,5%	1,4%
Люксембург	2,4%	2,4%	2,2%
Угорщина	2,4%	2,4%	1,1%
Мальта	3,6%	4,9%	2,7%
Нідерланди	3,2%	3,4%	3,1%
Австрія	0,9%	0,8%	0,8%
Польща	1,5%	1,4%	1,0%
Португалія	1,1%	1,3%	1,3%
Румунія	2,3%	2,8%	1,8%
Словенія	2,0%	2,1%	1,2%
Словаччина	2,0%	2,2%	1,6%
Фінляндія	0,4%	0,4%	0,4%
Швеція	0,6%	0,6%	0,6%
Великобританія	1,9%	1,8%	1,8%
Ісландія	1,4%	1,4%	1,3%
Норвегія	1,8%	1,8%	1,8%
Україна	0,7%	0,8%	0,7%

Джерело: складено на основі ¹⁹⁹.

¹⁹⁹ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_exp1r2&lang=en. Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.

Частка видатків на поводження з відходами, %

Країна	2014	2015	2016
Бельгія	50%	53%	56%
Болгарія	95%	91%	86%
Чехія	30%	29%	37%
Данія	5%	6%	6%
Німеччина	28%	27%	27%
Естонія	25%	28%	32%
Ірландія	1%	1%	1%
Греція	45%	44%	41%
Іспанія	57%	58%	59%
Франція	51%	51%	52%
Хорватія	0%	0%	0%
Італія	65%	64%	65%
Кіпр	95%	69%	81%
Латвія	50%	54%	64%
Литва	57%	68%	79%
Люксембург	24%	24%	26%
Угорщина	21%	35%	28%
Мальта	52%	56%	60%
Нідерланди	35%	33%	36%
Австрія	11%	13%	12%
Польща	15%	22%	21%
Португалія	41%	36%	39%
Румунія	42%	50%	47%
Словенія	10%	22%	19%
Словаччина	62%	56%	56%
Фінляндія	11%	15%	15%
Швеція	53%	54%	54%
Великобританія	77%	77%	78%
Ісландія	66%	62%	61%
Норвегія	23%	22%	23%

Джерело: складено на основі ²⁰⁰.

²⁰⁰ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_exp1r2&lang=en.

Частка видатків на управління стічними водами, %

Країна	2014	2015	2016
Бельгія	7%	10%	11%
Болгарія	0%	1%	1%
Чехія	35%	43%	27%
Данія	2%	2%	2%
Німеччина	24%	23%	23%
Естонія	13%	9%	13%
Ірландія	54%	47%	50%
Греція	12%	10%	9%
Іспанія	16%	16%	16%
Франція	21%	20%	20%
Хорватія	0%	0%	0%
Італія	4%	4%	4%
Кіпр	0%	25%	0%
Латвія	9%	8%	6%
Литва	2%	2%	1%
Люксембург	48%	47%	54%
Угорщина	47%	42%	18%
Мальта	29%	28%	20%
Нідерланди	32%	32%	35%
Австрія	29%	26%	29%
Польща	45%	40%	27%
Португалія	26%	21%	20%
Румунія	15%	12%	22%
Словенія	64%	56%	37%
Словаччина	15%	14%	12%
Фінляндія	0%	0%	0%
Швеція	0%	0%	0%
Великобританія	0%	0%	0%
Ісландія	0%	0%	0%
Норвегія	44%	46%	46%

Джерело: складено на основі ²⁰¹.

²⁰¹ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_exp1r2&lang=en.

Частка видатків на зменшення забруднення, %

Країна	2014	2015	2016
Бельгія	21%	15%	11%
Болгарія			
Чехія	3%	2%	1%
Данія	14%	14%	12%
Німеччина	27%	27%	28%
Естонія	12%	10%	6%
Ірландія	7%	8%	8%
Греція	43%	46%	48%
Іспанія	3%	3%	3%
Франція	8%	8%	7%
Хорватія	1%	1%	1%
Італія	4%	5%	5%
Кіпр	5%	4%	16%
Латвія	23%	23%	17%
Литва	5%	0%	0%
Люксембург	14%	16%	5%
Угорщина	19%	11%	34%
Мальта	3%	4%	1%
Нідерланди	19%	17%	19%
Австрія	38%	37%	33%
Польща	12%	11%	13%
Португалія	5%	7%	7%
Румунія	42%	37%	28%
Словенія	11%	7%	10%
Словаччина	4%	4%	6%
Фінляндія	31%	29%	35%
Швеція	2%	3%	4%
Великобританія	3%	3%	1%
Ісландія	0%	0%	0%
Норвегія	14%	13%	12%

Джерело: складено на основі ²⁰².

²⁰² Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_explr2&lang=en.

Частка видатків на захист біорізноманіття та ландшафту, %

Країна	2014	2015	2016
Бельгія	7%	6%	7%
Болгарія		1%	0%
Чехія	28%	21%	27%
Данія	46%	47%	48%
Німеччина	8%	8%	8%
Естонія	17%	15%	16%
Ірландія	27%	31%	28%
Греція	0%	0%	0%
Іспанія	12%	12%	10%
Франція	8%	9%	8%
Хорватія	31%	26%	24%
Італія	20%	20%	20%
Кіпр	0%	2%	2%
Латвія	3%	4%	5%
Литва	12%	7%	4%
Люксембург	11%	10%	10%
Угорщина	6%	6%	11%
Мальта	15%	10%	18%
Нідерланди	11%	16%	7%
Австрія	4%	5%	6%
Польща	3%	4%	6%
Португалія	16%	16%	15%
Румунія	0%	0%	1%
Словенія	7%	6%	11%
Словаччина	6%	9%	7%
Фінляндія	17%	16%	14%
Швеція	10%	11%	14%
Великобританія	3%	4%	4%
Ісландія	26%	30%	30%
Норвегія	5%	5%	5%

Джерело: складено на основі ²⁰³.

²⁰³ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_explr2&lang=en.

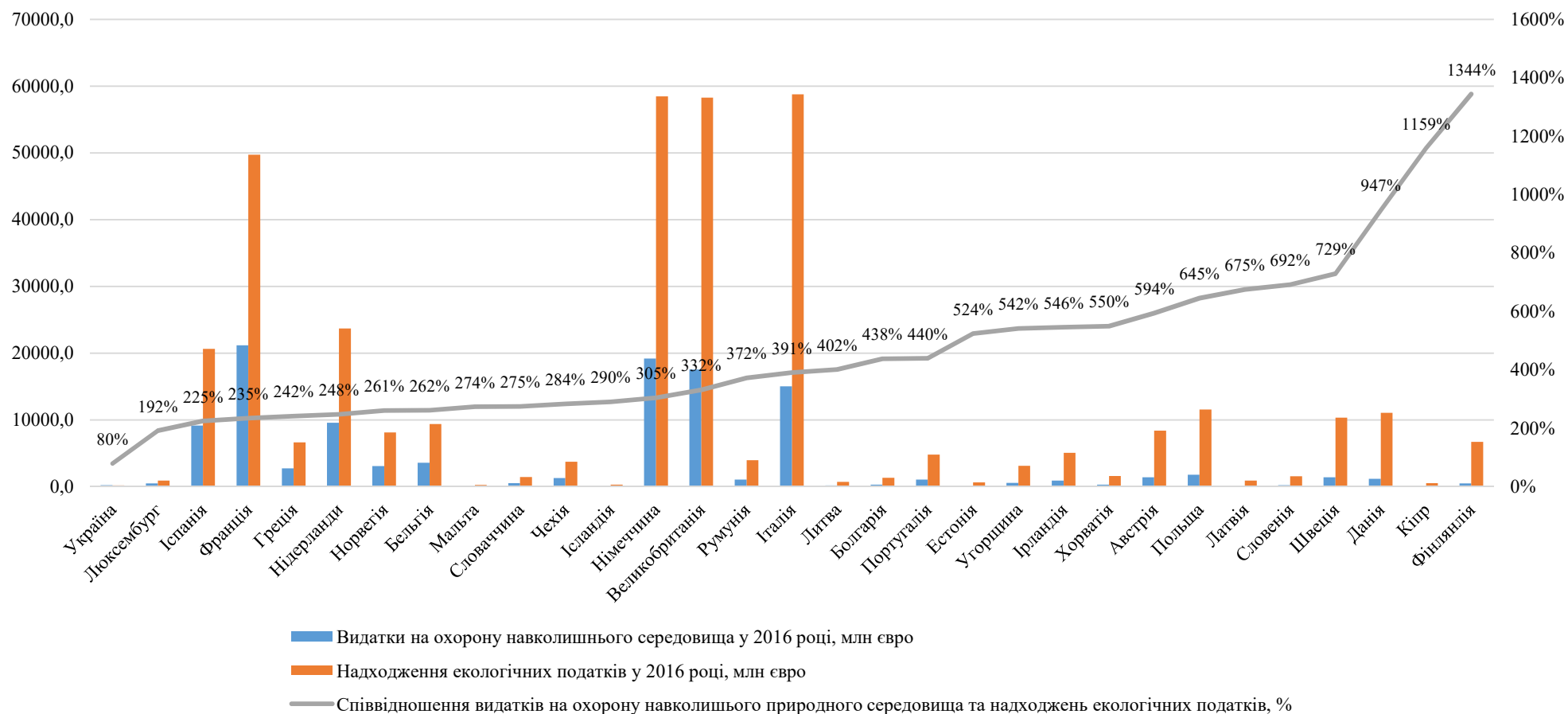

Рис. 28.2. Співвідношення витрат на охорону навколишнього середовища та надходжень екологічного податку
 Джерело: складено на основі²⁰⁴.

²⁰⁴ Environmental protection expenditure - million euro and million units of national currency // Eurostat. - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_exp1r2&lang=en.
 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) // Національний банк України. – https://bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls. Статистичний збірник: «Бюджет України 2016» - <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>. Environmental tax revenues // Eurostat. – http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en.

Цілі ЄС у сфері охорони довкілля

Таблиця 29.1

Цілі програми «Добре життя у межах нашої планети» до 2020 року

Сфера	Пріоритет
Тематичні цілі	Захист, збереження та зміцнення природного капіталу
	Створення ресурсозберігаючої, зеленої та конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки
	Захист громадян ЄС від негативного впливу забруднення навколишнього середовища та ризиків для здоров'я та добробуту
Запровадження політики	Максимізація переваг природоохоронного законодавства шляхом вдосконалення його впровадження
	Покращення бази знань та доказів для політики у сфері навколишнього середовища
	Забезпечення інвестицій в екологічну і кліматичну політику та управління зовнішніми екологічними впливами
	Поліпшення екологічної інтеграції та узгодженості політики
Подолання місцевих, регіональних і глобальних викликів	Підвищення стійкості міст ЄС
	Підвищення ефективності ЄС у вирішенні міжнародних екологічних та кліматичних проблем

Джерело: складено на основі ²⁰⁵.

Таблиця 29.2

Екологічні цілі стратегії «Європа 2020»

Сфера	Ціль
Викиди парникових газів	Скорочення принаймні на 20% у порівнянні з рівнями 1990 року (або на 30% у разі сприятливих умов)
Використання відновлюваних джерел енергії	Збільшити частку у кінцевому енергоспоживанні до 20%
Енергоефективність	Підвищення на 20%

Джерело: ²⁰⁶.

²⁰⁵ General Union Environment Action Programme to 2020 «Living well, within the limits of our planet». - <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1d861dfb-ae0c-4638-83ab-69b234bde376>.

²⁰⁶ Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. - <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.